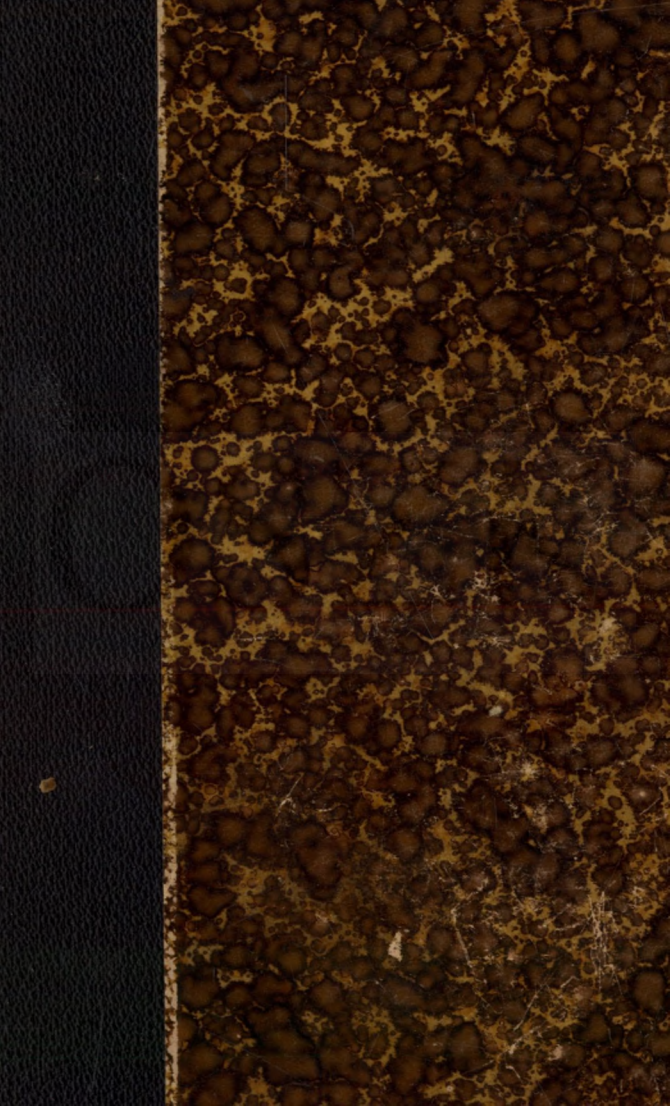

1887

KÓBOR
Hamupipóka
őnagysága

2

N. M.

Kóbor Tamás

HAMUPIPŐKE ŐNAGYSÁGA

MÁSODIK KÖTET

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1911

A két kötet ára 8 K.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent
és minden könyvkereskedésben kapható:

VAS GEREKEN ÖSSZES MUNKÁI

Illusztrált kiadás.

Egy-egy kötet ára füzve 4 kor., diszes vászon-
kötésben 5 korona 60 fillér.

- I. kötet. **A régi jó idők.** Gyulay László 117 rajzával.
Ötödik kiadás.
 - II. „ **Nagy idők, nagy emberek.** (97 képpel).
Hatodik kiadás.
 - III. „ **Pörös atyafiak.** Gyulay László 108 rajzával.
Negyedik kiadás.
 - IV. „ **A nemzet napszámosai.** (95 képpel). Har-
madik kiadás.
 - V. „ **Egy alispán.** Gyulay László 100 rajzával.
Negyedik kiadás.
 - VI. „ **Garasos arisztokrácia.** Gyulay László
98 rajzával. Negyedik kiadás.
 - VII. „ **Tekintetes urak.** Gyulay László 133 rajzával.
Negyedik kiadás.
 - VIII. „ **Jurátus élet.** Gyulay László 107 rajzával.
Negyedik kiadás.
 - IX. „ **Életunt ember.** Gyulay László 137 rajzával.
Negyedik kiadás.
 - X. „ **Dixi. — Adomák.** Gyulay László 94 rajzával
Negyedik kiadás.
 - XI. „ **II. József császár kora Magyarországon.**
Regény. Neogrády Antal 92 rajzával. Második
kiadás.
 - XII. „ **Parlagi képek. — Tormagyökerek.** Goró
Lajos 43 rajzával. Harmadik kiadás.
- Vas Gereken élete. Irta *Barabás Abel*.

KÓBOR TAMÁS

★

HAMUPIPŐKE ÖNAGYSÁGA

MÁSODIK KÖTET

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1911

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

188.778

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növedéknapló.
19 11 év 11 sz.

5.

Harmadnapra végre megembereltem magamat és dobogó szívvel beállítottam Emmához. Mielőtt szóltam volna, befogta a számat és az ebédlő ablakába ültetett.

— Alszik, — suttogta s mellém ült.

— Délután? Nem szokott.

— Csitt, alszik, mert még nem kelt föl.

Aztán látván, hogy így sincs eléggé megóva ura nyugalma, a szalonba ment.

— Későn feküdtetek le?

— Igen, későn feküdtünk le.

— És beteg?

— Igen, beteg, nagyon rosszul volt.

— Akkor tudom már, mi a baj, — mondom, — bizonyára volt valahol és bort ivott, mindig rosszul lesz, ha bort iszik.

— Igen, kis királyom, bort ivott, attól lett rosszul.

— És hol volt?

— Azt nem tudom, kis királyom, mert ő az úr a háznál, én nem kérdezem tőle, hogy hol volt.

— Csak vigyázz, — mondom, — el ne lumpolja magát. Vissza kellene tartani, ha éjszakára el akar menni.

— Nem szabad, kis királyom, ha ő akar valamit, akkor engedni kell, mert ő az úr a háznál.

— Hallod, Emma, te most megint más vagy, mint voltál. Mi történt köztetek, csak nem veszekedtetek tovább is?

— Nem, kis királyom, nem veszekedtünk tovább és nem is fogunk soha többé veszekedni.

— Ez, látod, okos beszéd, mert a múltkor is neki volt igaza.

— Úgy-e — kiáltott föl lázas örömmel s egyszerre megeredtek a könnyei — kis királyom, úgy-e neki volt igaza? Én voltam a rossz, én voltam az ostoba és olyan boldog vagyok, hogy neki volt igaza és te is látod, hogy neki volt igaza. Óh, ezentúl mindig neki lesz igaza.

— Ezt már nem tudhatod.

— De igen — szólt rajongó meggyőződéssel — te nem voltál itt, kis királyom, és nem tudod, mit éltem át a két nap alatt, aztán még nem vagy nagy és nem ismered a nagy emberek lelkét. Én most mindent tudok, mindent, ami róla szól és mindent, ami rólam szól. És nem akarok többé művelt lenni, kis királyom és nem akarok többé olyan finom lenni, mint Visconti Aurélia. És ez olyan jó, a buta Emma leszek és ez olyan könnyű lesz. Csitt!

Azt hitte, a hálósobából szolongatták. Az ebédlőben megállt és hallgatódzott. De nem szólt senki. Lábujjhegyen visszajött hozzám és titokzatosan mondta:

— Ő olyan jó, nemes és nem akar elválni tőlem. Nem vagyok hozzávaló és még sem akar elválni. Mert azt mondja, hogy én nem tehetek semmiről s úgy kell lenni mindennek, amint van. És hogy nem nekem kell előkelőnek lennem, hanem neki kellene lemondani a művészetről. De ezt én nem akarom, ő csak legyen nagy és Emma ma-

radjon buta és nem leszek többé rossz és nem leszek féltékeny és ő legyen csak úgy, ahogy a művészet tőle kívánja, mert minden művész olyan, amilyen ő most, csak nem lesz rosszul tőle.

Igen komolyan magyarázva s bizonyos gyerekes meggyőződéssel beszélt. Meglepetve néztem rá. Hisz ez egészen más Emma! Ez az Emma, aki levetette magáról a hivalkodó cifrázkodást, olyan, hogy bátran fölvehetné az úri dámák finom ruháit. Arca mintha megnyúlt volna és különös finom értelmesség sugárzott szenvedésteli, de nyugodt vonásaiból. A hangja is lágy volt és a szeme úgy tudott nézni, mint a gyereké, minden gondolata és érzése kitetszett belőle.

— Szegény Emma — mondom igaz fájdalommal. Ölébe vonta fejemet és mesélő hangon magyarázott nekem.

— Nem szegény Emma, kis királyom, csak boldog Emma, aki végre megismerte magát és az urát és most tudja, mi a dolga. Szegény Emma volt az, aki magában ült itthon és csúnya gondolatokkal kínoztta magát, hogy

senkisé sem látta. És szegény Emma volt az, aki ruhával akart szép lenni és azt akarta, hogy úgy szeresse őt az ura, ahogy a művészeket szeretik. Szegény Emma meghalt, szegény Emma örül, hogy meghalt, mert az okos Emma él, akinek arra kell ügyelnie, hogy ura nagy és boldog legyen és ne álljon útjában hamupipőke felesége.

Itt ismét összerendezte. Ezuttal csakugyan okkal. Fülét a hálószoza ajtajához szorította s aztán halkán benyitott. Nyögést és prűszkölést hallottam, aztán becsukódott az ajtó. Néhány pillanat múlva kijött, a konyhába futott s egy pohár vízzel tért vissza. Majd az ebédlőbe rohant és egy pohár pálinkát vitt be. Majd ismét a konyhába és rákiáltott Marira, hogy főzzön teát. Aztán ismét kikiáltott, hogy nem kell tea. Arcán a buzgó cseléd komolysága, sietségében bizonyos gyengéd biztonság, ruháját egy nála lehetetlen bájos, öntudatlan kéztartással emelgette s lesimított, egyszerű haja alól a megnyúlt arc angyali szelídséggel ragyogott ki.

Itt nagy dolog történhetett, gondoltam, de hála istennek, minden rendben van, mert végre megértették egymást.

Vagy egy félóra múlva Löwinger papucsban, háló ingben és házikábtban kilépett a hálósobából. Előbb úgy tett, mintha nem látna és köszönésemet sem hallaná. Aztán rám sem nézve, mormogta:

— Te vagy itt? Szervusz.

S mintha levegő volnék, átment az ebédlőn a szalonba és becsapta maga mögött az ajtót.

— Hallod, Emma, — mondom a dühtől reszketve — én ugyan nem teszem be ide többé a lábomat, mert az ilyen bánásmódot én nem tűröm és kitenni nem kell engem sehonnan, sem kitessékelni.

Két keze közé fogta az arcomat és letérdelt előttem:

— Csitt, kis királyom, így nem szabad beszélned s Emmát sem szabad elhagyni. Nem szabad megsértődni, semmiért sem szabad megsértődnie, mert a művésznek mindent meg kell bocsátani, a művésznek szük-

sége van arra, hogy mindent szabadon teheszen, úgy, ahogy a kedve épen kívánja.

— A művész is lehet illedelmes, — mondom.

— Kis királyom, ne mondj ilyet! A művésznak lelke és gondolata van és amikor dolgozik, akkor ő nem tud semmi másról, csak a muzsikájáról. Tudod, kis királyom, miért ilyen?

A fülemhez hajolt, úgy suttogta babonás áhítattal:

— Az operát csinálja, az operát, kis királyom. Elmagyarázta nekem. Ó Istenem, nekem elmagyarázta. Hogy nem ér semmit, amit eddig csinált, mert úgy csinálta és nincs benne elég lélek. Most úgy fogja csinálni, mint kell, hogy ne korlátozza semmi és ne kelljen semmivel se törődni. És megy amikor akar és jön amikor akar és ha a lélek úgy kívánja, akkor mulat és ha a lélek úgy kívánja, akkor egyedül van és ha muszáj, akkor szeszélyes és káromkodik és igazságtalan, de nem ő a szeszélyes, hanem a lélek bántja, mert a lélek kifárad a nagy munkában és a művészet idegessé teszi.

Forróság járta át testemet. Mindez olyan abszurd és mégis olyan igaz volt. Egy pillanatra azt hittem, hogy Emmának új bogara akad, vagy mintha ostobaságában elhitettek volna vele valamit. De a művészet! Az én lázas hevületeimre gondoltam, éjjeli álomból fölriadva, mikor rímet kellett keresnem és olyan fájó érzésem támadt, hogy szerettem volna fölugrani és bolyongani az éjszakában. Az én fájó keserűségemre gondoltam, hogy mikor a hosszú úton folyton verset költve, egyszerre a sötét pincébe léptem s annak mogorva nyomorúsága úgy hatott rám, mintha könyörtelenül ollóval elnyesték volna álmodozásom színes fonalát. Igen, a művészetnek szabadságra van szüksége s mikor Löwinger odabent dobogó lépéssel járt föl-alá, mikor egyszerre borogatás után ordít s mikor Emma hozza, ráförmed, hogy minek zavarja, akkor ez nagyon csúnya és durva, de ezt a művészet teszi, meg az idegesség és nem tudna lélek szerint gondolkodni, ha ilyenkor nem engedné megnyilatkozni, ami ki akar törni.

S hogy Emma azt átlátja, milyen szerencse rá nézve! S hogy átlátja és alkalmazkodik hozzá, milyen szerencse Löwingerre nézve! Igazam volt nékem, igaza volt neki, mikor Emmát kiváló, fogékony léleknek mondta, aki megérti a muzsikáját és mindent, ami szép.

Ekkor csöngetnek — Emma megijed:

— Istenem, bántja a csöngő!

De ekkor már egy ezüstös hang hallszik az előszobában s nyomban a szalon ajtajának nyílása és Löwinger vidám hangja:

— Szervusz, kedves, be édes, hogy eljöttél. S vidám buzgó össze-vissza beszélgetés. Hogy vagy? — Jól, csak a fejfájás. Az az átkozott ital. — No nem baj, meg kell szokni. — Hogy ment a dolog? — Sehogy sem. Csak most bújt ki az ágyból. De mindjárt lámpát gyujtok. — Nem, ne, oly jól esik a félhomály, bevilágít az isteni lámpás is.

— Ah, a félhomály, — mereng a művésznő — isteni érzés ülni, míg körülöttünk láthatatlan átmenetekben elborúl a világ,

elmaradnak a tárgyak. Ekkor keletkeznek a földöntúli érzések — ah, Vilmos, nem szeretted a félhomályt?

— Az én lelkem örökös félhomály. A napot szomjazom, a nap felé vágyom s a nap világít is nekem, ha a te szemedbe nézek.

— Ez a költészet, Vilmos, ezek a földöntúli érzések.

S ellhalgatnak. S a szomszéd szobában, szintén félhomályban, melybe olykor kíváncsian libben bele az utcai gázlámpás, ül Emma és hallgatja ezt a beszédet és görcsösen szorongatja a kezemet. És érzi ő is a földöntúli érzéseket és belereszket, amint a kezén érzem, de meg sem mukkan és engem is azért fog, hogy meg ne mukkanjak.

— A művészet! — gondolom — honnan van, hogy a művészet nem teszi gorombává és kiméietlenné, mikor ez a szép lány zavarja őt alkotásában s miért dühöng a művészet, ha a feleség repeső szívvel hozza a borogatást, meg a visszafojtott lélegzetét?

Mi történik odabent a félhomályban, a

nagy hallgatásban? Vajon miről hallgat odabent a két művész-teremtés? Kínos perceken keresztül figyelek odabe, majd csak egy sóhaj, egy-egy köhintés, olykor léptek föl-alá járása. A sötét ebédlőben ül mellettem az asszony, megkövesülve s alkalmasint épúgy figyel és hallgatódzik s kérdi magában: mi történhetik odabent? Nem látom az arcát és mégis látom, fejét balkönyökére támasztva ül az asztal mellett s olykor megreszket a karja, olykor meginog a feje, aztán ő is sóhajt egyet és azt suttogja:

— A művészet!

— Most pedig — a járom! — szólal meg egyszerre Löwinger.

— Föl kell ébredni, le kell szállani a földre, — sóhajt a művésznő. — Mi megy ma?

— Fatinica. Nekem Fatinicát kell játszanom, mikor a lelkem tele van Bátori Erzsébettel. Az én Bátori Erzsébetemmel, — teszi hozzá olyan melegen odaadó hangon, hogy Emma felszökik helyéről, de aztán csöndben, mint a megfélekezett kutya, ismét leül. —

Hát isten veled, édes, megbocsáss, föl kell öltözködnöm.

— Hol van Emma? — kérdi most a művésznő egészen más hangon és erre Emma ismét felugrik és karomba vágja a körmeit, hogy szinte felkiáltok.

— Odabent, szólt kurtán Löwinger.

— Akkor még itt maradok egy kicsit nála.

— Jól teszed, ráfér szegényre egy kis szórakozás. Egész nap nagyon ideges voltam s bizony sokat kellett szegénynek túrnie. De most már egészen jól vagyok, egészen jól és ezt neked köszönhetem.

S nyílik az ajtó s látjuk Löwingert és mellette Auréliát, csuda szépen, csuda szendén s az ember vidáman, mintha kicserélték volna, beszólt a sötétbe :

— Lámpát sem gyújtottál? Emmácska, hamar lámpát, hadd lásd, hogy ki van itt.

— Szervusz Emmácska, — kiált nagy szeretettel és örvendezéssel a művésznő és már megölelte, megcsókolta, de hirtelen elsikoltja magát :

— De Emma!

— Mi ez? — riad föl Löwinger és hozzájuk ugrik.

Ám a két nő szorosan összeölelkezett és ajkuk összeforrt egy hosszú, szerető csókba. S Aurélia már kibontakoznék, de Emma nem engedi, átfogja, magához szorítja s csak a Löwinger ismételt kiáltására ereszti el.

— Képzeld csak, — mondja Aurélia, — megcsókolta a kezemet!

Ekkor belépett a cseléd a lámpával s láttam Auréliát, amint kezével a száját törli s látom Emmát, amint kipirulva, szégyenkezően, lehajtott fejjel áll. És Löwinger hozzálép, megveregeti orcáját és morogva mondja:

— Még megteszed Auréliát öreg nagynéninek, hogy kezét csókolsz neki!

— Nem — mondja Emma tompán — hanem mert úgy segíti a művészetedet és olyan jó irántam.

Löwinger és Aurélia összenéz.

— Nem csodálatos? — mondja ez.

— Tüneményes — mondja az — fönséges ez a mély, természetes rajongás.

Emma örült a dicséretnek, noha én olyan lelketlennek és lenézőnek találtam, mint mikor a gyerekek az okosságáról a gyerek jelenlétében beszélnek. Róla szól, de nem neki.

— Hát bocsánat — ismétli Löwinger és a hálószoza felé indul. Az ajtóban megfordul és roppant barátságosan, a régi kedvességgel visszasiet hozzám és megrázza a kezemet.

— Misike, szervusz, édes, legjobb barátom, az én első mæcenásom — fordult magyarázólag Aurélia felé — majd el fogom mondani, hogy hogyan fedezett föl engem Misi.

Nagyon nyájas volt és nagyon kedves volt hozzám Aurélia is, de tudja isten, ez a szivessége még jobban bántott, mint előbbi gőgje. Az ember, gondoltam magamban, legyen mindig barátságos vagy mindig gőgös, de ne szeszélyeskedjék másokkal. S ma is hiszem, hogy igazam volt.

Aurélia meg épen csak nyájas és igen kedves köszönésre szorítkozott irányomban,

még sohasem vont engem a beszélgetésbe és soha nem intézett hozzám szót. Ez bántott is, de ha beszédes szeme rám tévedt s azt hittem, most hozzám fog szólni, akkor megijedtem s megkönnyebbültem, mikor láttam, hogy csalódtam.

Most átfonva Emma nyakát, a szalonba vonta és míg Löwinger öltözködött, a zongorához ült és Báthori Erzsébetből játszott az áriákat. Emma, aki fölragyogott s a zongorázó mellé állva, nézte az apró finom ujjak sikamlását a billentyűkön. Majd lehajolt hozzá és megcsókolta és elragadtatással sikongott, hogy ez milyen szép és olyan, mintha Löwinger keze játszaná hegedűn.

Ez elkészülvén toilettejével, ismét beállított, kényesen, már a szobában fölgűrve kabátja prémes gallérját.

— Itt maradsz még? — szólt roppant lágyan — nagyon köszönöm, hogy olyan kedves vagy s ha késő találna lenni, Misi elkísér. Úgy-e, Misi, szívesen teszed és örülsz is neki? Majd néhány év múlva, ha híres költő leszel, elmeséled majd, hogy már gye-

rekkorodban milyen nagy művésznőt kísértél haza.

— Ó, — nevet ez — akkor olyan öreg leszek, hogy Misi nem fog velem eldicsekedni!

— Nem leszel te öreg, — rajong Emma — mindig olyan fiatal és olyan szép és olyan nagy művésznő leszel és Misi nagy ember lesz és mindig büszke lesz rád, mert én is büszke vagyok rád és Löwinger is büszke terád.

— Kis rajongóm, édes jósnőm! — becézgeti a művésznő — hát isten vele, művész úr és ne legyen gondja rám, Misi nélkül sem félek hazamenni, ha esetleg még sem volna olyan büszke arra, hogy művésznőt kísérhet.

— Isten veletek.

Löwinger hosszan tartja kezében Aurélia kezét, aztán Emmára hajol és megcsókolja.

— Tízre itthon leszek ma, — kiáltja vissza, amit különben mindennap szokott mondani, ha hajnalban is jön haza.

A két nő összebújik.

— Nagyon szeret téged az urad — mondja Aurélia.

— Téged is — viszonozza Emma nagy bensőséggel.

— Igen, — mondja amaz — de az más. De látod, téged úgy szeret, hogy is mondjam — úgy szeret, hogy tégedet szeret, hozzámmeg csak a barátság meg a művészet fűzi.

— Tudom, — mondja Emma — és én nagyon boldog vagyok, hogy rád talált s hogy te meg tudod neki adni a műveltséget, melyet én nem adhatok. És köszönöm, édes Aurélia, hogy meghagytál a feleségének és én sohasem fogok féltékenykedni és mindig szeretni foglak és nem leszek utatokba soha.

— Hogy érted azt? — kérdi Aurélia megütődve.

— Nem tudom, — mondja Emma.

— Nem tudod! Édes lelkem, tudod, hogy te most rettenetes gyanúsítást mondtál?

Emma megijedt.

— És ezt nem kellett volna tenni?

Aurélia egyet ráz a fején és felkacag.

— Csacsi vagy Emma, rád nem lehet haragudni. Mit gondolsz? Hogy én megengedtem, hogy a felesége maradj. Hát miért gondolod, hogy az én engedelmemre szorulsz és mi összefüggés van a mi barátságunk, meg a ti házasságtok között? Édes Emmike, még egyszer mondom, én nagyon szeretem Vilmost, mert jó fiú és ritka nagy művész, de én, azt ne feledd el, tisztességes leány vagyok és ha... no, a többit talán te is kitalálod, ha akarod.

Emma helybenhagyóan bólogat.

— Igen, kitaláltam és ha szerelmes volnál Löwingerbe, akkor a felesége lennél és nem a szeretője és ezért mondtam, hogy ha te nem akarnád, akkor én nem lehetnék a felesége.

— Ostobaság — pattog kelletlenül és mélyen elpirulva Aurélia — hát mit nyargalsz folyton a körül? Vilmos szeret téged, tehát nem szerelmes belém, nekem pedig ő csak művésztársam, aki szerepet ír nekem és azt megteheti anélkül, hogy a feleségétől elváljon. Édes Emmácska, egyszer s minden-

korra, legyünk jó barátok, szeressük egymást és ne gyanakodjál se úgy, hogy dühös leszel, se úgy, hogy belenyugszol, mert bizony, ha sokat beszélsz az uradról és én rólam olyan értelemben, akkor kénytelen leszek megszakítani veled minden érintkezést.

— Ne, ne — sikolt Emma és könyörögve teszi össze kezét — mindent megteszek, csak írja meg az operát, amelyet neked ír és melyet te fogsz elénekelni. Látod, én nagyon boldogtalan voltam, mert nem tudtam eltalálni, hogy mit kell tenni az ő művészetéért s aztán, mikor láttam, hogy a szép ruha is ostoba és ostobaság minden, amit én teszek, akkor láttam csak, hogy a művészetért az az okos és jó, amit te teszel és ő nagyon szereti a művészetet és engem is azért szeretett, mert súgtam neki és most te súgsz neki és akkor gondoltam, a tied volna az én helyem és Löwinger mindjobban fog téged szeretni és én a művészetért csak azt tehetem, hogy nem sírok és nem boszantom és nem izgatom és ezért neked nem szabad haragudnod, mert ha ezt is rosszul

gondoltam ki, akkor nem tudok tovább élni, mert ez az utolsó, amit ki tudtam gondolni.

Gyámoltalan egyszerűségében igazán meghatározó volt. Aurélia megnémult és nem tudott rá válaszolni. Csak ölébe vette Emma fejét és nyájasan simogatta. Hirtelen ismét a zongorához ült s játszott. Emma, mint a tikkadt virág, ha harmat éri, fölszegte fejét és lassankint fölvidult.

— Énekelj — könyörgött.

— Nem tudok, hidd el, édes, szívesen, nem tudok, amit te beszéltél, olyan különös volt, hogy nem tudok lélekkel énekelni.

— Értem — mondja Emma — lélek nélkül nem lehet énekelni és azért szépen kérek, felejtsd el, amit mondtam, hogy tudjál lélekkel énekelni.

Aurélia csak a fejével intett igent, de nagyon föl volt indulva. Föl-alá járt, izgatottan tépte a zsebkendőjét, aztán lábával toppantott és gyerekes haraggal fölkiáltott:

— Nem, ennek nem szabad megtörténnie.

— Minek nem szabad megtörténnie?

— Hogy . . . hogy . . . hogy azt higgyed, amit hiszel.

Emma alázatosan lehajtotta fejét.

— Csak a művészet legyen meg — rebegte.

— Hát elkísér, kis poéta? — fordul hozzám hirtelen a művésznő s én dobogó szívvel fölpattanok s futok a kabátom után.

— Előbb a hölgyet szolgálja ki — mondja Aurélia és odanyújtja nekem bundáját. Szép, hófehér bunda volt s ekkor mindhármunknak eszébe jutott az Emma fehér bundája és ismét kínos csönd állt be. Remegő kézzel és ügyetlenül fölsegítettem vállára a bundát, aztán belebújtam az én viseltes, rossz kabátomba s roppantul rösteltem, hogy majd kalap helyett sapkát kell a fejembe nyomnom. A két nő hosszantartó csókkal búcsúzott egymástól s Emma engem is magához szorított s végtelen szeretettel a fülembe súgta:

— Kis királyom!

— Hát, kis poéta, most mulattason —

szólt enyelgő, fölöttes hangon Aurélia, amint az utcára értünk.

— Nem vagyok mulatságos — mormogom félig dacosan, félig megszégyenülten — én csak tanulni és hallgatni tudok.

— És sokat tud? Azt mondja Vilmos, hogy most is tudós már, hogy többet tud a tanároknál.

— Az nem igaz, olyan fiú nincs, aki többet tudna a tanáránál.

— És verseket ír, tudja-e, hogy én nagyon szeretem a verseket?

— Az enyéim csak olyan gyerekes versek — mormogtam, de szívem hevesen dobogott. Most itt volna az alkalom, hogy Bátori Erzsébetről beszéljek, az én titkos nagy álmomról, az én szövegemről mely folyton foglalkoztat, iskolába menet hazajövet, napközben a padban, éjszaka álmomban, egyre faragom a Bátori Erzsébet verseket és olyan szépeknek tudom őket, mint az Arany Jánosét és úgy vágyódom, hogy valaki elolvassa és nem merek róluk szólani, még Emmának sem.

— Ah — felel ő könnyedén — én is énekeltem már tizenegy éves koromban és az is gyerekes éneklés volt, mégis szeretném, ha megvolna az akkori hangom és az akkori szívem. Látni akarom a verseit s punktum. Tudja meg, Misi, hogyha én akarok valamit, akkor annak meg kell lennie. Hát ide vele!

— Nincsenek nálam.

— Akkor mondja el, ha mással nem tud mulattatni.

— Nem tudom könyv nélkül.

— Ez hazugság, Misi, — mondja határozottan — még a nagy poéták is könyv nélkül tudják a verseiket. Akarja elmondani vagy nem akarja elmondani?

— Akarom — rebegem s majd meghasadt a szívem, oly hevesen dobogott.

— Hát mondja.

— Bátori Erzsébet — hebegtem szavaló hanglejtéssel s hallom a hangomat, mintha idegen beszélne.

— Mit? — kiált fel Aurélia s megáll — maga is? Bátori Erzsébet? Be édes, hamar, hamar, mondja el.

Mondanám is, de nem lehet. Az ajkam jár, a szemem majd kiugrik, a térdem megroggyan, tántorogva kapaszkodom a ház falába és hebegem:

— Rosszul vagyok!

A szép leány átfog. Érintésére úgy érzem, mintha lágy bársonyköntösbe burkolnának. Melegem lesz és behunyom szememet s boldog vagyok és roppantul szégyellem magamat.

— A lámpaláz — hallom mondani, de csak homályosan látom szép, meghatott arcát a ködön keresztül, mely szememre borult. — Ó, ez nagyon rossz. Beülünk egy kocsiba és hazaviszem hozzám. De a szavát hallanom kell s a lámpalázat le kell győzni. Mennél nagyobb és mennél rosszabb nekünk művészeknek, annál erősebbeknek kell látszanunk.

És beszélt tovább a lámpalázról, hogy még most is majd meghal a félelemtől, mielőtt a színpadra lép, de ha ott van, akkor örül a lámpaláznak, mert úgy tud énekelni, mintha csak álmodna s a szerepén kívül

nem tudja, mi történik körülötte. Eközben még mindig átkarolva tart s én szégyenlem az érintését és szabadulni akarnék tőle.

— Már jobban vagyok — mondom — már elmúlt és mehetek gyalog is, úgy sincs már messze.

— Maga még nem volt művésznő boudoirjában? Hát most beviszem boudoiromba. Költőnek impressziókra van szüksége s ha majd nagyobb lesz, akkor hasznát veszi ennek az impressziónak. Úgy-e, maguk nagyon szegények?

— Nem nagyon — hebegem, elviselhetetlen volt bevallani a szegénységet.

— Mi az édes apja?

— Bádogos.

— Igen, már mondta Löwinger is, hogy nagyon kiváló karakter s nem fogad el senkitől semmit. Ez nagyon hibás büszkeség, mert nincs nagyobb boldogság, mint adni, ettől nem szabad megfosztani azokat, akik szeretnek bennünket.

— Jobb nem tartozni senkinek — mondom én.

— Kis poéta — szól ámulva a szemembe nézve, — hát maga is olyan büszke? Maga sem akar senkinek sem tartozni?

— Nem vagyok büszke — mondom zavar-
tan és remegő szájjal, — de lekötelezve én
sem akarok lenni senkinek.

— Akkor, édes fiam, magából nem lesz
poéta, mert a művész mindig le van köte-
lezve másoknak, azoknak, akik érdeklődnek
iránta, akik meghallgatják, akik megtapsol-
ják, vagy a könyvét elolvassák és beszélnek
róla. Lássa, én nem vagyok büszke, én
gyűjtöm az embereket, akiknek le vagyok
kötelezve, de azért büszke vagyok magamra
és érzem, hogy nem tartozom senkinek,
mert jogom van igénybe venni az embere-
ket, mert többet kapnak a művészetemtől,
mint én a tapsukkal és koszorúikkal. Itt
vagyunk, jöjjön föl.

— Késő van már — rebegem.

— Feljön! — ismétlé parancsolóan —
nekünk jobban kell megbarátkoznunk egy-
mással, mert magának is hasznát akarom
venni, ha majd felnőtt és esetleg költő vagy

író lesz. — Nem tudna hozzám is verset írni ?

— Majd megpróbálom.

— Igen, akarom, hogy próbálja meg. Most jöjjön.

A lépcsőházban becsöngetett egy ajtóba s egy kis liberias inas mély hajlongással beeresztett. Én meg mély tiszteletet éreztem az inas iránt.

— Segítsd le a fiatal úr kabátját — parancsolja Aurélia s amint a fiú alázatosan a kabátomhoz nyúl, én elképedek, mert meg fogja látni a bélése össze-visszafoldozottságát. S nagyon hálás voltam iránta, mikor úgy tett, mintha nem látott volna semmit.

A belső szobából egy ráncos képű, fiatalosan fésült hölgy jött elénkbe, aki alázatos bizalmassággal köszönt.

— Jóestét, Auri !

— Szervusz, néni — kiált Aurélia és gépiesen megöleli — nem volt itt senki ? Ez itt Stadler Misi, barátom, a Vilmos sógora, Emmike öccse és nekem legjobb barátom. Menjünk, Misi, iszunk egy csésze teát.

A kivilágítatlan szalonból jobbra benyitotunk egy keskeny ablakos szobába. A vörös plüs függönyön keresztül piros függőlámpa fénye derengett, ott van az ágya! Aztán egy finom arcú szobalány egy kis asztalra tette a nagy álló lámpát, aztán meggyújtott a csilláron néhány szál gyertyát s ott voltam dobogó szívvel a művésznő boudoirjában.

— Várjon egy kicsit — szólt s eltűnt a függöny mögött.

Én körülnéztem. Kicsi szoba volt, mégis ezer tárgy volt bent. Apró íróasztal, apró diván, apró spanyolfalak, apró állványok tele apróságokkal, a falakon képek, koszorúk, szallagok, az ablak mellett apró állványon egy kalitka, benne egy apró zöld papagály. S különös, nehéz illat, mely mintha a hálósobából áramlott volna ki. Nehéz lett tőle a mellem s mégis mohón szívtam magamba.

— Tetszik magának? — kérdi Aurélia s mintha villamos ütés ért volna. Ott állt előttem, az alkov függönyében, meztelen

karokkal, vállakkal, amint egy vörös selyem-pongyolát hanyagul a kezében tartott. Olyan különös ijedség járt végig idegeimen és elfordultam s amellet mégis oly búbájosnak találtam e látomást. Aurélia csengő kacagásba tört ki s hamar belebújt a köntösbe.

— Kis szemérmetes, — mondotta — no de majd valamikor én fogok pirulni, ha emlékeztet rá, hogy látott már engem alsó-szoknyában. Most ide üljön, kis poétám és pakolja ki a verseit. Legelőször a Bátori Erzsébetjét.

A világ fordult velem. De arra gondoltam, amit Aurélia a lámpalázzról mondott. Ökölbe szorítottam a kezemet és magamnak mondtam: rajta, mindig erre vágytál, most tedd meg, akármilyen lesz belőle!

— Majd amit tudok — mondom és aztán remegő ajkkal kezdem szavalni:

Bátori Erzsébet
Ül aranyos trónján,
Rút boszorkány áll a balján,
Hóhér áll a jobbján.

„Hé, boszorkány, szedd ki,
A körmödet vedd ki,

Hol, merre van szép leányka,
A macskáddal lesd ki!”

„Hajrá, hóhér, hajrá,
A bárdoddal sújts rá!
Félig fagyba, félig vérbe
A kutyát uszítsd rá!

Biz tovább nem tudom. Akkor ezt a dikciót, ezt a hármass rímelést nagyon szépnek találtam, akár az Arany János Zách Kláráját, melyre verselés közben gondoltam. Visconti Aurélia előnyújtott fejjel hallgatódzott s ha akadoztam vagy gyáván el akartam hallgatni, idegesen sürgetett:

— Tovább, tovább!

S amikor a végére értem s Bátori Erzsébetet a meggyilkolt szép leányok meggyilkolt szerelmei környékezik, üldözik s az örületbe hajtják, akkor csak a nyakamba borult, forrón megcsókolt és a fülembe suttogetta.

— Poétám, én édes poétám!

Mondhatatlan, bűbajos gyönyörűség volt. És napokon és hónapokon keresztül éreztem az érintését, a teste melegségét, ajkamon a csókja forró puhaságát. És később, mikor ifjú voltam és még később, mikor már

kiábrándult, megcsalatott szerelmes voltam, olykor felrezzentem álmomból s minden ok nélkül erre a csókra és ölelésre gondoltam. S valahányszor tapssal tüntettek ki, ő jutott eszembe s valahányszor énekelni hallok, mindig erre a különös jelenségre tér vissza az elmém. De akkor nagy gyermeki szemérmességemben úgy tettem, mintha tudomásom sem volna egy lány csókjának a szenzációjáról. Önkéntelen mozdulattal elhárítottam magamtól és bárgyún kérdeztem :

— Jó?

— Hogy jó-e? Nagy és dicső és halhatatlan és úgy, ahogy van, megjelenhetik a *Magyarország és a Nagyvilág*-ban! Hogy adjam oda neki, ő majd odaadja a szerkesztőnek s a vers a jövő héten nyomtatásban megjelenne!

Ránéztem, mintha álomban volnék. És mégsem úgy, mintha álmodnám. Éreztem, hogy valami megnő és kiegyenesedik bennem. Talán nyomorult, gyáva gyermeklelkületem volt, talán a készember önérzete, amely az első sikertől kibontakozik, mint esőtől a

gomba. Örömmel és szabadon szemébe tudtam nézni a szép lánynak, aki tenyerébe fogta a kezemet s úgy hajolt egészen közel az arcomhoz.

— És írni fogsz — suttogta — sokat, sokat és mindig én rólam, azaz, ami a lelkedben történik, arról. És azt akarom, hogy mindig csak én legyek a lelkedben, ma és holnap és évek múlva. Szobrot építek magamnak te benned és te általad. Érted? Az enyém vagy, az én poétám és nagygyá teszelek, hogy nagygyá lehessenek általad. És megfojtlak, ha elpártolsz tőlem, megsemmisítlek, érted? Én vagyok a te istened. Akarod? Parancsolom, hogy akarjad!

A térde hozzám ért, a karja átfogott, majdnem az ölébe kerültem. S én egyszerre elfelejtettem, hogy hozzám beszél így, hanem megértettem belőle, hogy Löwingerhez hogyan beszélt, amikor ez egészen az ő hatalmába került. Igen, most értettem, mi történt közte és Emma ura között. Mintha én egy spanyol fal mögött rejtőzném és Aurélia a Löwinger kezét fogná és azt vonná ölébe, azt tenné

művészetével a rabjává. Aztán magamra eszméltem, hogy mégis én rólam van szó és vad düh és fájdalom fogott el, hogy Löwingerrel is van szó. Hevesen ellöktem magamtól és sajgó utálatot éreztem a szép lány iránt, aki remegő szájjal és villámló szemmel meredt rám.

— Mi ez? Ellenszegülsz? Nem akarod?

— Nem, — mondom én fölkelve — maga úgy beszél, hogy félnem kell magától, de én nem vagyok gyáva. Így bánhat Löwingerrel, de nem velem, aki ha kicsi vagyok is, érzem, hogy egész férfi leszek, mire megnövök.

Rettenetes képtelenség volt, ami ezután következett. Rám ugrott, mint a tigris, megragadta a vállamat és rázott:

— Nem akarsz? — kiáltotta — te nem akarsz? Te féreg, te gyerek, te semmi! Én vagyok az urad, érted? Nem, addig ütlek és agyon ütlek, míg meg nem hunyászkodol.

És vert. A hátamon, a mellemen döngött kicsi ökle, de rettentő erővel. Kábultan tűr-

tem, nem tudtam felocsúdni, meg is voltam rémülve, a verés is fájt. Ekkor az arcomra is csattant a tenyere. Ettől elborított a düh és szégyen. Megragadtam a karját és a nyakát, éreztem, hogy most baj lesz, meg fogom fojtani. Szikrázó szemünk összevillant s amily mértékben az enyémbe fellobogott a dühöngő örület, abban a mértékben lankadt az ő tekintete félelembe, majd tiszta rémületbe. Jobbra-balra forgatta nyakát, hogy szorításomtól szabaduljon, aztán térdre borult, úgy hörögte:

— Ne bántson, kegyelem!

Eleresztettem. Minden izemben reszkettem s kijózanodva, rémülten tekintettem reá, aki még térdelve, kezébe rejtette az arcát s meg sem mozdult, mintha még most is várná a rátámadó veszedelmet.

Megijedve néztem. S belevágtam körmömet a karomba, hogy már ébredjek fel. Ez álom, csunya, rettentő álom, nem lehet más-kép. Az apró kezek óvatosan lecsúsztak arcáról s a szeme ismét belekapcsolódott az enyémbe. Úgy néztem, mint a macska a

tigrisre, félelemmel és ugrásra készen. De az ő szeme egyre világosodott, a félelemből átment a meglepetésbe, aztán csodálatba, végül mélységes, gyermeki öröm csillant meg benne s ugyanekkor felcsendült a kacagása, tapsolt és felszökött s ismét átölelt és magához szorított:

— Kis poétám, én kis hatalmas poétám, hát meg is vernél? Be édes, be fenséges vagy, te vagy az első férfi, akivel eddig találkoztam.

— Bocsásson — mondom s behunytam a szememet — nem vagyok férfi, nem vagyok hatalmas és bocsánatot kérek, mert durva voltam és tudom, hogy nővel szemben nem szabad olyan durvának lenni, csak elfutott a harag, mert én a bántalmat nem tudom eltérni senkitől.

— S milyen lovagias! Misi, édes, kis poétám, legyünk jó barátok és írdál hozzám verseket. Neked van igazad, mindig annak van igaza, aki nem hagyja magát. És milyen erős vagy, a karod, a kezed!

Hirtelen egy kis tükörben nézte magát s egyet ugrott örömében:

— Itt, itt, meglátszik a nyakamon a kezed szorítása. Ó, milyen édes, erős fiú vagy! És most — hirtelen kiegyenesedett — mi többé el nem válhatunk egymástól. Össze-
 verekedtünk, ez több, mintha szerelmesek volnánk egymásba. Misi, — tette hozzá rekedten — én is büszke vagyok és a sértést nem tűröm el. Ha te most el mernél tőlem fordulni s azért, mert ilyen voltam, gyűlölnél, meg kerülnél, akkor esküszöm az élő istenre, nekem is eszembe fog jutni, hogy kezet emeltél rám és véresen megboszulom magamat. Értetted?

Dacosan a szemébe akartam nézni és azt mondani: nem félek! De nem bírtam különös égő, lobogó tekintetét, mely mintha belesütött volna a csontomba. Éreztem, hogy a hatalmában vagyok s lelkemben szinte könyörögtem neki, hogy eresszen ki a pillantásából, jó leszek, úgy teszek, ahogy akarja. Megértett s pillája egy diadalmas rebbenésével levette rólam a szemét.

— S most mondjon még verseket. Üljön ide és mondjon, ami eszébe jut.

— Késő van már — nyugtalankodom, egész őszintén, mert érzésem szerint öreg éjszaka van már s nagyon későn nem merem hazamenni, hacsak azt nem hazudom, hogy színházban voltam. De ő kivette apró aranyóráját s szemem elé tartotta:

— Majd küldöm, ha késő lenne, most még nyolc óra sincs. Rajta.

A szobalány belépett a teával s ez egy kis halasztáshoz juttatott. A tea mellett apró zsemlek voltak kaviárral, szardiniákkal, sonkával, vajjal, meg egy kosár sütemény. Úri dolgok, tündéri vacsora ez a kis tea, talán ha előbb az a rettentő jelenet nem lett volna, titkolt gyönyörűséggel élveztem volna. Most azonban igazán a torkomra szorult minden falat. Aurélia unszolására ettem két-ségbeesetten, mintha ostorral biztattak volna.

A teától azonban különös mámor fogott el. Jól éreztem magamat, bátor lettem. A vers, igen, minden versem eszembe jutott s kipakoltam. A Budavár bevételéről szóló három énekes hőskölteményemet csak félig hallgatta meg, aztán közbevágott:

— Elég ebből, nem szeretem a csata-verseket. Bátori Erzsébet balladáját az ördög-gel, akinek eladja lelkét s minden elkínzott lánynak a szenvedéseiből magához váltja azt a szerelmi boldogságot, mely a lányt illette volna meg, nagy lelkesedéssel fogadta s ekkor meg is mondtam, hogy micsoda titkos ambicióm van Bátori Erzsébettel. Tapsolt a kezével és mondta, hogy jó lesz, ez a fel-fogás nagyon jó s ebből a balladából kell megcsinálni az egész szöveget.

— De szerelmes verset mondj, nem írtál még szerelmes verset?

— De igen — hebegtem elpirulva — hanem...

— Hanem?

— Azok nem igazi szerelmes versek, mert csak képzelt szerelemről szólnak.

Ezt szükségesnek tartottam megmondani, azért, mert úgy éreztem, hogy nagyon is valódiak a szerelmes verseim. Ezeknél mindig a kis Adler Margitra gondoltam, akit utóbbi időben nagyon ritkán láttam s mivel nevelőnővel járt, hát úgy tett, mintha nem ismerne s a köszönésemet sem fogadta.

Elmondtam ezekből is egynéhányat, de különös hatást nem tudtam elérni. De azért elégedetten bólintott:

— Helyes, ezeken meglátszik, hogy nem voltál szerelmes. Hanem ezentúl, ha hozzám írsz verseket, nem akarom azt meglátni. Halljuk tovább!

Már belefáradtam, belekábultam, részeg voltam a teától s bódultan és bágyadtan mondtam el legújabb versemet:

Egy rózsát fölneveltem,
De az elhervadott,
Egy lánykát hőn szerettem
S a lányka elhagyott.

A rózsát megsiratom
S másikat nevelek,
A lányt is megsiratom,
De mást nem szeretek.

— Édes! — kiáltott fel és igaz szívbeli gyönyörűséggel kacagott — mintha csak Benedek Árpád maga írta volna! De ilyen édes, finom fordulat és az az egyszerűség, az a művészi naivság! — Poétám! — kiáltott fel ismét szilaján és karjaiba kapott s szájon csókolt — most már igazán magam-

nak tartlak s hiába minden szökési kísérlet. Értetted? És most — egyszerre józan, szinte rideg lett és gyengén hátba vágott — most takarodjál. Hazamégy és rám gondolsz. S ha ismét kellesz, majd hívlak és addig legyen meg a hozzám írott vers.

S én mentem, különös mámorban, félig boldogan, félig megszégyenülten. Amint az előszobában magamra szedtem kabátomat, valami olyas ösztön fogott el, hogy menjek vissza hozzá és verjem meg jól. Gyűlöltem. És remegve kérdeztem magamtól: mi volt ez? És nyugtalankodtam, mit akar velem? A kapuból kilépve dideregtem és kijózanodva felfogadtam: nem írok hozzá verset és nem megyek többé hozzá.

S befelé haladva a kerepesi-úton, úgy éreztem, hogy az agyvelőm egészen kiszáradt s nincs benne más, csak az Aurélia képe. A szeme nézése, a teste forró érintése, a csókja vad tüze — ebből áll a világom. S valami visszafelé vonzott s egyszerre azt látom, hogy a Pannonia-szálló mellett állok s nézek a tulsó oldalra, keresvén a világos

ablakok között az ő boudoirja ablakát. Aztán megrázkódom s eszeveszett futásnak eredek — a kapú előtt megállt egy kocsi és abból kiugrott Löwinger, aki most hozzá rohan. Az első impulzusom volt: menekülni, nehogy meglásson, a második valami iszonyatos, vad, tépő fájdalom, mely abba a gondolatba kapaszkodott, hogy most Löwinger van nála és vele is úgy bánik, mint velem.

— A csaló! — vicsorítottam fogam között és Emmára akartam gondolni, de nem erre gondoltam. Hanem arra, hogy gyűlölöm és megölöm, nehogy úgy bánhasson vele ez a leány, mint én velem. Vissza kellett mennem s néznem, hogy a szemem majd kiugrott, az ablakokat, miknek a leeresztett kárpitjai között kerestem az ő árnyékukat. S hallgatództam — s az estéli zsibongáson, a kocsirobogáson, a túlkölésen és sipoláson keresztül fülembé csengett a Löwinger hegedűje, meg az Aurélia vad sikoltása. Be kell rontanom hozzájuk, gondoltam és belsőmben sírásra fakadtam. Öt krajcár kapupénz

kellene hozzá s nekem nincs öt krajcárom. Oh, ha én gazdag volnék! És gazdag leszek, gazdagnak kellennem, mert csak akkor lehetek igazi ember.

De be fogom várni! Itt az utcán. Meglesem, hogy meddig marad ott s ha kilép a kapun, akkor rátámadok. A gyalázatos! Hát ez az ő művészete, melyet a buta Emma oly babonás imádattal környékez. Otthon virraszt rá a felesége és ő itt, azzal a lelketlen, romlott teremtéssel szerelmeskedik. Nem, le fogom leplezni, nem tűröm, ha gyerekek vagyok is, meg fogom mutatni hogy férfi is tudok lenni!

S vártam és vártam. A hideg bevette magát tagjaimba és tipegve-topogva botorkáltam fel-alá. Már nagyon fáradt és nagyon álmos voltam és rémülten gondoltam a késő órára, hogy kopognom kell a pinceablakon, Eszternek fel kell a hidegben kelnie s engem beereszteni, aztán a szigorú számonkérés: hol voltál, aztán a hazugság, melytől irtóztam s megint belemarkolt lelkembe a fogcsikorgató düh a szegénység ellen, meg a

korom ellen, hogy miért nem vagyok már felnőtt ember, hogy úgy cselekedhessem, ahogy akarnék és tudnék!

És az idő mult, rettentő lassan és ijesztő gyorsan, már éjfél is volt és én még sohasem voltam éjfélikor az utcán. Könny gyűlt a szemembe a hidegtől és keserűségtől s voltaképen már nem volt semmi más vágyam és érzésem, minthogy szabadulhassak már és mehetnék haza. És biztattam magamat: hát ki parancsolja, hogy itt leskelődjél? Majd lecáfoltam magamat: elhatároztad, hát tedd meg! Majd érezvén, hogy a fáradtság és a hideg kiöl belőlem minden egyéb érzést, mesterségesen iparkodtam visszaidézni magamba a keserűségnek, a felháborodásnak és a féltékenységnek gyötrelmeit, amik ide állítottak engem őrhelyemre. Az egész házsorban odaát minden lámpa kialudt, csak egyetlen ablak fehér függőnye villogott át hozzám: ott még ébren vannak, ez a boudoirja, ott vannak! De árnyékot nem láttam az átláthatlan függönyön keresztül.

— Csókolódnak! — gondoltam, hogy

föltüzelm szenedélyemet, de csak az jutott eszembe, hogy erről kell majd verset írnom, még pedig *hozzá!* Hah! Egyszerre melegem lett. Ez démoni gondolat. Kiváncod, hogy verset írok hozzád? Hát írok. Arról, hogy ott álltam ablakod alatt, míg te ő vele éjnek éjszakáján együtt voltál. Ő vele, akit otthon egy angyali egyszerűségű, imádó asszony vár, akit barátnődnek mondasz, aki nem tudja, hogy imént még mást csókoltál és vontál az öledbe. Hamis vagy, csapodár vagy, lelketlen vagy, aki játszol az emberekkel és romlásba viszed őket.

— Ez nagyon jó lesz — gondoltam. S ebben a pillanatban nyílt a kapu és fejét mélyen a bundájába húzva, kilépett a várva várt Löwinger.

— Végre! — mondom magamban, de csak hiába biztatom magamat: most ronts rá és vágd szemébe az igazságot! Inkább, hogy gyáva-ságot leplezzem, toppantam a lábammal:

— Épen most, mikor javában költhetek. Löwinger holnap is eszemben lesz, de az ihlet nem vár holnapig.

S a tulsó oldalon, Löwinger elől bújkálva osontam hazafelé s terveztem az úton a verset: Hozzá!

6.

Szerencsésebben jutottam haza, mint gondoltam. A pince ajtaját nyitva hagyták: mit féltettek volna! Későn hazajöttömet számon sem kérték: akkora nyomorúságban, annyi gond közepette ki nézne egy kis fiú viselkedésére? Gondolták-e, hogy Emmánál voltam, nem-e? bizony minálunk már senki sem törődik a másikkal.

Ellenben az iskolában nagyon kikaptam minden egyes professzortól. Nem értettem a magyarázatot, nem ügyeltem a kérdésekre, vadakat és helyteleneket beszéltem. Akárhogy iparkodtam a tárgyra figyelni — lehetetlen volt. Az est és az éjszaka eseményei töltöttek el, ejtettek rabul. Az Aurélia csókja, a verése, meg kezemen a finom nyaka formája, amint újjaim közé préselődött, Bátor Erzsébet s egyéb költői sikereim —

vissza-vissza álmodtam a multat, előre álmodtam a jövőt, amikor megint találkozni fogok vele s hogy fogunk megint verekedni, ha elszavalom neki azt a gyilkos verset: Hozzá, melynek három strófájával már elkészültem.

— Hát te folyton alszol? — rivall rám a számtantanár — vagy valami bajod van?

— Nincs, kérem — hebegem.

— Akkor nyisd ki a füledet, mert a sarokba állítlak!

Mélységes fájdalom volt. Egy olyan dráma után, melyben nagy embereknek is alig van részük, velem így beszélnek. Tegnap egy művésznővel, ma a sarokba állítva! Ó, mikor leszek én már felnőtt ember! Csak legalább tizenöt éves volnék, mint Móric, aki már lányok után jár!

Délben nem volt bátorságom elmenni hozzájuk ebédre. Hogy egy asztalnál üljek vele, aki talán mindent tud! Vajjon ő is féltékeny rám, vagy ő is gyerekszamba vesz és lenéz és elmondta, úgy nevetve, az egész dolgot Emmának? Vagy fél tőlem és nem

mer szólani és engem is megkér, hogy ne szóljak Emmának? De hiszen nem is tudja, hogy megláttam őt, fegfőlebb azt, hogy fönt voltam Auréliánál. S vajjon Aurélia elmondta neki a köztünk történeteket? A kezem ökölbe szorult: akkor jaj mindkettőjüknek. Rajtam nem fognak nevetni, inkább dűljön romba az egész világ, de nevetségszámba nem akarok menni náluk.

Odahaza görbén néztek rám. Mit akar ez itt? Minek eszi el előlük a falatot, holott másutt is jóllakhatnék? Eszter, a legszemtelenebb közülök, rám is támad:

— Minek jöttél? Nem főztünk neked!

Irtózatoss dühbe jöttem és gorombán szóltam rá:

— Mi közöd hozzá? Talán te adsz kegyelemből a magadéból? No hát nem kell, nem eszem, fald be te az én részememet is.

S lecsapom a könyveimet és elvonulok egy zúgba.

Anyja szeliden szól, nem hallgatok rá. Odalép hozzám és mártir hangján, elcsigázott lelke szüksézsavuságával kérlel:

— No gyere, Misi! — És én megjuhászodva engedni akarok. Megfoghatatlanul, érthetetlen akaratlansággal ráívallok:

— Hagyjatok békében!

S nyomban megbánom s a lelkemben sir a fájdalom, melyet anyának okoztam, de nincs erőm föladni arcom konok kifejezését s nem tudom letenni a könyvet s odaülni a többi közé. Míg csak rám nem reccsen apa érchangja és zordon hangja:

— Mi az?

Ekkor megrettenve engedelmeskedem s odaállok a tányérom elé, melyben megolvasva négy darab krumpli úszik a levesben. A többi nagyság és kor szerint többet kap. Anya természetesen egyet sem.

Szeretném megkérlelni anyát, de valam¹ visszatart. Szégyenlem, röstellem. Azt akarom, hogy nézzenek továbbra is rossznak, rosszkedvűnek. Soha fekete szegénységünket oly vadnak és rondának nem láttam, mint ma. S a levegőjét még nem éreztem oly fojtónak, testvéreimet nem olyan alantjáróknak, gonoszoknak. Menekülni innen, el messzire

s akár vissza se jöjjenek. Legfelebb anyát vin-ném magammal, de hiszen úgyszólván lehetetlen-ség, magam is rab vagyok s még messze a szabadság órája.

De ebéd után azért menekülök. Egy da-rabig az utcán csatangolok, aztán hozzájuk. Bánom is, hogy nem mindjárt hozzájuk mentem, nem feketedett volna úgy el a lel-külem, mint otthon. De most ők még csak ebédhez ülnek vagy úgy lehet, Löwinger még haza sem jött a próbáról. Még egyszer ebédeljek? Nem esnék nehezemre, de nem akarok az övéből enni. Hát csatangoljunk és csináljuk tovább a verset: Hozzá!

Merre? Mindegy. Ki a városliget felé? Ugy is rég nem láttam a havas városligetet. S megyek a dob-utcán kifelé a Rottenbiller-utca felé és faragom a versemet, mely se-hogy sem megy. Aztán egyszerre túlkölés hallok: feltekintek — ott vagyok a Pannónia szálló előtt, szemben az ő ablakával. Meg-ijedek. Ki vezetett ide? Nem akartam ide jönni. S ha itt vagyok, egy percre sem ma-radok tovább itt.

Ó, hogy néztem azt az ablakot az éjszaka. Csak a fehér leeresztett függönyét láthattam, most azt sem. Csak az üveg fekete villogását s ha ott állana az ablak mellett, akkor sem láthatnám. Hirtelen megijedek. Hátha ott áll? Én nem láthatom őt, de ő okvetetlenül láthat engem. S még azt hinné, hogy szándékosan jöttem ide s még felhívna magához, vagy kinevetne, vagy leküldené hozzám az inasát, azzal izenné, hogy . . .

Minden vér a szivembe tolul és eszeveszett futásnak eredek. A kis inas csakugyan kilépett a kapuból és kutatólag nézett körül. Engem keres . . . a síp-utca sarkán bátorságra kapok és visszatekintek — úgy látszik mégsem utánam küldte, mert belépett a fodrász boltba, aki Auréliát fésülni szokta. No, de mindegy, úgy is jó volt elmenni onnan, mert előbb-utóbb mégis csak észre vett volna s a világért sem akarom gondoltatni vele, hogy az ablaka alatt lebzselek.

Már három órára járt az idő, mikor végre lecsigázva és testileg, lelkileg megtörve be-

állítottam a művésztanyába. Emma a konyha ablakából látott meg és maga nyitott ajtót.

— Későn jössz, kis királyom, — súgta, — mindig itt leslek, nehogy csöngess. Nem szereti, ha csöngetnek, a csöngetésre legmélyebb álmából fölriad és kiugrik az ágyból.

— Már megint alszik?

— Igen, még alszik, nagyon álmos, mert nagyon későn jött haza.

— Lehetetlen, — mondom és az ajkamba harapok. Majdnem elárultam magamat.

— Igen, — erőlködik Emma, — már négy óra volt és nagyon beteg volt. De olyan jó volt hozzám! Megint mondta, hogy sohasem teszi többé és hogy neki a legjobb, ha itthon van nálam. És én mondtam neki, hogy ha majd elkészül az operával, akkor legyen itthon, de addig úgy kell tenni, ahogy a művészet megkívánja.

Nagyon buta ez az Emma, csak most látom igazán.

— Hallod, — mondom, — te nagyon buta vagy, hogy még magad biztatod a lumpolásra. Én nem látom át, minek kell négy

óraig éjszaka lumpolni valakinek, hogy operát irhasson. Hát írt valamit azóta, hogy így él? Hiszen épen ezelőtt dolgozott s csak most nem dolgozik semmit.

— Csitt, kis királyom, ezt nem szabad mondani, ezt te nem érted és én sem értem.

— Te csakugyan nem érted, de én! Én is dolgozom és én is csinállok művészetet és a vers van olyan nehéz, mint a muzsika és mégis . . .

Már megint megakadtam. Hát életem legszebb költeményét nem éjszaka és az utcán kezdtem csinálni? Ezt a vad szenvedélyes ideát nem onnan kaptam, hogy egy művésznő boudoirjában voltam? S ha nem volna is három strófám a versből, csak a témája volna meg, nem az éjszakai barangolás közben kaptam meg a témát? Úgy látszik, Emma nem érti és azért van igaza, én meg értem és kénytelen vagyok azért igazat adni neki.

Ez is rosszkedvűvé tett s tovább zsémbeskedtem vele.

— S te persze szintén fönnmaradsz ilyen-

kor négy óráig, pedig nem irsz operát s nem alszol délután négy óráig. Szép dolog, ha így folytatod, majd kórházba mehetsz, mert Löwinger ugyan nem fogja a fejedet tartani, ha beteg leszel!

Éreztem, hogy kiállhatatlan vagyok. Hogy szegény Emmának amúgy is eleget kell túrnia, de nem tehettem róla: ami kellemetlenséget csak kieszélhettem, azt mind kitálatam neki. Ő türelmesen és fejlehajtv hallgatott, aztán csöndesen szólt:

— Lekváros derelye volt és félre tettem számodra. Akarsz lekváros derelyét?

— Van is eszembe, — morgom, de ebben a pillanatban éreztem, hogy a mai ebéd után az én fiatal falánk gyomrom bizony fellázad a kedvenc eledele érdekében s örültem, mikor ő könyörgőre fogta a dolgot, hogy az ő kedvéért, miattam csinálta s most nem enném belőle.

— Nem bánom, — morgom, mint a mártír s ő vigan kiperdül a konyhába, ahol Löwinger miatt állandóan ég a tűz és négy perc múlva már behozza az inyes tésztát,

mellyel én előbb tüntető kelletlenséggel később annál nagyobb mohósággal végzek.

Már végére jártam a derelyének, midőn egyszerre megakad torkomon a falat: Löwinger áll előttem, papucsban, hálókabátban, össze-vissza gyűrt, sárga arccal, hosszan a szemébe lógó hajjal. Hebegve akarok köszönni, de ő egyet krákog, aztán Emmára támad:

— Én is vagyok a világon!

S megfordul s visszamegy a hálósobába.

Emma utána. Az ajtón keresztül hallom az ember zsémbes pattogását. Égő figyelemmel hallgatódzom, hogy nem rólam van-e szó. De nem. Inggombokat hallok emlegetni, meg teát, meg öt órát, amikor valahol lennie kell, majd csoszogást, locsogást — most mosdik, most Emma kérdez valamit, amire dühösen elkiáltja magát.

— Nem kell!

Aztán csönd lesz, Emma kifejezéstelen arccal kimegy, aztán visszajön egy pohár vízzel, aztán kimegy és visszajön cukorral, citrommal.

— Rettenetes ember, — gondolom — azok után, amiket tudok felőle, itthon még így bánik a feleségével!

Itt megakadok s valami világos sugár cikázik át az agyamon: hiszen épen azért! Hát különb voltam én? Nem voltam-e boszus, zsémbes, kiállhatatlan és gyűlölködő, bármennyire nem akartam is az lenni? Nem bántottam-e meg anyámat is, holott belül tele voltam szeretettel? Ez az, Löwinger is olyan, mint én, mi mind a ketten nem tehetünk arról, amit teszünk, az a lány vagy boszorkány az oka mindennek, vagy talán az sem, hanem a rendetlen életmód, avagy az sem. Csakugyan, igaza van Emmának: ezt a művészet teszi, mikor az ember valamin gondolkodik, mikor valamit ki akar húzni magából, akkor jaj a környezetnek és jaj mindenkinek is, íróknak és művészeknek, mert elidegenedünk a mieinktől, pedig a szivünk tele van szeretettel és a gondolatunk csupa jóakarat!

— Misi, szervusz! — kiált most sógorom felöltözve, kifésülve, megfrissülve s szeme a

régi gyermekes kedvességgel csillan rám, — mennyit beszéltünk rólad tegnap Auréliával! Tudod-e, hogy ő nagy költői tehetségnek tart, akiből még híres poéta lesz? Ó, ő különösen ért a versekhez és minden tehetséghez, az ő szeme és ítélete biztos s ha ő valakiről azt mondja, ebből lesz valami, akkor abból lesz valami. S milyen derék, erős és bátor fiúnak tart! Azt mondta: ez a gyerek többet ér akárhány férfinál! Úgy-e! És én nagyon örültem ennek, mert én mindig azt mondtam, hogy te kiváló gyerek vagy és büszke voltam rád!

— Beszélt rólam! — hebegem és érzem, amint az öröm és büszkeség a fejembe száll.

— De mennyire! Alig tudta abbahagyni.

— Igen, — szólt közbe Emma, — Misi tegnap haza kísérté Auréliát és Aurélia addig nem is beszélt Misivel és csak most tudta meg, hogy ő milyen művelt fiú.

Löwinger hangosan fölkacagott és megrázta az üstökömet:

— Haza kísérted? S azt már nem is mondtad el, hogy fönt is voltál nála és ud-

varoltál neki majdnem tizig? Mikor én benyitottam hozzá azt mondta: csak most nemrég ment el Misi, jaj de jól mulattam vele!

Egy egész világ dőlt össze ezekre a szavakra. Tehát beszélt rólam — tehát gyerek vagyok csakugyan, tehát nevetséges képzelődés volt minden, amit átéltem, amit átéreztem, amivel vívódtam és szenvedtem. Elmondta neki, akit vetélytársamnak éreztem s akinek én nem vagyok vetélytársa. A szava, az ölelése, a csókja, a verése, az a rossz vagy a jó gyermeknek szólt! S a Löwinger árulása nem árulás, hiszen nyíltan elmondja, amiről én azt hittem, hogy rajtakaptam. Többet érek akárhány férfinél? Isten veled, kinzó álom, mely édessé vált abban a percben, melyben széjjelfoszlott — isten veled, indulatos, vad, gyönyörűséges versem *Hozzád*, iskolás fiú vagy, akinek ő leckét adott föl, ez a vers pedig nem leckének való!

— Igen, és megkért, hogy küldjelek többször hozzá, mert nagyon érdekes fiú vagy és ő attól tart, hogy nem mersz majd magad-

tól hozzá menni. Csak eredj, Misi, nem kell félned, amúgy is túlságosan tartózkodó vagy. Föl a fejjel, fiú és bátran előre a világban! És most szervusz, kollega, pá, kis tücsköm, ma igazán mindjárt színház után haza jövök és dolgozom. Most már utána kell látni a dolognak, két hónap múlva az opera meglesz s aztán szöveg után kell néznünk, a jövő szezomban pedig már előadják. Hej, pajtás — kiáltott fel diadalmasan — előbb Pesten, aztán Bécsben, aztán az egész világon és dül a pénz s két-három év múlva én rólam is öntenek ilyen szobrocskákat, mint ezek ni!

— Hi! — lelkesedik Emma és nyakába ugrik urának — ez lesz aztán a művészet!

— Bizony és akkor nem megyek többé a színházba, hanem hazajövök szépen és elviszlek a páholyba, az operába, ott fogsz ülni a többi dáma mellett s a te nyakadon sem lesz kevesebb brilláns, mint az övéiken!

Amint füttyörészve elhagyja a szobát, Emma az előszobába kíséri, halvány reménysugár dereng az agyamban. Igazán mindent el-

mondott neki? Azt is, hogy megvert, azt is, hogy megvertem? No, ezt alighanem elhallgatta előtte. Akkor mégis van kettőnk között titok s akkor mégsem vagyok az a nyomorult semmi, aminek az imént még éreztem magamat. Meg kellene tudnom az igazságot, az egész igazságot, most mindjárt! Elmegyek hozzá, hiszen hívott! Hiszen azt izente, hogy vár és hogy ne legyek gyáva! Gyáva? Nem, soha sem leszek gyáva. Igen, most mindjárt fölkeredem és elmegyek hozzá.

Amint Emma ismét belép, bemegyek és nézek az órára.

— Nekem is mennem kell — mondom.

— Maradj, Misi és meséld el nekem a művészetedet.

— Ugyan, ne gyerekeskedj, — mondom — művészet! Nincs abban semmi művészet. Erőnek erejével hallani akarta a verseimet, hát elmondtam neki néhányat és azok nagyon tetszettek neki.

— Mondd el nekem is!

— Majd máskor, most nincs kedvem.

— De olyan nagyon szeretném én is hallani a verseket s ha neki elmondtad, akkor . . .

— Ő érti, te meg nem érted — bököm ki türelmetlenül, de nyomban megbántam. Mert mélységes szomorúsággal lehorgasztotta a fejét és suttozta:

— Igaz, én olyan ostoba vagyok.

— Dehogyan vagy ostoba — enyhítem kifakadásomat — nem vagy ostoba és el is fogom mondani, de most menni akarok, nem érek rá most verseket szavalni.

— Igen — mondja ő bólogatva — menj, Misike, neked is azt kell tenned, amit akarsz, hogy kárt ne szenvedjen a művészet.

Leforrázva mentem el. Ez az Emma egy sorba állít engem az urával! Ha még tudná, hogy ugyanoda készülök, ahova az ura és talán ugyanazért, ugyanazzal az érzelemmel! És kiérve az utcára és semmi sem állván utamba, egyszerre megfoghatatlan előttem, hogy minek is törtem magamat ennyire, hogy hozzá menjek! Hogy üzent rám, épen arra mutat, hogy egyhamar nem számít lá-

togatásomra s ha most már másodnapra beállítok hozzá, furcsának fogja tartani s talán ki is nevet, hogy olyan komolyan veszem a tegnapiakat, holott ő már régen elfelejtette.

Mindegy. Meg kell tenni, amire elhatároztad magadat. Föl a fejjel! mondta Löwinger és én bizony fönn fogom hordani a fejemet. Amit akarok, azt meg is teszem s amire elszántam magamat, azt akarom is. Most egyenesen hozzá megyek s ha még annyi okot találok is, hogy ne tegyem, mégis meg fogom tenni!

S rémülten és elszántan lépek be a kapuba. S szédülve, kalapáló szívvel botorkálok föl a lépcsőn. Nagy isten — ha most elsülyesztenéd a világot, hogy ne mehessek hozzá. S egyszerre az ellenvetések riadt fal-kája ostromol: mit mondasz neki, minek jöttél? Mit csinálsz, ha a verset nézi, mely nem kész? Mi lesz, ha Löwinger is ott van vagy más valaki s elébe vezetne ezzel a rongyos ruhával? Nem, kész az elhatározásom, beleszakad a lelkem, de megfogadtam magamnak és nem akarok gyáva lenni!

Már a rézkörtét is meghúztam, idegeimen végigborzongott a csilingelése, de hála istennek az ajtó még nem nyílt ki. Roppant megalázva várakoztam és nem volt bátorságom újra csöngetni. Persze, ha valami gazdag ember volnék, tüstént kinyitották volna. Nézem a rézkörtét, nézem a titokzatosan lefüggönyözött ajtót — mit csináljak? Elmenni gyávaság, újra csöngetni nem merek. Ekkor a hátam mögött megszólal valaki:

— A nagyságos kisasszony nincs itthon.

A kis inas volt. Konokul és mégis kicsinylően nézett végig kopott alakomon és én gőgösen kihúztam magamat:

— Úgy? Nem tesz semmit.

És megyek.

Megyek vidám, diadalmas lélekkel. No látod, kár lett volna gyávának lenni. És érzem, hogy ez az öröm a legnagyobb gyávaság. Nyomban pedig mélységes vágyakozás fog el utána, hogy lássam, hogy halljam a dicséretét és ismét verseket szavalhassak neki.

— Majd este — gondolom — ismét elmegyek hozzá. De megnézem a szinlapot —

nem lehet, ma este játszik. Be jó volna a színházba menni, sohasem hallottam még színpadon énekelni. Vajon milyen lehet? Fölséges, hiszen a közönség isteníti s mint Emmától hallom, tizenkétezer forint a fizetése. Tizenkétezer forint! Minden hónapra ezer forint! Ha nekünk ennyi volna egy esztendőre! Nem, szédülni kell, ha az ember erre gondol, hogy valaki ezer forintot költhet havonként.

Nem is lehet ennyit költeni, legfeljebb, ha nagyon pazarul él, a harmadrészét. A többit a takarékbba rakja.

Nagyon kicsinek érzem magamat, az ő gazdagságára gondolva. Ha nekem negyven krajcárom volna, ma este a Nemzeti színházba mennék az állóhelyre. Ő pedig lent énekelne s ha meghajol a tapsok előtt, akkor az én tapsom előtt is meghajolna. S látván az istenítését, a körülöttem állók el sem tudják képzelni, hogy milyen ez az előkelő tünemény otthon, közvetlen közelben, én pedig ismerem — majd belebódulok — meg is csókolt és térdelt is előtttem! Látnom kell

mindenáron. Határozott irányt véve, ismét berobogok Emmához:

— Emma, adj ötven krajcárt kölcsön.

Emma sikong örömében és a szekrényhez szalad pénzért.

— Kis királyom, pénz kell? Jaj be jó, hogy kértél. Adok többet is, engedd, hogy adjak többet és máskor is kérj, mert úgy-e, most már nem leszel olyan büszke, hogy nem kérsz?

Mélységesen megvetem magamat. Hogy romlik az ember! Valóban, a büszkeségemnek vége. Nem felelek Emmának, és megsemmisülten gyűröm zsebre a pénzt.

— Mire kell? — kíváncsiskodik Emma boldogan.

— Könyvre, — mondom és megrettenek.

Ez volt életem első hazugsága. Tehát hazudnom is kell a miatt a lány miatt. Hát mi ez? Mért, mitől romlok tulajdonképen? Állj meg, kiált bennem valami, ez a pusztulás útja! Fuss tőle, győzd le vágyakozásodat, légy erős, hogy becsületes lehess! Egyszerre megérttem Löwingert, de ő mégis

különb nálamnál, mert ő nem bujkál, nem hazudik, de azért mégis romlik és ösztönszerűleg érzem, romlást okoz. Avagy az ő élete is tele van hazugsággal? A művészet, vagy a szerelem, vagy mind a kettő megrontja az ember lelkét? Mért van akkor annyi becsületük a világ előtt a művészeknek és miért olyan nagy és szép maga a művészet?

Visszavágyom a sötét pincébe, a nagy, a reménytelen nyomorúságba, a durva testvérek, a mogorva apa és a bánkódó anya mellé. Az a piszok ott merő tisztaság, ott isten trónol és az emberek büszkén fennhordják fejüket és szabadon néznek a világ szemébe.

Igen, haza, gondolom, mikor Emmától elbucsúzó s az utcára lépek. Igen, haza, gondolom, mikor egyenesen a Nemzeti színház felé indulok. Haza! sikolt bennem valami, mikor gyáván megváltom jegyemet. Az emberek jobbra-balra löknek s rajtam keresztül felrohannak a lépcsőn, hogy jobb helyet kapjanak. Haza! sóhajtok és utánuk

rohanok. A nagy csillár egymagasságban velem szemembe szórja fehér fényét. Ott lent, mélyen alattunk zsibonganak az apró emberek, akik mind nagy urak. A zenekar hangol, egy vastag, kalapos asszonyság szinte rámdül, diákok röhögnek körülöttem s az egyik a könyökével félre is lök és elfoglalja a helyemet. Most már nem is láthatom. A fejem fáj, rettentő melegem van. S majd megrogygyan a térdem, a nyelvem száraz. A vastag asszonyság elkiáltja magát:

— Jaj de forró a keze!

Az enyémhez ért. Felzúg az ouverture, az álarcos bált adták, de nem tudok érdeklődni iránta. Megfulladok. Haza! gondolom, mikor elfeketedik előttem a kép s kifelé törekszem, mert levegőre vágyom. Haza, haza, mert beteg vagyok, nagy beteg és talán megfogok halni. Milyen jó lesz. Aki az első hazugság után hal meg, az még megtisztultan állhat a legfőbb ítélő biraja elé!

ÖTÖDIK FEJEZET.

A nagy világ!

1.

Beteg voltam. Istenem, milyen nagy dolog a betegség! Egy darab halál és egy neme a feltámadásnak. Isten csapása, a gondviselés áldása, éjszaka gondja és nappal kétségbeesése. És orvos is kell, patika is kell, de amíg semmit sem szabad enni, addig még jó. Hanem ha túl vagyunk a bajon és az orvos megengedi egy gyöngye csirke mellét, jó isten, hát minek engedi meg? És megvan, a lilium felruházója a megmondhatója, hogy honnan van meg! S fekszem és látom, hogy a betegség mennyire enyhíti és megtisztítja körülöttem a szegénységet. Ahol mindenki durva, vagy mogorva, ott most gyöngédén, lábujjhegyen járnak, lágy szóval beszélnek, puha kézzel simogatnak. Apa, a ke-

mény ember, órákhosszat ül ágyam mellett és mesél — a bibliából, a talmudisták szellemi tornáiról, Lassallerről, Marxról és Frankl Leoról, aki zsidó létére nem régen még francia miniszter volt. S hogy nekünk is van Franklunk, aki ha nem is miniszter, de államtitkár, ami csak egy fokkal kevesebb a miniszterségnél: Horn Ede! Micsoda ember az! Gazdaggá fogja tenni az országot s akkor nem szidják és gyűlölik többé a zsidót.

Móric, a konok, kapzsi és önző Móric véletlenül talált egy forintot, azt odaadja anyának, hogy vegyen számomra csirkét. Aztán sűrűn kapja a borravalókat, a mi tisztára szerencsés véletlen, mert a nélkül nem lehetne a drága orvosságot megcsináltatni. Jön Teréz mind az öt gyerekével. Még ő is hoz egy-egy csirkét, egy-egy forintot. Mindenkit majd fölvet a bőség, annyi számomra a fölösleges pénzük. És ez a sok szeretet fölenged bennem és úgy örülök, hogy beteg vagyok, mert megismerhetem az emberekben való jóságot és szeretetet. És megbánom durva elidegenedésemet tőlük s szégyenlem

magamat, hogy a jó ebédért elpártoltam tőlük. És tisztára látom az örvényt, melybe beleveszek, ha közbe nem veti magát az a rejtelmes betegség, melyet az orvos csak fejcsóválva konstatált: idegláz, tizéves fiúnak idegláza legyen! — A sok tudomány, — véli anya, a sok éjszakázás, — véli apa. — Tán egyéb is? — kérdi tőlem célzatos élességgel az orvos, — de én elpirulok s tagadólag rázom a fejemet. Erre a hazugságra még rászorultam, ezentúl — Isten engem úgy segítjen — nem fogok többé hazudni!

Hetek multak el és lágy, megbékült lelkezetemben alig dereng az Aurélia képe. Be jó! Megmenekültem tőle. És Löwinger nyugtalan, erőtlen alakja — vajon folytatja még? Be jó volna neki is ideglázba esni és megtisztulni, megnyugodni a békés, egyszerű otthonban, az otthon kapható szeretettől fölfrissülne! És Emma! Elkényeztetett helyzetemet talán javára fordíthatom. Nevét, az ura nevét senki sem meri apa előtt kiejteni, de én beteg vagyok, engem nem bánthat. Azt mondom:

— Szeretném Emmát is látni.

Még így is félek, de milyen csalódás! Apa csak bólogat a fejével s szinte örül a kivánságomnak, Grün Náci ép betoppan az ő lármás jóakaratóval:

— No hogy van Misi?

Jól! Nagyon jól! Hogy menjen Emmához és híja ide?

— Azt fogja mondani: Hí! — kaczag a könnyelmű fickó — úgy is minden nap itt lebzsel az ajtónál és leste a hírt, amit hozok neki. Szaladok, itt lesz úgy, hogy a lába sem éri a földet.

S csakugyan, már itt is van! Búgva veti magát ágyamra és sir és nevet. Majd apa keze után nyúl és térdre hull anya előtt. Majd összeüti feje felett a kezét és kilopja magát a sötét konyhaodúba és megcsókolja a vizes padkát is. Hogy itt milyen szép minden. És keservesen zokog és meséli nekem, hogy nálunk milyen szép minden!

S szemem ezer kérdéssel ostromolja, miket ő nem ért meg. Szóval pedig nem szeretem kérdezni. De ime, nyilik az ajtó és bejön ő,

kiről kérdezősködni akarok. Löwinger, a híres művész, drága bundában és megáll apa előtt, mint az iskolás gyerek, lesütött szemmel. Megkövülten nézünk apára: Mi lesz most? Ha megbékül, akkor is csak szigorú beszéd árán szabadul a szánandó kicsi ember. De lám, apa elébe lép és kezét nyújt neki, mintha semmi sem történt volna. És kezét a vállára téve, viszi az ágyamhoz — mert én most apa ágyában fekszem! — s elégedett nevetéssel mondja, hogy már egészen jól vagyok.

Löwinger pedig örömeiben majd kibújjik a bőréből és otthon érezvén magát, megered a nyelve.

— Hiszen szép dolgokat műveltél, Misi! illik ez? Nem is jelented be, fogod magad és megbetegszel. Tán nem is tudod mi történt azóta? Voltam Nagyváradon, Kassán, Pécsen, ott hagytam a német színházat és most csak komponálok. Hej, Misi, ha itt volna a hegedűm, ej, Emma, el kellett volna hoznom a hegedűmet! Ugy-e, mama? Mikor itt hegedültem magának pogácsáért! Be szép

idő volt! — De hopp — segíthetünk. Hiszen ott van apa hegedűje? Hol van?

Apa rázza a fejét és elfordul. Löwinger elpirul és az ajkába harap. Persze, a pléh-hegedűről nem kellett volna beszélni. Hirtelen hát másra fordítja a beszédet.

— Tudod, hogy Aurélia is ide akart jönni? De hiszen gondolhatod, hogy ez...

Megint megakadt, mert Aurélia említésére meg én rázom a fejemet és a fal felé fordulok.

— Mi lett?

— Szédülök — mondom és intek a kezemmel, hogy ne törődjék velem. És behúnyom a szememet és úgy teszek, mintha elaludtam volna. De azért hallok mindent, amit beszélnek. Apa érdeklődik a Löwinger helyzete iránt s kisüti, hogy Löwingernek alig van jövedelme, ellenben az adósságai egyre nőnek. Löwinger magyarázza, hogy ez csak látszat, mert az ő adóssága nem adósság, bármikor kereshet annyit, amennyit akar s amit most költ, ezt csak előre költi. Mihelyt elkészült a kompozíciójával, ez maga

is ezreket ér és egész életén át, de még a halála után is pénzt hoz. Azonkívül bármikor bárhol hangversenyezhet, sőt ha akarná, a világot bejárhatná, úgy mint a többi virtuoz és egy év alatt megszerezhetne egy fél milliót is.

— Meg kellene tenni — mondja apa, de nyomban hozzátette: — azaz én nem szólhatok a te dolgodba, csak úgy mondom, mint ahogy akárki másról mondanám, hogy a keresetet nem szabad elodázní, mert nem bizonyos, hogy a viszonyok kedvezők maradnak. Minden embernek megvan a maga ideje, melyet kihasználhat, nekem is volt és én is elszalasztottam és ezt az időt sem hozza többé vissza semmiféle akarat és tehetség.

Löwinger hallgat, de valószínűleg bólogatott a fejével, mert apa ezt is mondja:

— Akkor eszerint kellene cselekedni.

Löwinger előbb az operát akarja befejezni. Apa ezt nem érti, szerinte ha az opera nem hoz annyit, mint a körút, akkor azután is meg lehetne komponálni.

— Igen — mondja Emma — de ő Visconti Auréliának komponálja a főszerepet és ezt ne lehet abbahagyni, mert Aurélia a legjobb barátnője.

— Ez megint badarság — véli apa — a legjobb barátnője te vagy és az operát nem írja a te számodra.

Erre a mondásra meg kellett fordulnom. Hogy bevilágított apa ezzel a néhány szóval az egész helyzetbe s nem tudva semmit, milyen sujtóan tudott igazságosan és helyesen ítéletet mondani mindenről! Löwinger izeg-mozog, valamit mormol, Emma — ugyan mi történhetett — égő piros arccal és lesüttött szemmel ül. Apa föl-alá jár és nem figyel rájuk.

— A kapitalizmus világát éljük — mondja — aki tőkére tehet szert, az szerezzze meg, mert a legnagyobb kereset is csak bér, szolgadij és függővé tesz a kizsákmányoló kapitalizmustól. A művész keresete is csak munkabér, mert a haszon javarészét elviszi a teremvállalkozó, a rendező vagy minek hívják és ő is függ a kínálat és ke-

reset törvényétől, mert holnap támad tíz más művész vagy csak egy nagyobb művész és akkor te semmi vagy, a te félmilliódat elhegedüli előled a másik. Nem úgy van? Bizonyos vagy benne, hogy utánad nem született ember Magyarországon, aki még jobban tud hegedülni, mint te?

Löwinger hallgat, mintha igazat adna apának és mégsem tehetne másképp.

— Különben — mondja apa csöndesen — ezt csak úgy mondtam, mint az én véleményemet, én egyszerű munkás nem értek a te dolgaidhoz s bizonyosan tudni fogod, mint kell cselekedned.

Löwinger azonban buzgón helybenhagyja. Úgy is van. A világ nagyon hálátlan s egyik kedvencét hamar elejti a másik kedvéért. De csak itt minálunk, ahol mindenben el van maradva s az emberek egymás szájából húzzák ki a falatot. Hanem a külföldön? Ó, az egészen más. Törődnek külföldön a művész kollégával? Itt meg is öregedhetnék s nem vinné semmire, mert zsidó. Nincs rajta kívül senki a hegedűtanszakban kiváló

de azért ő egy pillanatig sem gondol rá, hogy kineveznék tanárnak. Sőt a Nemzeti színház zenekarában sem adnák neki azt a helyet, mely megilletné.

— Legyen nyugodt, papa, — mondja mély meggyőződéssel, — ha a zene is a nyelvhez volna kötve, akkor csakugyan sietnék kihasználni a mostani időt, de előttem a nagy világ, mely nem olyan elfogult, amelyben akárhány művésznek van helye, ahol minél több a nagy művész, annál nagyobb a közönség fogékonysága a művészet iránt. A világot nem fogják előlem elintrikálni! — kiáltott diadalmasan és Emma összecepta feje fölött a kezét.

— A világ! — ismétli apa szokatlan lágy-sággal, — a világ olyan, mint a nyitott könyv, a bölcs ember bölcs dolgokat talál benne és a bolond bolondokat. Lapoztam én is abban a könyvben és csak most látom, milyen bolond ésszel tettem.

Föl-alá járt, aztán hirtelen megállt ágyam előtt.

— Istennek hála, édes fiam, — mon-

dotta — hogy a nagybetegségből kigyógyultál és meg vagy mentve az életnek. Reád is legszebb áldását bocsátotta, te is azon az úton vagy, melyen a nagyok fejlődnek. De te hozzá leszel kötve ehhez az országhoz, mert eszközöd a szó. Jusson akkor eszedbe, mikor itt szenvedsz és diadalmaskodol majd, hogy a szegények és a zsidók gyermeke voltál s itt lent a mélységben egyre vágyunk egy új fölszabadító után.

És megcsókolt és megáldott. Ennyire el-lágyultnak apát még sohasem láttam. Valami különös szomorúság és amellet mégis megbékültség fogta el. És Löwingerrel és Emmával oly gyöngéden bánt és beszélt. Elannyira, hogy Löwinger bátorságra kapott s apára nézve hozzám intézte a szót:

— Nincs szükséged semmire, Misi? Orvos, patika drága.

S apa állta a tekintetét, bátran és biztatón és Löwinger bolondos örömmel a markomba nyomott egy bankócédulát, melyet elráztam magamtól:

— Nem kell, van mindenre.

S vártam, hogy apa fölháborodjék s mel-
lém áll: van minden és nem kell semmi!
De apa lehorgasztott fejjel elfordult s Teréz
a leesett bankót begyömöszölte édesanyánk
zsebébe.

Löwinger boldog volt, hogy ily váratlanul
és fölötte síma módon kibékülhetett velünk.
Sorra ölelt valamennyiünket, apának kezét
csókolt és anyának vígan kiáltotta, hogy
holnapra süssön töpörtyűs pogácsát. És anya
nevetett! Először életében és Emma sikongva
tapsolt és táncolt és kijelentette, hogy most
volna jó meghalni, mert ennél nagyobb
boldogság már nem várhat rá a földön s
hogy még az opera sem teszi majd annyira
boldoggá.

Löwinger ment. Emma még ott maradt.
Apa is fogta magát s minek utána szokatlan
ünnepélyeséggel elmondta a délutáni imád-
ságot, ő is elment. Anya fogta a kötést és
a divánra ült, Emma széket húzott ágyam-
hoz, megfogta kezemet és egészen hozzám-
hajolva mesélni kezdett:

— Úgy, kis királyom, nagyon rossz volt,

hogy megbetegedtél. Azóta Emma nagyon sokat szenvedett, mert nem volt kinek mesélni. És Löwinger is izgatottabb volt, mert nem voltál mellettem és Aurélia is izgatott volt és azt mondta, hogy hazudunk, hogy nem vagy beteg, csak eldugunk téged, mert attól félünk, hogy leharapja az orrodát. Kis királyom, ilyen gondolat! Hát kutya ő, aki leharapná az orrodát? Hanem őt is a művészet izgatta és akkor összeveszekedett Löwingerrel is és mind a ketten hangosan veszekedtek tovább ő nála. És mikor Löwinger mondta, hogy nem írja tovább az operát, akkor megijedt Aurélia és mikor Aurélia mondta, hogy nem éneklí majd az operát, akkor Löwinger kért tőle bocsánatot. És én mind a kettőnek könyörögtem, hogy ne ártssanak a művészetnek és hogy te igazán beteg vagy és én szívesen meghalok, csak ők ketten ne veszekedjenek.

Megrettenve hallgattam ezeket a dolgokat, de nagy boldogsággal éreztem, hogy Aurélia érdeklődése irántam teljesen közömbösen hágy és az ő együttléte Löwingerrel inkább undorral

tölt el, mint féltékenységgel. De Emmát lenéztem a vaksága miatt és gondoltam, milyen jó is szegénynek, hogy mindent a művészetnek tulajdonít.

— Hidd el, Emma, — mondom, — jobb volna nektek, ha hagynád összeveszni azzal az Auréliával, még ha nem énekelné is az operát. Löwinger művész volt, mielőtt ismerte Auréliát és most is művész volna nélküle és akkor legalább nem volna olyan elégedetlen és veszekedő és lusta, mint volt, mielőtt megbetegedtem.

— Kis királyom, — súgta most a fülembe, — nem érted ezt, de én értem. És ha majd nagy leszel, te is érteni fogod, hogy a művésznek együtt kell lenni azzal, akit szeret és azt is érteni fogod, hogy mit jelent az, hogy Aurélia a szeretője Löwingernek.

— És azt te tudod? — kiáltom, de elfojtom hangomat — itt van anya, aki ijedten kérdi, hogy mit? Semmit, — mondom és reszkető ajakkal, súgva teszem hozzá:

— Az utálatos.

— Ne mondd azt, — súgja vissza Emma

és egész teste rángatódzik, de arcának egy vonása sem indul meg. — Kikaparnám a szemét és talán megölném magamat, ha nem volna a művészet. Löwinger nem tehet róla, én nem vagyok finom és bármint akartam nem tudtam olyan művelt lenni, mint az ő feleségének illenék. És nem tehet róla, ha belészeretett és nekem hálásnak kell lenni, hogy így van, hogy van, aki jóvá teszi, amit a házassággal én neki vétettem és én gondoltam arra, hogy megölöm magamat, hogy feleségül vehesse, őt, de nem ölöm meg magamat, mert neki én rám is szüksége van, mert beteg és Aurélia csak akkor szereti, mikor egészséges és nem is tudná ápolni, ahogy én tudom ápolni.

— Hát betegápoló vagy, — morgom.

— Igen, — mondja ő rajongva — és ha éjszaka haza jön és rosszul van, akkor borogatást adok rá, tartom a fejét és beadom az orvosságot és akkor ő olyan, mint a gyerek és sír és esküszik, hogy ő mennyire szeret engem és hogy én egy szent vagyok. S ha azt mondja, hogy szent vagyok, akkor

sírok az örömtől és megesőkolom és azt mondom: boldog vagyok, édes Löwinger, hogy a feleséged lehetek és hogy ápolhatlak és ne taszíts el magadtól soha, mert szegény Emma soha, de sohasem fog utadban állani!

2.

Minden olyan derüs, olyan vidám és érzékeny idegeimmal úgy érzem, hogy valami készülöben van — valami vihar, valami nagy dolog! Apa füttyörészik ismét — az én kedvemért a madarak füttyét is produkálja, amire kicsi koromból emlékszem s most őt is emlékeztettem rá. És pénzt ad anyának — honnan van pénze? Löwinger olykor benéz hozzánk — nem mindennap, mint fogadkozott, csak nagyon ritkán, de ilyenkor mindig kedves és vidám és makacsul elpolitizálgat apával és beszélnek Párizsról, meg Londonról, meg Amerikáról, ahol egészen más világ van, mint minálunk. Löwinger lázas érdeklődéssel hallgatja külföldi élményeit, itt myenek az emberek, ott milyenek az utcák

milyenek a rendőrök, a hordárok, a gyárosok, a nagy urak, egészen mások, mint minálunk! Aztán együtt mennek el s mikor apa visszajön, olyan különösen néz körül az odunkban, aztán előszedi a pléhhegedűt, melyet a rozsdá megmart és tisztogatja, föl-fölállítja a megbillent nyeret, megfeszíti a lazuló húrokat.

Különös volt. Az egész ház föllélegzett, még a pince is világosabb lett. Engem pedig halálos aggodalom fogott el, mintha óriási szerencsétlenség várna reánk. Már szabad volt fölkelnem, de én jobb szerettem az ágyban feküdni és töprenkedni. Egy-egy óra hosszat fent voltam, próbáltam járni, ami csak ingadozással, el-eltántorodásokkal sikerült, aztán visszafeküdtem. Apa pedig egyre nyugtalanul kérdezgette az orvost: igazán nincs már semmi baja? Nem lehet tartani visszaeséstől?

Nem lehet tartani visszaeséstől. S még egy heti lustálkodás után talpon voltam és mentem sétálni. Mentem Emmához, aki örömeiben zokogni kezdett s elüldögéltem mel-

lette és hallgattam szomorú és mégis egykedvű meséit Löwingerről és Auréliáról, akik folyton veszekednek.

— Hát mennyire van már az operával? — kérdem.

— Nem tudom, kis királyom.

— Hát nem muzsikálja többé el, amit költött?

— De igen, hanem újat már régen nem muzsikált el.

— És Aurélia nem énekel többé nálatok?

— De igen, hanem újat ő sem énekelt már régen.

— No látod — mondom — a sok veszekedés miatt nem tud dolgozni és te nagy csacsi vagy, ha azt hiszed, hogy Aurélia segíti a művészetét. Ellenkezőleg, elveszi a nyugodalmát.

Nyugtalanul csapkodja a térdét.

— Kis királyom, ezt nem érted.

— Te meg szamar vagy, ha azt hiszed, hogy ezt másképp is kell érteni. Csúnya dolog, ha egy férj más nő után jár és még csúnyább, ha ezt a felesége eltűri.

Följéd egyszerre, arca szögletes és csúnya mint azelőtt volt és a szeme is a régi, csúnya, zöld tűzben lobog.

— Ki fogom kaparni a szemét — ordítja — ha nem segíti elő a művészetét, akkor kikaparom a szemét.

— Ez megint ostoba beszéd, elég, ha nem engeded meg, hogy szerelmeskedjenek és veszekedjenek. Emma, — mondom, valami sajtóságtól elragadva, — ez a művésznő sok bajt fog még nektek okozni. Amíg te súgtál Löwingernek, addig dolgozott és diadalokat aratott, amióta ez a másik kerítette hatalmába, elbutult és nem végez semmit. Nem veszed ezt észre?

— De igen, — bólingat a fejével.

— No látod, — mondom diadalmasan, — hát légy okos és védelmezd meg tőle az uradat. És ne hidd, hogy gyerek vagyok, ha beszélni akarnék, többet is mondhatnék, mert többet tudok ám róla, mint ti valamenynyien.

— Mindent tudsz! — rajong a szegény teremtés és én nagyon meg vagyok elégedve

a mai nappal, mert megmentettem az Emma családi békességét.

És amint haza érek — korán kell még haza mennem, mert este felé már nagyon elgyöngülök, otthon nagy zsibongást találok. Az asztalon egy régi, ütött-kopott vászontáska és apa belegyúr mindenféle fehérneműt, amennyi csak belefér. Anya néma, de szeme vöröses, mintha sírt volna. Eszter újságpapírosba egy darab kenyeret és egy kis darab sajtot csavar. A hegedű is papírosba, spárgába van csavarva: apa elutazik.

Bécsbe megy néhány napra, hogy szerencsét próbáljon a hegedűjével. Úgy sem veszít vele semmit. Addig szépen megélünk, mert tíz forintot hagyott anyának. Néhány nap múlva pedig visszajön. Szívem nagyot dobban: ezt éreztem meg előre! És ez nagy szerencsétlenség, mert megint újra előre érzem. Elgyengült idegzetem roppant érzékeny, szinte jósolni tudnék vele. De mit? Mi szerencsétlenség van néhány napi utazásban? Tán elsüllyed a hajó? Nevetséges, a Dunán nem süllyedhet el hajó, hiszen mindenütt part

van. Bécsben érné baj? Lehetetlen, legfőlebb nem sikerül a próbálkozása, amit én különben biztosra veszek. Cáfolom magamat és aggodalmaimnak el kell hallgatniok a cáfolat előtt. És mégis . . .

Az elutazás megint felkavarja bennünk a lány érzéseket. Apa útra készen, Móric fogja a táskát, hogy kiviszi a hajóra. Április van, az idő enyhe, legfőlebb az éjszaka lesz hideg. De apa nem fél tőle, lent a hajóteremben meleg van, túlságosan meleg is. És sorba megölel és megáld bennünket. Nagyon melegen ölel meg bennünket és áldása után, mindegyikünkhöz sírásba csukló hangon intéz néhány intő szót. Tartsunk össze és kíméljük anyánkat. S mikor annak a nyakába borul, az erős embert csak úgy rázza a zokogás. Hozzá nincs szava, őt nem áldja meg, csak újra meg újra a kebléhez szorítja és csókkal borítja barázdás arcát. S a gyöngé, néma anya az, aki kifejtí magát karjai közül és tuszkolja kifelé.

Mind elkisérik, csak én maradok otthon, mert gyöngé és fáradt vagyok. Körülnézek

a rideg tanyán és gondolom: ezek nem jönnek többé vissza. Mi lenne, ha most egyedül állnék a világon, apátlan, anyátlan, testvér nélkül? Most, elgyöngülten, munkára képtelenül? Nyomorultan elpusztulnék. Nem is volna rossz. Olyan jó meleg hely az ágy és feküdni is olyan jó. S olyan fiatal vagyok még és olyan hosszú az élet s látom, hogy valamennyinek milyen keserves napszám, míg a végére érnek. Ha egyszer én is olyan öreg leszek, mint apa és lennének gyermekeim, akiket nem tudok el-tartani, ha egyszer én is lennék híres ember és lenne feleségem, mint Löwingernek s valaki megrontana. Szegény ember, egészen bizonyosan tudom, hogy jó fiú és csak jót akar és mégis milyen becsstelen az élete és annyi átok kél majd a lépte-nyomán!

S az árnyék nő és jönnek az álmok, nyomasztó, fojtó kisértetek. Mindenütt baj, mindenütt gond, mindenfelől keserves sírás. Azt álmodom, hogy Grün Náci Amerikába szökött és itt hagyta öt gyermekét. Azt álmodom, hogy Emmával együtt egy rossz verklivel

háztól-házra járunk muzsikálni, mert Löwinger meghalt. Azt álmodom, hogy apát véres fővel hozzák haza és anya bűgva és kiáltva tépi haját... nagy Isten, ez nem álom! A lámpa kigyulladt az asztalon és valamennyien itt vannak. Némán és komoran ülik körül az asztalt és anya a legsötétebb zúgba vonulva sír, keservesen, hangosan, jajgatva. Évek keserősége és önuralma oldódott föl ebben a megrázó, velőkbe ható jajszóban. Mindent, mindent el tudott tűrni az a szent asszony, de hogy elmenjen az ura — ettől föl kell jajdulnia. És én felülök az ágyba és nem merek szólani, mert érzem, hogy az első hangra a zokogás megszakadna, anya azt is megtagadná magától. Hadd sírja ki magát bármi lesz is, itt az ágyban ül egy elgyöngült, csenevész gyerek, aki szent fogadást tesz, hogy életét arra szenteli, hogy anya lelkéről letörölje a szenvedés könnyeit!

És olyan furcsa a ház, melynek nincs otthon a feje. És olyan furcsa, hogy távozta egyszerre beszüntette a nyomorúságot. Van pénz mindenre. És olyan furcsa, hogy a

bőség és gondatlanság senkinek sem esik jól. És olyan furcsa apa helyén az érintetlen teríték, előtte az üveg, mely úgy áll ott, mintha minden pillanatban várná a gazdáját, És olyan furcsák a péntekesti gyertyák, melyeket anya szentel föl és az ünnepi kalács, melyet nem apa szeg meg. És múlik az este az ő érces imádsága nélkül s a gyertyák végig-égnek és nagyokat lobbanva alszanak el s ekkor mindenki már ágyban van és gondol apára. És olyan furcsa, hogy levél jön tőle és ezt anya mindegyikünkkel külön olvastatja föl magának és olyan furcsa, hogy ez a levél olyan kalandos bizakodással van írva, mintha nem is apától, hanem Grün Nácitól származnék. És azt írja, hogy ha valami kell, csak szóljunk Löwingernek és írjunk fel mindent, amit tőle kapunk, hogy tudja, mennyivel tartozik neki. És olyan furcsa, hogy mindezt lassanként megszokjuk s mire a hét letelt, kitört a pincében ismét a haragos szó, a veszekedés a testvérek között és a zsarnokság a türelmes anyán.

És olyan furcsa, hogy ismét beállítok az

iskolába, sok hónap multán, idegenül, kimélettől környékezve s a tanár ismét el akar küldeni ahhoz a jótékony hölgyhöz. És ott is megszoknak és ott is lekopik a fiúkról a gyöngéd kimélet és minden úgy fáj és annyira érthetetlen előttem, hogy a gyöngédség, a jóság csak kivétel és ritka alkalmaknak szól, holott az emberek mindig szorulnak gyöngédségre s annál nagyobb az értéke, mennél tovább maradnak együtt.

3.

Emma nincs otthon, hozzánk ment, hogy utánam nézzen, mert két napja nem voltam náluk. Amikor csak tehetem, nem megyek hozzájuk. Ha Emma nem könyörögne érte, sohasem mennék hozzájuk, hogy ne találkozzam Auréliával, akitől félek. Most itt vagyok és várok rá, mert nemsokára visszajön, ha meghallja, hogy idejöttem. És nincs semmi baj, a szalonajtó csukva van, a hálószoa ajtaja csukva van, nincs itthon senki. Vagy

mégis. A szalonból mintha suttogást hallanék. Csakugyan. És aztán valami rekedt női kacagást, amitől én is dühbe jövök s úgylátszik Löwinger is dühbe jött. Mert elordította magát:

— Így ne kacagj, mert megfojtalak!

Hát ő is! S a kacagás ismétlődik, még rekedtebben és még dühösebben és hallok egy nagy dobbanást, egy hörgő felkiáltást, aztán kicsendül az Aurélia tiszta, gyermekes nevetése és még tisztább, metszően bűvös hangja:

— Kis fiam, látod? Félkézzel is elbánok veled.

Aztán csönd megint, aztán a Löwinger dünnyögése hallatszik, végre fölzokog a szegény ember és szinte kiáltja:

— Bocsáss meg, nem teszem többet!

Nem akarok többet hallani, bebujok a hálósobába és beteszem annak is az ajtaját. De Aurélia éneke áthat az ajtókon, át a csontokon és szívja a véretem. Isteni ének, de már értem, hogy miért olyan isteni. Ez a hang a pokol hálója. Boldog aki kike-

rüli, de ártatlan, aki belékerül. Nem tehet róla a szegény vergődő.

Nyájas hangok, cuppanások.

— Itt sincs — hallom Aurélia szavát — no lám, tán valami titkos fészke van a fiúnak? Be jól áll a kalapod, édes! Használtad már a krémet, amit hoztam? Csúnya vagy, azt akarom, hogy olyan szép légy, mint Tündér Ilona. Használnod kell, különben megverlek. Vagy ami még rosszabb: nem énekelek neked.

Emma visszajött. S hallom száraz hangját:

— Itt van, a kalapja itt van és ő a hálószobába ment, hogy ne hallja, mit beszéltek.

Erre már ki kell lépnem s szégyenkezve megállni a társaság előtt.

— Misi! — kiált fel Aurélia és felém rohan. Elbódultan és irtózva várom, hogy megölel, de nem! Csak kezét nyújt és erősen megszorítja. A gyűrűje bele vágódik gyenge ujjaimba, nagyon fáj, de nem szisszenek. Milyen erős leány, de én erősebb voltam a betegségem előtt, velem nem bánhatott el félkézzel. Vajjon sokszor veri-e Löwingert?

— Elbujt? — szól és szeme orvul villan az enyémbe. — Milyen diszkrét, valóságos lovag. De még lovagiasabb lett volna, ha bekopogtat. Miért nem kopogtatott be?

— Nem akartam zavarni, — hebegem — bizonyára komponáltak.

Löwinger mintha még most is reszketne. Erőltetett nyájassággal fog át és mondja, hogy úgy sem komponáltak.

— De igen, — mondta Aurélia — Bátori Erzsébet örültségénél tartunk már!

— Ez már a vége? — mondom és megijedek, mert akaratlanul is nagyon célzatosan hangsúlyoztam a kérdést.

— Hogy érted? — kérdi Löwinger — hogy ez az utolsó felvonás?

— Igen, — mondom — mert hatodik felvonás nincs egyetlen operának sem.

— Milyen elmés! — kacag Aurélia, de megint rekedten és csúnyán, mint az imént. — Fogadni mernék, hogy a lovag úr mást mond és mást gondol. Hát csak ki vele, barátom, mondja el szaporán, mi a véleménye az utolsó felvonásról?

Megint érzem, hogy ezt a nőtényt jó volna megfojtani. Szememmel már kimérem nyakán a helyet s ő mintha megérezte volna tekintetemet és gondolatomat, visszahúzódik, meg fogja a Löwinger karját s magával vonja a szalónba.

— Folytassuk — mondja királynői hidegséggel s a szalón ajtaját becsapja. Összenéznek Emmával.

— Nálunk voltál?

Igen, nálunk volt. S apától megint nem jött levél. Két hét óta apától nem jön levél és ez borzasztó. Mert anya egész nap várja a levelet és éjszaka sem fekszik le, mert várja a táviratot. Apának baja van, tán beteg az idegenben, tán baleset érte. Hiába minden vigasztalás. A jó isten tudja, miből él édes anyánk, mert e két hét alatt senki sem látta enni és sohasem aludt. Hogy tud ez az asszony aggódni és szenvedni! És csakugyan, miért nem ír apa, ha olyan állapotban van, hogy írhatna? [Balsejtelmeim igazolását látom, mióta beteg voltam, mindig balsejtelmeim vannak s mindenből rosszat tudok jósolni.

Anyára hasonlítok, már érzem, hogy az örökös aggodalmaskodás örökségem, melyet tőle kaptam. Emmának azonban azt mondom:

— Nincs baj, ha apának baja volna, azt már megtudtuk volna.

— Igen, — mondja Emma, — te és apa olyan hatalmasok vagytok, ha bajotok van is, kigyógyultok belőle.

Odabent muzsikálnak. Ezt a Bástori Erzsébetet gyűlölöm már. Olyan alantjáró, olyan hazug muzsika ez! De Aurélia hangja — jó volna kivágni gégejéből a hangszalagokat, akkor meg tudnánk tőle nyugodni.

Ének után valami suttogás, aztán Aurélia dacosan és gyermekesen mondja:

— Én meg azt mondom, hogy nem! Mersz még ellentmondani?

Löwinger válaszát nem hallani, de aligha mert ellentmondani.

— Így ni, szól Aurélia s felöltözve nyit be hozzánk, — sietnem kell, édes Emma, mert ma játszom. Isten veled és a krémet ma okvetlenül próbáld meg, mert különben megharagszom. És maga, Misi úr — maga

is adósom valamivel. Most kísérfen haza, aztán az úton be fogom hajtani az adósságot. A Magyarország és a Nagyvilág még mindig vár a maga versére, melyet bejelenttem a szerkesztőnek.

Hogy én haza kísérfem? Soha többet. De úgy néz rám és úgy remeg e nézéstől minden idegem, hogy szólni sem tudok s hogy némaságomat rejtsem — hogy undorodom magamtól! — kalapom után nyúlok s már kísérfem is. De föl nem megyek vele, ezt összeszorított foggal fogadom magamnak.

— Szép, — mondja, ahogy kiérfünk az utcára és kezemet erőszakosan a karjába fogja, — rossz fiú, így elhanyagolsz? Tudod-e, hogy éjjel-nappal rád kell gondolnom? Beteg voltál? Édes fiam, olyan boldog voltam, mikor hallottam, hogy mi a bajod. Az én betegem vagy, édes fiam és ez olyan szép és olyan nagy egy tízéves fiútól, azt sohasem fogom neked elfelejteni!

— Mit akar tőlem? — tör ki belőlem a félelemmel elegy harag.

— Az utcán vagyunk, — sziszegi, —

viseld magadat illendően, majd otthon, én nálam mondhatsz megint otrombaságokat és verekedhetünk is, az olyan jó!

— Nem megyek magához, — mondom összeszedve minden erőmet — és nem verekszem és arra kérem, hagyjon békén engem is, vagy ha már ezt nem akarja, hagyja békén szegény Löwingert, mert az jó fiú és maga miatt tönkre fog menni.

Nem felel, csak olyan különösen, félig édesen, félig gonoszul néz rám. S én úgy érzem, mintha majom volnék a majomketrecben s akármit csinálók, azt mulatva nézi s egyébért sem foglalkozik velem, csakhogy ugráljak és vicsorítsam a fogamat, mert ez olyan mulatságos.

Nem is felelt egy árva szót sem, csak megfogta a kezemet s átvitt a kociúton.

— Még nagyon sovány vagy, — mondja rikoltó hangon, — sokat kell enned és jó volna, ha még nem tanulnál. Látod, te neked nem illik a soványság. Olyan pufók, gyerek arcod volt és olyan édes volt a komoly nézésed. Most is komolyan nézel, de az már

olyan, mintha éhes volnál. A sovány embernek vidámnak kell lenni, hogy ne legyen szánszalmas.

— Aláz'szolgája, — mondom a kapunál, de nem merek ránézni. Ő azonban megint nem szól, csak megragadja a karomat és bevon a kapu alá.

— Nem megyek, — kiáltom kétségbeesetten s szabadulni iparkodom. De gyöngé vagyok, ő pedig mintha kétszeres volna az ereje.

— Nem megyek, nem megyek.

Nem is megyek, hanem felvonszol a lépcsőn s belök az ajtón. A kis inas ott áll, most már nem viaskodhatom. Foglya vagyok.

Amint a kis boudoirba lépünk, egészen más valami történik, mint vártam. Leteszi kalapját, könnyű kis kabátját egy lökéssel az alkovba hajítja, elémbé áll villogó szemmel és belémarkol a vállamba.

— Kis képzelődő! — vicсорítja s arca egészen elfeketül — te tán azt hiszed, hogy kivettettem utánad a hálómat s nekem tíz éves fiúcska kell szeretőnek? Azt hiszed, hogy nekem a ti Löwingertek kell szerető-

nek? Tudod te, mi az a szerető? Hiszed-e, hogy én a sógorodnak a szeretője vagyok? Mondd, hogy igen és lelőlek, mint a kutyát. (Itt a toilette-asztalhoz nyúl s kezében villog egy apró revolver csöve.) Hát csak gyere ide bátran és hozd a verseidet és féljél tőlem, de nem attól, hogy szerelmes vagyok beléd. Ti köllötök nekem! — kiált most fel diadalmasan — mert játszhatom veletek, mert művészvér vagytok és mégis rabjaim vagytok. Szerelmesek vagytok belém, de én fölrughatnálak benneteket és ez jó, ez kell nekem! Érted?

Megbűvölten álltam előtte és csak néztem szikrázó szemébe. Ő azonban, tán megbánva kitörését, hirtelen letérdelt előttem és végtelen kedvességgel közel hajtotta arcát az enyémhez, úgy suttogetta:

— Látod, rossz voltál, hogy így ki kellett fakadnom. Én akaratos vagyok és nem tudom elszenvetni, ha nem szeretnek engem. Ilyenkor török, zúzok és minden rosszra képes vagyok, de csak azért, mert nem lehetek el szeretet nélkül. Hát miért gyűlölsz te en-

gem? Vétettem ellened? Vétettem a tied ellen? Ti voltaképen sokat köszönhetek nekem. Löwingerből én csinállok igazi nagy embert és ne félj, nem a szép szeme kedvéért. Én is imádom a művészetet, azért. Azt a művészetet, amely forr és készül, mely olyan, mint a nyíló virág, már érezni az illatát, de még nem feslett ki egészen. Ez a művészet bájos és leköt és én hallani akarom a bimbó pattanását s ha már kész és tökéletes, akkor elfordulok tőle, vagy elrúgom magamtól, mert már kész. Ez vonz engem a sógorodhoz és ez vonz engem hozzád. Te még gyermek vagy — istenem, milyen hosszú lét van előtted, míg kész leszel és milyen hosszú ideig lehetsz így az enyém! Nézni akarom pelyhes szárnyad tollasodását, gyönyörködni akarok tétova röpködésedben, ügyelni, ápolni és irányítani tehetségedet, hogyha kész vagy, mondhassam: általam lett ilyenné, nélkülem más volna, vagy nem is volna. Hát mondd csak, kis poétám, olyan gonosz vagyok, hogy ilyen szenvedélyeim vannak?

Megérdemlem, hogy ezért elfordulj, félj tőlem és gyűlöljél?

Lekapott a tíz körmömről. Még bódultan gondoltam: hazudik, aztán fölolvadtam mély-séges száanalomban, mert a szép lány kendő-jébe rejtette arcát és zokogott. Nem állhat-tam a női sirást. Szerettem volna kérlelni, megnyugtadni, de meg voltam bénulva. Ő meg átfogta nyakamat, arcát az enyémhez szorí-totta, hogy rámtapadt a könnye.

— Ugy-e nem gyűlölsz? — suttogta kö-nyörögve és én gyáván intettem nemet.

— No, hála Istennek, veled legalább rend-ben vagyok — szólt minden átmenet nélkül szokott könnyű társalgó hangján. Egy nyo-más kis kendőjével az arcán és elapadt a könny, egy kacér fordulás a sarka körül s vége volt az indulatának.

— Most pedig menj — szólt hozzám és gyöngéden hátbavágott, amit Löwingerrel és Emmával is szokott tenni — mert a szin-házba kell mennem. Nem hallgatnál meg? No nem kell megijedni, megengedem, hogy ne hallgassál meg, mert még beteges vagy.

Hanem ha megerősödtél s nem árt többé az estéli levegő, akkor magammal viszlek, minden fölléptemkor ott kell lenned és neked fogok énekelni. Te meg engem fogsz megénekelni. Jó? Isten veled.

Már az előszobában voltam, mikor visszahítt:

— Még egyet, Misi. Te ma délután hallgatóztál, no nem kell megütődni, hát mondjuk úgy, hogy hallottál bennünket. Ezt el kell felejtened, érted? Löwingernek rohamai vannak, ezekkel aztán el kell bánni. A mai nem volt az első és nem lesz az utolsó. Hanem ez a kettőnk dolga, értetted? Gyerek vagy, de figyelmeztetlek, hogy lovagom vagy, tehát lovagias leszel. Pá!

Ez a parancsoló kijelentés, mely az úristen legyen-jére emlékeztetett, mint az ökölcsapás bódított. Csakugyan úgy van, ahogy kívánja. Lovagias leszek, nem tudok arról, amit tudok, még vele szemben sem. Pedig úgy érzem, hogy ezzel a fegyverrel élnem kellene, hogy megmentsem Löwingert és megmentsem magamat. Mert érzem, hogy

magam is el vagyok veszve. A lépcsőn leballagva és hordván még akarátának, parancsának lealázó nyügét, már megindult lelkemben a versfaragás: Hozzád! Már zsongott bennem az első sor:

Tüztengeren által, a bűnnek partján

áll ő és integet nekem parancsolón, aki a másik parton állok s belevetem magamat a tüztengerbe és átúszom hozzá. Irtózatós helyzet, de szép téma, melyből gyönyörű vers lesz. Menekülni tőle üdvös lenne, de rabjául maradni halhatatlanságot jelent. Melyiket válasszam?

És elnyel a sötét pince, melyben nem gyújtottak még lámpát — a spórolás már a vérünkben van — és nem látok, csak tétova árnyakat. És egy kérdés kiszorít lelkemből minden egyebet: jött-e már levél apától? És a homályon keresztül sóhajt felém anya, szótalán válasz a szótalán kérdésre: apától nem jött levél. És árvának érzem magamat és özvegynek érzem édes anyámat s akkor a lelkem krizise eldőlt:

lemondok a költészetről, lemondok a dicsőségről, mert itt vár az én hivatásom, ebben a szomorúság tanyájában. És könnyű lélekkel bújok az ágyba és dideregve húzom magamra a takarót: ismét megmenekültem tőle és most már véglegesen.

4.

Ma nem megyek iskolába. Elkéstem. Azután pedig nem megyek, mert ilyenkor nem lehet menni. Reggel hazulról elmenet belebotlottam a levélhordóba:

— Stadler Mórné! — kiáltja és átadja a levelet.

Ez a sikoltó öröm, ez a reszkető aggodalom! Szóval akarja kitalálni, mi van benne? Beteg volt? Sok dolga volt? Írt és a levele nem jött el? Én meg, letépve a borítékot, elkiáltottam magamat:

— Hamburgban van, a levélen hamburgi bélyeg van!

Hamburg? Az ijesztő messze lehet! Hogy hol van, anya sem tudja. És Eszter, aki

egyedül van még otthon, mellém áll és a vállamon keresztül néz a levélbe. Anya pedig, aki nem ismeri a betűket, összekulcsolja a kezeit és remegve kérdi:

— Csak azt nézd, hogy egészséges-e?

Szerencsére, erre rögtön felel a levél:

«Drága, kedves feleségem, szeretett édes gyermekeim, értesítelek, hogy Isten jóvoltából egészséges vagyok és óhajtom, hogy a levelem benneteket is jó egészségben érjen. Imádkozom, hogy legkisebb édes fiam, Misi, teljesen megerősödött legyen és tovább fejlődjön Isten és a világ örömére, jó módon és becsületben egyaránt. Én Európa e szélső városába vetődtem, imádvá fordítom arcomat Isten felé és könyörgöm: adja, hogy minden jóra forduljon s midőn nektek, kedveseim, a távolból búcsút intek, ne vétkeztem legyen szent parancsolatja ellen. Rátok gondolva, drága enyéim és különösen rád gondolva, bús társa szomorú életemnek, összeszorul a szívem és lelkem megtelik keserőséggel. Mért kellett őszbe csavarodni a hajnamnak, hogy ehhez a sivár órához elérkezzem?

Amit én teszek, az az igazság s amit én teszek, az a bűn. Hallgassatok meg és értesetek meg apátokat úgy, ahogy eddig mindig meg tudtátok érteni.»

«Mikor töletek eltávoztam, a szívem tele volt fájdalommal és reménységgel. A reménység kiköltözött belőle, de a fájdalom megmaradt. Mikor elmentem, elhallgattam előtetek legszilárdabb elhatározásomat. Nem volt erőm azt a fájdalmat látni is, amit okoztam volna és azonkívül gondoltam, hátha fölösleges lesz és Isten segedelmével kikerülhetem megvalósítását. Sajnos, Isten elfordította terveimtől az ő arcát és most meg kell tudnotok: azzal az eltökélt szándékkal mentem el, hogy vagy visszatérek, mint családapának illik, úgy, hogy a család feje és ura és fenntartója lehetek, vagy sohasem láttok többet!

Küzdelmem az idegen földön is hiába való volt és nekem tovább kell mennem. Mire ez a levél a ti kezetekbe jut, [kis batyummal és értetek dobogó szívvel, Isten nevét kiáltom és már a nagy vizen úszom,

az új világba, ahol két munkás kéznek még mindig megvan az értéke!»

A betű összefolyt a szemem előtt, kábultan, bárgyún nézek anyára: nem jajdul-e fel? Nem, csak Eszter sikoltja el magát, anyja szeme kifejezéstartelen várakozással függ rajtam: tovább, tovább!

«Édes hűséges életem párja, te mintaképe a szívtürelemnek, ha nem érted ezt a lépésemet, gyakorold velem szemben is a szerető türelem erényét. De meg fogod érteni, ha én mondom, hogy a szeretet és az apai önérzet hajtott engem a tenger vizére. Izmos két karommal, munkáravágyó ép lelkemmel hónapokat töltöttem tétlenségben s nem tudtam eltartani családomat. A férfi pedig köteles gondoskodni övéiről s ha a világ végén van az a falat kenyér, mely számára teremtet, hát el kell mennie érte a világ végére. Ültem az asztalfőn és méltatlannak éreztem magamat erre a helyre. Ti mindnyájan, édes gyermekeim, apátokat láttátok bennem a munkátlan időben is, de én éreztem, hogy csak megtürt apa vagyok kölcsön adott te-

kintéllyel és nem mertem élni apai hatalmammal. A fiam kenyerét ettem, a fiam keserves verejtéke táplált, a leányom elől ettem el a falatot, kilökött ember voltam, nem támasza, hanem terhe enyéimnek. S amellett büszkeségemmel, melyről nem tehettem le, útját állottam, hogy az, kit a szerencse jobban ellátott, az ő igaz szeretetével segítségtekre siethessen. Mivel én büszke voltam enni a vőm kenyeréből, útjában voltam annak, hogy ti ehessetek belőle. Elvem igaz és büszkeségem nemes, nem fogom soha megtagadni, de nem szabad, hogy ti megszenvedjeteK érte. És ezt a falat kenyeret, melyet házamon kívülről nyújtanak, meg nem oszt-hatom veletek, de ti élvezzétek szerető, háladatos lélekkel. Ezért kell nekem elmennem tőletek és ezért nem térhetek hozzátok vissza, üres kezekkel.»

«Isten akaratából és saját vétkemből talán kiestem kötelességem útjából. Itt a messzeségen keresztül akarok rá visszatérni. Jól tudom, helyem ott volna köztetek, jól tudom, hogy különösen neked, édes, hűséges felesé-

gem, végtelen fájdalmat okozok. De gyűjtsd meg lelkedben a bizalom örök mécsét: harminc évi együttlét után nem szakadhatunk többé el egymástól. Vissza fogok térni és hazahozom magammal az erőt, hogy apa és családfő lehessenek ismét. Addig pedig támaszkodjatok Vilmosra, akinek szintén írok és akinek elhatározásomról már elutazásomkor szólottam. Ő jó ember és a szegénység gyermeke, neki nem lesztek terhére és ő nem fog elbizakodni azon, hogy rája bíztalak benneteket. És jegyezzetek föl minden krajcárt, hogy majdan leszámolhassak vele.»

«Most zárom leveletem s mielőtt hajóra szállok, a messzeségen keresztül felétek nyújtom áldó kezemet. Légy áldva, házam népe, szeressétek egymást és meg ne feledkezzetek az Istenről. Ti, fiaim, akik a műveltség útjára léptetek, törekedjete előre, hogy kivessétek családotokat a nyomorból, de ne tagadjátok meg multatokat, hanem tartsatok közösséget azokkal, akik lent maradtak a szegénységben. Isten kezében van az életünk, én nem félek, hogy a messze úton

baj érne és erős a bizodalمام, hogy viszontlátalak benneteket. De ha Isten másképp akarja, legyen ez a levelem végső akaratom.»

Sárgult, elrongyolódott papirosról másoltam ide ezt a levelet. Az utolsó lapja a befejező sorokkal el is veszett. Sárga és elrongyolódott, mert éveken keresztül ez szolgált imádságos könyvül nekünk. Minden reggel, minden este anya vitte hol egyikünkhöz, hol másikunkhoz:

— Olvasd!

És mi könyv nélkül tudtuk már és felolvastuk. És eltettem ereklyeként és el-el-tünődtem rajta, ugyan milyen a mi világunk, mikor az apát apai szereteténél fogva elszakítja családuktól s kötelességképen átveti a világtenger másik partjára, ahol megszűnik a mult, elszakad a tartozás, nincs többé kötelesség!

És olvassuk reggel és olvassuk este s aki hozzánk jön, mind megkapja anyától a levelet, hogy olvassa föl. Aztán se jajszó,

se beszéd. Egy könnyet sem hullatott. Apa rendelte így: belenyugszik. Csak egészséges legyen és meg tudja élni maga.

Löwinger is kapott levelet. Rögtön hozánk rohant és egy nagy csomó pénzt akart anyának átadni. De ez csak annyit fogadott el, amennyi szükös számítással egy hétre kellett. És Jakab, akinek notesza volt, beírta a többi mellé, hogy tudjuk mennyivel tartozunk neki. Mert meg fogjuk fizetni. Megbeszéltem a dolgot Jakabbal: ha apa nem jönne vissza, akkor kettőnkre száll ez az adósság és becsülettel le fogjuk törleszteni.

Megszűnt a gond a napi kenyérért, megszűnt a házmesteri rém és gorombaság is, mert pontosan megfizettük a bért és pincénkbe csak most költözött igazán a szótalán, nyomasztó boldogtalanság. Megjött az új cseresznye és anya megint próbálkozott a kosarával. De én már nem ültem a garádicsra gyümölcsöt árulni, most már rösteltem volna. Hogy változik az ember fölfogása és érzése egy rövidke év alatt! Pedig

olykor úgy érzem, hogy tegnap volt, mikor Löwinger megállt előttem és a pogácsához nyúlt. S azóta férje lett a nénémnek, nagy művész lett és úgy érzem, veszendő ember s még nagyon meg fogjuk emlegetni azt a napot, melyen személyével ez az átkos szerencse hozzánk betoppant.

Én azonban erős maradtam és kerültem Auréliát. Ha Emmánál voltam s hallottam a hangját, a konyhán keresztül megszöktem előle. S hiába izent rám Emmával, Löwingerrel: távortartottam magamat tőle. Pedig Emma olyan különösen tudott könyörögni:

— Kis királyom, légy ismét jóban vele, mert nagyon haragszik!

— Bánom is én!

— Nem is rád, hanem Löwingerre. Mindig rólad beszélnek és azt mondja, hogy ő féltékeny terád és ő csinálja, hogy haragban vagy vele. És aztán nincs kedve a művészethez és az opera nem készül el.

Ez a beszéd rá súlyosodik lelkemre, nem is tudok semmit sem mondani, de szándékom erős. Én még egyszer nem kerülök a hatal-

mába, mert érzem, hogy akkor végem volna egészen.

Löwinger is zsémbesen rám szól. Csodálatos, amióta pénzt ad nekünk, a zsémbessége sokkal sértőbb, mint előbb és a barátsága meg a vidámsága olyan leereszkedő. Hozzám is úgy szól, mintha a szava magától értetődően parancs volna, melyet okvetetlenül teljesíteni kell.

— Aurélia azt akarja, hogy holnap látogasd meg. Nem szabad olyan vadnak és illetlennek lenni, ha egy ilyen úri hölgy látni kíván, akkor rohanni kell hozzá. — Érted?

A hangja is úri és kioktató, ami csak úgy kirí az ő lágy, határozatlan jelleméből s bennem felkavarja a gőgöt.

— En pedig nem rohanok hozzá, — mondom — mert nem szeretem az ilyen úri hölgyeket.

— Micsoda beszéd ez? — fortyan fel ő.

Én azonban keményen és dühösen a szemébe vágom.

— Ezt inkább én kérdezhetném tőled,

mert azért, hogy pénzt adsz nekünk, nincs jogod ilyen hangon beszélni velem.

Ez hat. Válla közé csuklik a feje és elpirul.

— Nem azért mondom, — mormogja — hanem nekem sok kellemetlenséget okozol.

— Akkor inkább hozzátok sem megyek. Nekem semmi közöm hozzá, én még fiatal vagyok ahhoz, hogy udvaroljak, aztán operát sem komponálok.

— Mit akarsz ezzel mondani? — fortyan fel ismét és most én juhászodom meg, mert én vagyok az erősebb s nem akartam célozni arra, amit tudok.

— Semmit — mondom és nyúlok a sapkám után.

Erre dühbe jön, majd szelíden kérlel, hogy hát jól van, de legalább mondjak okot, vagy mondjam magának Auréliának, hogy nem akarok hozzá menni és hogy miért nem. Hadd legyen neki nyugta tőle.

S midőn erre is csak hallgatok, elfordul, holtra szekírozza Emmát, hajnalban vetődik csak haza és késő délutánig ágyban marad.

Emmát ez nem hozza ki sodrából. Rendületlen alázatosság és sok buzgó odaadásal tűr mindent.

Én pedig nagyon nyugtalankodom. Löwinger rám sem néz, de ez nem bánt. Hanem bánt a szenvedés, melyet Emma nyakába zúdítottam és mélységes gyűlölet fog el az iránt a teremtés iránt: hát mit akar tőlem nyomorult fiútól? A költészet? Sohasem fogok többé verset írni, összetörtem a lantomat, mert nekem egyéb dolgom lesz, pénzt kell keresnem apa helyett. Sőt összeszorult szívvel arra is gondolok, hogy felhagyok a tanulással, beállok boltosinasnak, vagy más-minek, hogy hamarább tudjak keresni. Pedig irtózatoss volt az első lemondásom is, a második dologra pedig csak sírva tudtam gondolni. Mert lelkem csupa vágy volt tudás után, kutattam az égbolt csillagrendszerét és a fűszál miszteriumát, a lélek és az élet minden rejtélye tőlem várta megfejtését. Éreztem, hogy akár az irodalom, akár a tudomány terén én rám nagy hivatás vár és irtóztam a szegénységtől, melyet életemben

állandósítanék, ha a hamar pénzkereset kedvéért lemondanék jövőmről.

Jött a július, apától még semmi hír. Ellenben a Nemzeti Színházban befejezték az előadásokat s úgy hallottam, Aurélia elmegy valahova nyaralni. Fellelegzettem, két hónapig távol lesz, az alatt az idő alatt Löwinger tán kiszabadul hatása alól s minden rendben lesz.

Nem úgy volt. Aurélia csak a Zúgligetben vett lakást és Löwinger ujjongva jött haza, hogy ők is a Zúgligetben fognak lakni. Ekkor félrevontam Emmát és komolyan rászóltam :

— Hallod, Emma, ezt nem szabad megengedned, mert akkor a nyár is kárba vész és Löwinger nem fog semmit sem dolgozni.

— Kis királyom, — mosolyog ő — hiszen éppen azért fog dolgozni, mert Aurélia ott lesz és azért akar ő is nyaralni menni, mert Aurélia nyaral.

— De nem látod, még mindig nem látod, hogy amíg az a lány ott van, addig semmi sem lesz a művészetből?

Szomorúan rázta a fejét.

— Ez a művészet — szólt fanatikus meggyőződéssel — az olyan, hogy hónapokon át nem látszik, aztán mégis megvan. Így magyarázta Löwinger és ő tudja, hogy milyen a művészet.

— Löwinger magát is csalja és téged is csal! — kiáltom elkeseredve — hidd el nekem, hogy ha ti tovább is együtt maradtok, abból óriási baj lesz. És tudod, mi lesz? Az lesz, hogy Löwinger tele lesz adóssággal az opera rovására és az opera nem lesz meg, akkor aztán ti is koplalhattok velünk együtt.

A koplalás pláne nem imponált neki. És én megharagudtam Emmára és kijelentettem, ám jó, tegyenek amit akarnak, hanem én nem játszom velük. Én bizony a Zúg-
ligetben sem fogom őket meglátogatni.

Emma azonban csak mosolygott.

— Kis királyom, ezt nem fogod tenni. Ha tudod, hogy szegény Emmára baj vár, akkor nem fogod elhagyni szegény Emmádat és ha te kijössz és Aurélia is ott van,

akkor ki fogtok békülni és akkor Aurélia megint jó lesz Löwingerrel is.

— Veled nem lehet beszélni, Emma és ha Löwinger tönkremegy vagy komiszságokat követ el, akkor nagy részben magad is leszel az oka.

— Nem, kis királyom — szól most különösen villogó szemekkel — Löwinger nem fog tönkremenni, mert inkább én megyek tönkre s ha Aurélia nem teszi Löwingert boldoggá és a művészet nem sikerül, akkor meg fogom fojtani.

— Mondd csak — kérdem — szereted te ezt a leányt? Jónak találod őt?

— Nem tudom — feleli — de nagyon művelt és nagy művésznő és szereti a művészetet, ahogy én szeretem. Löwinger pedig az én istenem és ő is imádja az én istenemet és szolgálja és olyan kedves és fel tudja vidámítani, amikor én csak rossz kedvet tudok neki csinálni. Ezért szeretem őt és hálás vagyok neki és ha szerelmes Löwingerbe és mégis meghagy a feleségének, hát akkor nem szabad féltékenynek lennem. Pedig

vagyok! — kiáltott fel vadul — de ő nem tehet róla, ha Löwinger őt szereti és én csak magamban vagyok féltékeny, mert így kívánja a művészet.

— Ahogy gondolod — mondom én boszszúsan — óhajtom, hogy neked legyen igazad, de nem lesz igazad. Az én költészete-met már megölte az a nő és meg fogja ölni a Löwingerét is. Mert a művészethez becsületesség kell, az pedig, amit ők tesznek, becsstelenség.

Megfogta a kezemet.

— Igaz ez?

— Micsoda, az, hogy ők becstelenek veled szemben?

— Nem, hanem, hogy a művészethez becsületesség kell?

— Bolond kérdés. A művészet a leg-tisztább lelkek munkája, mely teremt, mint ahogy Isten teremtette a világot. S valamint a teremő Isten a legnagyobb becsületesség, úgy mindenkinek, aki valamit teremteni akar, becsületben is hozzá kell hasonlítani.

— Nekem azt mesélték — felelte Emma

nagy nyugtalansággal — hogy a művésznek minden szabad. Hogy volt azelőtt egy művész, aki arany sőtartókat csinált és akinek a pápa megengedte, hogy meggyilkolhasson mindenkit, aki nem tetszik neki. Igaz ez?

Erre nem tudok kádenciát. Amikor ezt mesélték, magam is ott voltam és hallottam a Benvenuto Cellini történetét. S akkor magam is oly tisztának és világosnak véltem, hogy a művészre nem fogható az átlag emberek törvénye s hogy nekik külön erkölcsük van, tehát külön megítélés alá tartoznak.

— No látod! — kiált föl diadalmasan Emma és roppant vígan kacagott — kis királyom, látod, nekik minden szabad, ami másnak nem szabad? És ha a művészet rosszakat és bűnöket követtet el velök, akkor ez nem rossz és nem bűn, mert a művészet kívánja.

5.

Két hét múltán a fészek csakugyan üres volt. — Elköltözködtek a Zúgligetbe. És én árván csatangoltam mindenfelé, a sétatéren, a Városligetben. Kora reggel könyvvel a kezemben, délután céltalanul és egyedül. Nem volt barátom, mert teljesen Emmáékhoz szoktam s mióta az iskolában alamizsnaruhával láttak el, pajtásaim között egyszer sem mutatkoztam.

És átmentem Budára, a hegyek bűvösen vonzottak. Bebarangoltam a hegyeket és völgyeket és kikerültem a Zúgligetet, ahol ők vannak. Egyszer azonban Löwinger bejött értem, hogy okvetetlenül ki kell men-nem pár napra, mert neki el kell utaznia Bécsbe és csak menjek bátran, mert Aurélia nem lesz ott, ő már egy héttel előbb elutazott Reichenhallba egy hónapra, gégekúrára.

Ez más. Kimegyek. Első pillanatra gondoltam, hogy Löwinger Aurélia után utazik, hiszen mi dolga lehet neki?

— Mikor jössz vissza ?

— Néhány nap múlva.

— Jó, addig kint maradok.

Egy elhagyott villában laktak, Löwingerék a földszinten, Aurélia az emeleten. Emma boldogan fogadott és tapsolva ujjongott.

— Együtt leszünk, kis királyom, itt fogsz csak kipirosodni a jó friss nyaraló levegőn.

Aztán mesélt a nyaralásról. Hogy milyen szép ott a napfelkelte. Ezt majdnem minden nap látja.

— A holdvilág is szép — mondom én.

Azt ő nem látja. Mert korán fekszik le. Löwinger úgy akarja és csak ő látja a holdvilágot, amikor van, Auréliával, mert este messzire el szoktak menni, társaságba is, mert idekünn nagyon sok előkelő család lakik, aztán az operáról is szoktak beszélni. Most már szöveg is készül, ott volt a költő, a híres Dobó Gáspár, úgy-e, híres költő? Hát azzal megbeszélték a szöveget és sokszor hárman mennek el.

Ez némiképen enyhíti a helyzetet, véltem én. Emma azonban elkeseredetten korholja a

férjét: ő nem szereti, hogy az a Dobó annyit kijár, mert idegessé teszi Löwinger. Mert Löwinger azt mondja, hogy a zenéhez nem ért, pedig érteni kellene hozzá, Aurélia pedig azt mondja, hogy jobb, ha a maga művészetéhez ért, nem kell ahhoz sok zenetudomány. És ezen sokat elveszekednek és Aurélia azért utazott el és a költő is összeveszett Löwingerrel és szintén nem jön többé ide.

— És Löwingernek mi dolga van Bécsben?

— Hát azt mondja, hogy az opera miatt megy oda, hogy ott is előadják, amikor Budapesten.

— De hiszen még nincs is meg és az sem bizonyos, hogy Budapesten előadják-e, ha nem készül el?

— Ó, el fog készülni, annyi bizonyos.

— Tudod, kis királyom — súgja titokzatosan — én azt hiszem, hogy Löwinger Bécsbe megy az operáért és azután el fog menni Auréliához, hogy kibéküljön vele és akkor együtt jönnek vissza, hogy meg legyen az opera.

— Gondolod ?

— Igen és Löwinger nem bánja, ha Dobó Gáspár csinálja a szöveget, az Aurélia kedveért nem bánja és féltékeny arra a Dobóra, mert azt hiszi, hogy ez együtt ment Auréliával és szerelmes Auréliába. De ez nem baj, kis királyom, Aurélia nem lesz szerelmes a költőbe, mert nem hagyja el a művészetet és szöveget más is csinálhat, mert ez semmi, hanem muzsikát csak Löwinger csinálhat, mert ez a fő.

Nem tagadhattam magam előtt sem: valami a szívembe nyilalott, fájó lealázás, mintha összetörték volna az önérzetemet. Ez a Dobó Gáspár az én helyemet foglalta el! S amig Aurélia dühöngve utánam vetette magát, addig gögösen és ridegen és rettegve tartózkodni tudtam tőle, de most szerettem volna kinyújtani utána a kezemet és elkaparni a másiktól.

— Így a legjobb, — sóhajtottam magamban — most legalább végleg megmenekültem tőle.

Ellenben épenséggel nem értem az Emma

egykedvű, szinte bamba nyugodalmát, melyel a dolgokról tudomást vesz. Én is gyanítottam, hogy az ura Aurélia után utazik, de nem szóltam volna róla Emmának, nehogy bántsam vele. S im, ő tudja és nem bántja. S a legnagyobb nyugalommal bízódik benne, hogy a férje szeretője vagy micsodája hű marad az urához, mintha neki nem is az ellenkező érdeke volna. Hiába, ennek az asszonynak jó a szíve, de az esze és az erkölcsi érzése nincs rendben.

És milyen megható kultuszt űzött ura távollétében az ura holmijaiból! Mindennap félő áhitattal porolta le a hegedűtokokat, egyenként a kottáit. Félóra hosszat tudott elrévedezni egy zsebkendőjén, nyakravalóján s bármiről volt is szó közöttünk, mindenből az urára tudta terelni a beszélgetést. És este megvetette az ura ágycát s hiába szölongattam: most megnézhetné a holdvilágot is, nem tért el a rendtől, most is napleszálltakor lefeküdt és fölkelte az első kakasszóra.

Sőt Aurélia lakását is ő takarította. És én ott álltam annak a különös teremtésnek

a szobájában s olyan különösen jól esett magamba szívni annak parfümös levegőjét. Megfogni a széket, melyen ült, lopva odapillantani az ágyra, melyben aludt. Aztán szédülni kezdtem és éreztem, hogy nem jó nekem itt tartózkodni s kiosontam. De este, ha Emma lefeküdt, akarva akaratlanul a cserfa alá ültem és bámultam föl a fekete ablakba és vártam, hogy kinyíljék és ő kihajoljon rajta és tudtam, hogy amely percben valóban kinyílna, én ész nélkül, vissza sem fordulva menekülnék előle.

Egy hét telt így el s kedvem könnyű lett, mint a madaré. Nyaraltam! Mindig lombok között, a nyár ölében, virágillatot szíva magamba, kék hegyekbe bámulva és balzsamos völgyekben csatangolva. És dalolva és fütyölve tértem vissza és egyszer csak elállt a lélegzetem — első tekintetem az ő ablakára esett és ő ott állt; meztelen karokkal és az ujjával megfenyegetett, az ajkával csókot jelzett, a szeme villant és könyörgött, aztán lekiáltott:

— Megvagy, pillém, most nem menekülsz!

És a verandákon Löwinger ült, beesett arccal, fakón és nyomorultul és előtte állt Emma, alázatosan, várva a szekatúrákat, mik nem is maradtak el. Én rám nem is nézett, csak a felülről szóló hangra fölvetette tekintetét, aztán két tenyerébe rejtette arcát és hörgött.

— Megjöttetek? — szólok gyáván, ám Emma a szemével int — a művészt nem szabad háborgatni. S én azt gondolom, hogy Emma most már nincs egyedül és legjobb volna egyszerűen, szó nélkül hazafelé indulni. Igaz is volt, de kifogás is volt, hogy erre a célra tizenöt krajcárt kellett volna kérnem lövonatra, azt pedig ebben a komor, feszült hangulatban rösteltem megtenni.

Aurélia belép. Könnyű rózsaszínű ruhácska van rajta. Babaarca még kisebb a rendesnél, lépése könnyű, mint a madaré, alig látszik többnek tizennégy évesnél, mikor odalép Löwingerhez, hátbavágja és rákiált:

— Nem vagy búsuló betyár, hát ne búsulj. Nem akarom, hogy még mindig ilyen légy.

Löwinger fölkapja a fejét, mintha dühös volna, de aztán alázatosan a művésznő keze után nyúl és megcsókolja.

— És most magával számolnék, Misi úr — fordul felém kiegyenesedve, mint a királynő — de nagylelkű leszek és a maga sületlenségeiről nem beszélek. Üljön ide és hadd nézzem. És itt a kezem, csókolja meg! Paraszt! — kiált föl és a lábával toppan, mikor én meg sem mozdulok — majd térdelni is fogsz előttem, ha nagyobb leszel. Mindegy, én magának meg akarok bocsátani s abban semmiféle neveletlenséggel meg nem akadályoz.

A szava kemény volt, de a hangja lágy és vidám. Megrendült a kitartásom és mikor kezemet megfogta, önkénytelenül viszonztam a szorítását.

— Így — szólt — lássa, a keze már egészen barátságos. Maga is barátságos lesz, mert tudja meg, nekünk itt mindnyájunknak szükségünk van arra, hogy jó barátságban legyünk. Ugy-e, Emma?

Emma természetesen igazat ad neki. S én habozva vetem közbe:

— Azért nekem mégis haza kell monnem, mert csak addig jöttem ide, míg Emma egyedül volt.

— Nem fog elmenni — kiált Aurélia és rámvillantja parancsoló szemét. — Egészen embernyi ember lett azóta, hogy bujkál előlem. Ma együtt fogunk vacsorálni a Fácán-nál, Emma is eljön, hadd üljük meg a viszontlátás ünnepét.

De Emma nem akar elmenni. Mindent megtesz, de Löwingerrel együtt nem mutatkozik emberek között. Löwinger hallgatja Aurélia unszolását és nem szól. Nyilván egy véleményen van Emmával.

Isten neki, ma még itt maradok. Löwinger erre sem szól, de látom rajta, hogy nem tetszik neki.

Aztán azt mondja, hogy fáradt, jobb szeretne ma lefeküdni.

— Lárifári — állítja Aurélia — nincs fáradtság, mely miatt nem lehetne vacsorálni. Én is fáradt vagyok, hiszen egy utunk volt, azért a vacsora Misivel mégis izleni fog. Ma mulatunk! — kiáltott föl vígan és

és gyermekesen — olyan jól mulatunk, hogy a disznófő is nevetve néz le ránk!

Mulattunk is. Aurélia kedvesen elbúcsúzott Emmától, aki engem intett, hogy meg ne hűljek, mert hideg lesz éjszakára és hogy csak mulassak jól. Letelepeltünk a Fácánvendéglő terraszanak szélső sarkába és hallgattuk a cigányzenét. Aurélia pedig összevissza rendelt mindenfélét, kijelentvén, hogy ma ő fizet. És fölvonultak a fehér borok, a vörös borok és végül a pezsgő és Aurélia csak úgy döntötte magába az italt, Löwingernek és nekem azonban csakhamar megártott. Alig láttam, a hang is értelem nélkül ért hozzám, a fejem pedig rettenetesen fájt.

— Menjünk haza, — mondja Löwinger — már nem bírom.

— Csacsi, — kacag Aurélia — előbb a kucsébernél kell szerencsét próbálni.

És kucséberezett vagy egy félóra hosszat és elnyerte majdnem az egész kosarát. A cigánnyal pedig nótákat huzatott a közben az órára nézett.

— Most már nem birom tovább — dadogja Löwinger — édes Aurélia, menjünk haza.

— Hát eredj — szól most ez megváltozott hangon és durván fölnevet — majd elmulatok addig Misivel és Gáspárral.

Löwinger e szóra fölpattant:

— Gáspárral?

Csakugyan, lent a fehér asztalok között egy magas fiatal ember, gondosan felpödört fekete bajusszal, törekedett felénk, fehér kalapjával messziről köszönve, míg Aurélia a korláton áthajolva a zsebkendőjével intett neki.

— Ugy-e, megbeszélted vele? — sziszegte Löwinger.

Aurélia büszkén végignézett rajta.

— Természetes, meghívtam vacsorára őt is.

— És most, hogy ő jött, úgy-e bár, én már fölösleges vagyok?

— Mindenki olyan, amilyennek érzi magát.

Ekkor a fiatal úr már asztalunkhoz ért és Aurélia végtelen kedvességgel, azzal a pillantással, mellyel engem szokott mások jelenlétében köszönni, fogadta.

— Szép, hogy eljött, Gáspár — szólt végtelen szivességgel s mintha az előbbi jelenet kiment volna az emlékezetéből, hozzátette:

— Ezek itt ni, majdnem kidőltek már, de a maga megjelenése új erőt tölt beléjük is. Hát hogy vagyunk, mennyire vagyunk, dolgozott már valamit?

Bodó Gáspár közben kezét szorított Löwingerrel, aki visszasülyedt a helyére s egy mozdulattal sem árulta el, hogy menni akarna. Aztán kérdően rám nézett s gyors elhatározással kábító udvariasan megemelte előttem is kalapját:

— Bodó Gáspár.

Én felkeltem, mint iskolában a professzor előtt, nem tudtam magamat beletalálni a nagy emberek tempójába. Motyogtam valamit, talán a nevemet, talán mást s mikor Bodó úr kezét érintettem, csak arra gondoltam: milyen hideg és nedves kéz!

— Ez a maga versenytársa, — szólt Aurélia — Stadler Misi, a jövő nagy poétája, aki Bátori Erzsébetet úgy értelmezte, mint eddig soha. Művészi is, igaz is, geniális is

és ha néhány évig várni tudnánk, bizony senki mással nem csináltatnám a szöveget, csak ő vele.

— Ah, ah! — érdeklődik a fiatal úr — és milyen felfogása van ifjú kollégámnak Bátori Erzsébetről?

— Az igazságé — szól most az italtól rekedten Aurélia — az, hogy a nőnek minden más nő az ellensége. Hogy ahány nőt elpusztít, ugyanannyinak az örökébe lép. Ahány szépség elpusztul, ugyanannyi szépség költözik ő belé, ahány lány meghal szerelem nélkül, annyival több szerelem várakozik a megmaradtra. S mennél hatalmasabbak és vérszomjasabbak vagyunk, annál hevesebben tudunk érezni és annál örültebben tudnak bennünket szeretni. S ha én nemcsak elénekelni, hanem végigélni is tudnám Bátori Erzsébetet, az ország minden leányát eleve-nen megnyúztatnám és akkor mindenkit összeláncolnék azzal, aki szerelmes belé és mondanám: hahó, most csókoljátok meg egymást, amiatt a hitvány bőr miatt, ami hiányzik, csak szerethetitek egymást!

— Boszorkányos, — szörnyűködik a költő — s maga ilyen fantáziával, ilyen szenvedélyességgel . . .

— Tisztességes tudott maradni? — vágott kacagva szavába Aurélia — úgy-e ez hihetetlen? Annál is több, gyalázatos. Mert ti, férfiak, olyan hitványak vagytok, hogy lehetetlen tisztességesnek nem lenni. Ez a gyerek ni, — és belemarkolt a vállamba — ez az egyetlen férfi, akivel eddig találkoztam, de szerencsétlenségemre gyerek. Képzeljétek, megvert! Összeszorította a torkomat, hogy majd megfulladtam. Hej, ha ez a gyerek nem volna gyerek!

Löwinger felriadt és rám bámult.

— Igazán? — csodálkozik a költő, én pedig szinte elsülyedtem a brutális vallomás hallatára. De Aurélia is egészen elvesztette józanságát. Szeme csillogott, arcán két piros folt mutatkozott és a nyelve akadozott.

— Menjünk, — mondotta ismét Löwinger és én már fel is keltem.

— Hát menjetek, — kiáltott Aurélia — menjetek és aztán sohase lássalak többé

benneteket. Hitványak, gyávák vagytok, féltek tőlem s amellet még annyi erőtök sincs, hogy legalább erősen tudnátok félni. Hát nézd ezt az embert, Gáspár, — fordult a költőhöz — csinálja a muzsikát és holtra szerelmes belém. És utánam szalad. mint a kis kutya és kunyorál egy csókomért és ha megkapja, hát rosszul lesz tőle s otthon a feleségével ápoltatja magát. Micsoda ember, micsoda féreg!

— Aurélia! — kiáltott fel Löwinger és elébe állt. A két ember szeme összevillant, mint a macskáé, ezek most rögtön verekedni fognak. De részegségében is Aurélia nem vesztette el önuralmát, méltóságosan kiegyenesedett és metsző hangon szólt:

— Uram, ne felejtse el, hogy kivel beszél. Most távozzék, nincs szükségem a társaságára.

— Jól van, — dadogja Löwinger — ahogy akarja, de ezzel vége a játéknak, engem többé nem lesz alkalma elkergetni magától. Gyere, Misi, nagyon örülök, ezzel legalább végleg megszabadultam tőle.

S megfogta kezemet és én hátra sem tekintve inkább őt vittem, mint ő engem, repeső örömmel, hogy ezek után csakugyan vége közöttük mindennek és szegény sógorom végképen kiszabadult e boszorkány igézetéből. Magamon is éreztem, hogy ezúttal csakugyan vége minden varázsnak, olyan csunya és olyan gonosz volt és a részegsége — egy angyal, aki részeg! Olyan utálatos volt elgondolni is.

Löwinger pedig, amint a sötétbe értünk, neki támaszkodott egy fának és keservesen sírni kezdett.

— Én nyomorúlt, — mondotta — egy ilyen teremtésért akartam elfordulni tőle. — Micsoda ördög ez és micsoda angyal ő! Misi, egyetlen barátom, te úgyis mindent tudsz, hát most légy tanúm, hogy most végleg szakítottam vele és ne hidd, hogy megint magához láncolhat. Ismét rendes ember leszek és dolgozni fogok és szeretni fogtok engem, mint azelőtt, mert érzem, hogy utolsó időben nem szerettetek engem és igazatok volt, nem érdemeltem meg.

Vigasztaltam. Hogy most már jó lesz minden és ő nem tehet róla, mindennek az a lány az oka s majd meglátja, milyen könnyű lesz nélküle az élet és a munka, csak állhatatosnak kell lenni és megszüntetni vele minden összeköttetést, ha kell, akár lemondjon az operáról is, meg fogja ezt máskor is csinálni, sokkal szebbet, mint így, ebben a nagy nyugtalanságban.

— Igazad van! — kiáltott egy gondolat-tól elkapatva — édes Misi, ezt nagyon köszönöm neked, majd mindjárt meg fogod látni, hogy milyen erős az elhatározásom.

És szinte futva ragadott magával, hazafelé. De megint rosszul lett, testét ellepte a hideg verejték, amellet foltépte a ruháját, hogy a levegő átjárja testét. Meg is botlott, el is esett s úgy tapogatva egy padra fektettem, miközben arra gondoltam, hogy bizony nekem is jól esnék egy kicsit lefeküdnöm, mert magam is rosszul vagyok!

Sokáig feküdt ott s ha nem hallottam volna hörgését, nyögését, féltem volna, hogy meghal.

— Emma — dadogta, amikor lélegzethez jutott — az édes, a jó, ha most itt volna, rögtön jobban lennék. És én rosszul bánok vele amiatt az ördög miatt, óh Misi, nem fogom többé tenni.

— Azt már sokszor megfogadtad — mondom én ridegen — valahányszor rosszul vagy, mindig megfogadod s mihelyt Emma talpra állított, megint komiszkodol vele.

Nem felelt, csak nagyokat nyögött. Hirten elhallgatott s a kezemet fogta. Bennem is elállt a lélegzet. Kacagás hallatszott messziről, az ő kacagása, olyan kedvesen és gyermekiesen, mint régen, amikor a szivünket kilopta belőlünk. Erre jön s én hozzám simultam a padhoz és féltem, hogy észre fognak venni és még jobban féltem, hogy nem fognak észrevenni. Már hallottuk léptük alatt a kavics csikorgását és beszélgetésük hangját. Mi teljes sötétségben voltunk, de húsz lépésnyire tőlünk pislogott egy petroleumlámpa s annak világa mellett megláttuk az alakjukat. Aurélia félkarját a költő nyakához fonta, az meg a derekát karolta át. Így

közeledtek nevetve, arcukkal közel egymáshoz hajolva s mikor elnyelte őket a sötétség, egy halk csók csattanása ért hozzánk, mitől vérbe borult az agyam s szerettem volna magamat rájuk vetni. Löwinger összerezzent és megszorította a kezemet, de nem mozdult s birkózott a nyögésével, hogy az el ne áruljon.

— Maga sem különb, — halljuk most Aurélia könnyelmű szavát — de legalább fess és szemtelen, szíve nincs, de vére van és a bajusza csinos. Azok többet érnek, mint maga, mert maga sohasem viszi az első helyre, de magával jobban lehet mulatni. Ennyi az egész és többről ne is képzeledjék.

— Hát akkor miért engedett ennyire menni? — kérdi amaz.

— Mert ennyi épen elég nekem. No de elég, míg hazaérünk, addig csókolhat, amennyit tetszik, nekem is jólesik, de a kapumnál aztán pusztuljon, lelövöm, ha ott is szemtelenkedni mer.

Többet nem hallottunk.

Löwinger felugrott a padról és a karomba markolt.

— Most igazán vége, — suttogta — be fogom neked bizonyítani, hogy most már igazán vége s ha akarnám is, nem térhetek vissza többé. Gyere, Misi, majd meglátod!

— Mit akarsz? — kértem rettegve. Drámára gondoltam, amilyenről az ujságban szó van s Aurélia lelövést emlegetve, Löwinger részéről is ugyanarra gondoltam.

— Ne félj semmit, — hörögte ez, mintha kitalálta volna gondolatomat — nem érdekes, hogy miatta börtönbe kerüljek. Ó, van nekem ennél hatalmasabb fegyverem is.

— Vigyázz magadra, — intem aggodalmasan.

— Egészen jól vagyok már, ó, az a bestia egészen kigyógyított. Gyere.

S magával vont. Sietve, hogy majdnem utólértük őket. A villa közelében, melynek első emeletén lámpa világított, a néni várt ott Auréliára. Oldalt kitértünk, hogy elébük vágjunk. De mégis megelőztek s a kert rácsa előtt láttuk az Aurélia világos ruháját,

meg a költő fehér kalapját, amint sokáig még ott álltak és kacagtak. Kinosan figyeltem, nem hallok-e csókcsettantást, de nem hallottam.

Kacagásukra lent a földszínén is mozgolódott valami. A Löwingerék hálósobájának kivilágosodott az egyik ablaka. Emma meghallotta az érkezőket. Aztán a fény mozogni kezdett és a veranda felé közeledett. Erre a fehér kalap hirtelen eltűnt, hallottuk gyors lépéseinek recsegését és Aurélia belépett a kertbe. Ekkor Emma már a verandára ért s a két nő beszélgetett egymással.

Löwinger ekkor előrontott. Alig birtam követni. Betört a kertbe s egy ugrással a verandán termett.

— Hiszen itt van, — mondja Aurélia vidáman — hol maradtál, csak nem lettél rosszul, vagy még másfelé mentetek mulatni?

— Nem, — szól Löwinger és rám néz, — de egy pillanatnyi türelmet kérek, valami mondani valóm van.

— Tragédia? — kacag Aurélia — kedves

barátom, nem először vesztünk össze és nem utoljára. Most azonban mind a ketten fáradtak és részegek vagyunk, hagyjuk a veszekedést holnapra.

Löwinger azonban már felkapta a kerti gyertyát és belépett volna a lakásba. Hallottuk, amint papirosok suhognak, recsegnek, mintha valamit keresne.

— Keresel valamit? — kérdi Emma és utána megy. De a küszöbnél már elébetoppan Lőwinger. Egy csomó kotta volt a karján.

— Így ni, — szól s letette a gyertyát — te addig hitegettél, kínoztál és csábítottál és nyomorulttá tettél ezért — és felmutatta a kottacsomót — most azt mondom neked, hogy vége s mivel ebben is van valami a lelkedből, hát itt van — neked adom.

Ezzel nekiesett a kottacsomagnak, a Bátori Erzsébet kompozíciói voltak s ahogy csak bírta, darabokra szaggatta és a megkövült Aurélia elé szórta.

— Vilmos! — kiált ez — megőrültél? Az operánk!

— Átok van azon az operán, — ordított

Löwinger — megrontottál testben lélekben ezzel az operával, nem csinálom tovább, nem kell a te éneked, vége, vége mindennek, hiszen úgy sem lett volna belőle semmi. Amióta veled vagyok, elvetted az eszemet, a munkakedvemet, hiszen hónapok óta komiszabb és tehetetlenebb vagyok a legnagyobb naplopónál is!

Ami ezután történt, olyan volt, mint egy boszorkányos álom. Már előbb is, míg Löwinger beszélt és a kottákat tépegette, láttam, amint Emma hátrált s mindjobban összegörnyedt, mint az ugrásra készülő macska. A szeme is a homályból zöldesen villogott ki. Most egy ugrással Auréliánál termett s félkezevel a nyakát markolva, a másikkal az arcának esett.

— A művészet, — ordította — tönkretetted a művészetét, eltépte az operát, nem készíti el az operáját! Te tetted ezt, te alávaló, te utálatos és én megfogadtam, hogy kikaparom a szemedet és megfojtlak és eszerint — megfojtlak — és — kikaparom — a — szemedet.

Rottenetes volt. Egy pillanat alatt Aurélia arca csupa vér volt. Ruhája a nyakán, a mellén cafatokban lógott le. Alig volt már lélegzete, görcsösen kaparta az Emma ujjait, hogy nyakáról lefejtse. De mintha vaskapcsok közé szorult volna, nem bírt vele. Nem tartott sokáig az egész jelenet. — Aurélia halálos veszedelmében felhördült s valamiképen kiszabadította nyakát s most a két nő egy felismerhetetlen gomolyban hempergett a földön, Aurélia segítségért kiáltva, Emma lihegve és rikácsolva:

— Megfojtalak, meghalsz!

Ész nélkül közéjük vetettem magamat. Nem tudom, kinek a karját fogtam és húztam, nem tudom, kinek a csapását fogtam föl a testemmel. Löwinger is kiáltva közbevetette magát: — Emma! Aurélia!

De a két nekidühödött nő már nem látott, nem hallott, birkóztak és csatáztak elkeseredett dühvel, ahogy csak asszonyok tudnak és lefoszlott róluk minden emberi vonás. Bestiálisak és kísértetiesek voltak s mi ketten hasztalan próbáltuk őket elválasztani.

A rémületes sikoltozásra, lármára, kiáltásunkra előbukkant Mari is, a cselédünk, meg az emeletről az Aurélia néneje, aki összecsapta a kezét, majd Marival együtt segített nekünk elválasztani a küzdő asszonyokat. Ezek se láttak, se hallottak, csak tépték egymást, meg a legdurvább szitkokkal nyelveltek. Nagy nehezen sikerült Emmát ellódítani s ekkor Aurélia akart utána rohanni. Egyikünknek sem volt már emberi ábrázata. Össze voltak karmolva, hajuk megtépázva, ruhájuk elrongyolódva.

— Megállj! — kiáltott most Aurélia és öklét rázta Emma felé, aki mint a megláncolt dühös kutya szorongott az ajtóban, a cselédától és Löwingertől megfékezve — ezt meg fogod keserülni. Ez az életedbe kerül, annál is többbe! Haha! — vadul, érthetetlenül kezdett kacagni — ennek megadod az árát s meglátod, megéri nekem ezt ez a mai mulatság. Most már elveszem az uradat, csak azért is!

Ezzel egyet rántott a vállán, s tánclépésben leperdült a verandáról.

Egyikünknek sem volt már lélegzete. Löwinger halálsápadtan az izgalomtól, a dívánhoz tántorgott és ledült. Magam képtelen voltam leülni.

A cseléd jajgatva kiáltotta:

— Hogy néz ki a nagysága!

Emma, egész testében remegve odatérdelt ura elé, az reánézett, de rögtön elfordulva, hátrafelé intett a kezével.

— Mosakodjál meg.

— Haragszol? — kérdi Emma.

— Mosakodjál meg, — ismétli ez idegesen.

S Emma megmosakodott.

— Aludni, — mondja Löwinger.

S szó nélkül felkerestük ágyainkat. Másnap Löwinger kora reggel felkelt és a városba ment. Én is el akartam menni, de kurtán rám szólt, hogy maradjak. Lehet, hogy nem is jön ki éjszakára sem. Kérdő pillantásomra hozzá tette:

— Nem akarok vele többé találkozni. Valamelyikünk otthagyja a házat, ha ő nem, akkor mi, de az elsőséget neki engedem át.

Holnapra irjatok, hogy itt van-e még és ha igen, pakoljatok és jertek Pestre.

Emmára se nézett, nem is búcsúzott tőle.

6.

Mikor Emma belenézett a tükörbe, kezébe rejtette az arcát. Össze-vissza volt karmolva.

— Látott engem Löwinger? — kérdi aggodalmasan.

— Nem tudom, — mondom.

— Csak ne látott volna és jó volna, ha vissza sem jönne, amíg az arcom ilyen. Ó, istenem, kis királyom, úgy-e rettenetes csúnya vagyok.

— Mit törődöl most azzal, — mondom kedvetlenül. — Elég szépen vagytok most valamennyien.

— De ő sem szebb! — kiáltott föl szinte diadalmasan, — és érzem még a körmöm-ben a húsát, ő sem mutathatja magát senki előtt és ez jó, nagyon jó!

Majd ellepte a nyugtalanság.

— Láted, kis királyom, én nem tudom,

hogy jól tettem-e, de másképp nem tehettem. Meg kellett védelmezni a művészetet és én olyan boldogtalan voltam és mindent türtem, amíg ő a művészetet segítette, de mikor Löwinger összetépte az operát, akkor vége volt a művészetnek és ennek ő volt az oka.

— Már akár jól tetted, — mondom — akár rosszul, ez nagyon ordinaré cselekedet volt, mert verekedni nagyon ordinaré, hanem az a haszna legalább megvan, hogy ezentúl azzal a dámával nem lesz több bajotok.

S hogy vigasztaljam, elmondtam neki, mire fogadkozott Löwinger az úton hazamenet s miért tépte össze az operáját.

— Hogy most vége köztük mindennek, ez fölért tíz operával, — mondom — és ha te ezentúl okos leszel, akkor fog ő még operát írni s nem kell azért más asszony után szaladgálni. De okosnak kell lenned s nem szabad többé olyan gyáván engedni, akkor aztán nem kell majd utólag ilyen ordinaré módon verekedned.

Nagyot sóhajtott és szomorúan ránta a fejét.

— Nem tudok okos lenni, kis királyom, tudom én nagyon jól, hogy akármit csinálók is, az ostoba lesz.

Aztán körülcirógatott.

— Kis királyom, látod, én most nagyon csúnya vagyok s ha Löwinger így lát, akkor megharagszik még jobban és utálni is fog. Eredj a patikába és hozzál valami kenőcsöt, amitől az arcom hamar meggyógyul.

— Olyan kenőcs aligha van, — vélem — de azért megpróbálom, hátha akad valami. De arról ne is álmodjál, hogy a karcolások egy hétnél hamarább mulnának el.

Amint kiértem a sűrűbe, lopva visszaneéztem az emeleti ablakra, az Aurélia hálószobájára. Sűrűn be volt függönyözve. Megdobbant a szívem: az a gyönyörű baba arc ép úgy el van csúfítva, mint az Emmáé. S vajon milyen bosszút forral? Lelövi Emmát a revolverével? Vagy Löwingert? Vagy engem? Még hallom a szavát: elveszem tőled az uradat! Vajon hogy gondolja? S Löwinger mért olyan morcos és mért olyan rideg Emmához, aki különben csak az ő védelmére

kelt s olyan alázatos és önmegtagadó volt mindaddig, amíg az ura is ellene nem fordult Auréliának? Megbánta volna már a fogadalmát? Kitelik a szeszélyességétől, de annál jobb, akkor ez a verekedés megakadályozza az Auréliához való közeledésben. Jó volna, ha már nem volnának vele egy födél alatt. Még ma írok Löwingernek, hogy Aurélia nem ment el, tehát holnap mi beköltö-zünk a városba.

Mikor a patikában kenőcsöt kértem, a segéd furcsán nézett rám:

— Magukat is macska karmolta össze? — kérdi.

— Igen, — mondom.

— No mert az imént szintén karmolás ellen kértek kenőcsöt. Furcsa, hogy a macskákra annyira rájött a karmolás.

Nem szóltam semmit, de gondoltam, az a másik alighanem Aurélia számára vitte a kenőcsöt s akaratlanul is nevetnem kellett. Amint visszaértem a villánkhöz, egy kétfogatú kocsi állt előtte s Aurélia, sűrűn lefátyolozva, ép akkor szállt be. Lehajtott fővel,

lopva, fel sem tekintve s utána suhant a néne, a bakon voltak már a kofferek s a kocsis a lovak közé vágott és elrobogott.

Megkönnyebbülten lélegzettem fel. Csak-hogy elment. Amint beléptem, Emmát az ablak mögé bújva találtam és csillogó szemmel kérdezte:

— Láttad?

— Láttam, hála istennek, csakhogy szabadultunk tőle.

De Emma keserves sírásra fakadt.

— Kis királyom, — zokogta — ő most Pestre megy és Löwinger is Pesten van és akkor megint találkoznak és kibékülnek és akkor Löwinger meg fogja őt rajtam bosszúlni.

— Örült vagy, — mondom — először is Löwinger nem akar vele találkozni, azért ment el s mihelyt hallja, hogy ő már nincs itt, ide fog jönni.

— Igen, — véli ő — nem akar vele találkozni, mert fél tőle, mert tudja, hogy ha találkozik vele, akkor azt tehet vele, amit akar.

— De ő is olyan csúnya, mint te! —
pattogtam türelmetlenül — hát azt hiszed,
hogy mutatná magát előtte ilyen állapot-
ban?

Ez hatott, ebben Emma igazat adott és
bámult, hogy én milyen okos vagyok.

— Most pedig írok Löwingernek, hogy a
levegő tiszta és akkor holnap itt lesz.

És írtam Löwingernek s biztosra vettem,
hogy másnap már itt fog ebédelni. De nem
jött. Késő délutánig vártunk rá s akkor
magam is nyugtalankodni kezdtem. Csak
nincs igaza Emmának? Olyan feneketlenül
romlott, vagy gyöngé volna ez az ember,
hogy ilyen jelenet után is a felesége ellen for-
dulna annak a halálos ellenségével? Hagyná
magát ellopni, mint egy névtelen birka?
Nem, lehetetlen, hogy művészembernek olyan
kevés önérzete és erkölcsi értéke legyen.
Hiszen ha egyébert nem, hát azért is szakí-
tania kellene Auréliával, mert jól hallotta
és látta, mint csókolódzik, ölelkezik akár-
kivel, aki útjába kerül. Én a magam részé-
ről, **gondoltam, kis fiú létemre sem tudnék**

többé ránézni azok után, amiket az éjszaka tapasztaltam.

Harmadnapra elhatároztam, hogy Emmának nem is szólva, utána nézek Löwingernek. Bementem a városba, becsöngettem a lakásukba. Az ajtó nem nyílt. Megkérdeztem a házmestert, nem látta-e Löwingert. De igen, tegnapelőtt itt volt, de csak néhány percre, aztán egy kis táskával távozott. Azóta nem látta. Leveletem, melyet írtam, a házmester még magánál tartotta.

Most már nem tudtam mire vélni a dolgot. Hol keressem? Egy pillanatra megrendültem: Auréliánál. De nem, ennyire elvetemült csak nem lesz s oda semmi áron nem megyek utána. Bizonyára elutazott vagy egy szállodába ment, nem akart az öreg lakásban maradni. S végzetlen dologgal visszatértem. Haza nem mentem, nem akartam a történekről beszélni, azután meg ebédre Emmánál akartam lenni.

Emmának levele volt Löwingertől. Néhány kurta sorban arról értesíti, hogy Bécsbe ment s egy hétnél hamarább nem ér vissza. Addig

maradjon nyugodtan és őrizkedjék minden további botránytól. Csupa jég és fagy minden szóban.

— Jó — mondta Emma szomorúan — legalább nem lát így. És ha visszajön és az arcom már egészséges lesz, akkor talán nem fog már rám neheztelni.

Nem szoltam, szörnyen nyugtalanított a dolog, de minek nyugtalanítsam balsejtelmeimmel Emmát? Az a hét elviselhetetlen volt. Emma ki nem mozdult a szobából s folyton csak magában töprenkedett és várt. Este kiült a verandára és bele nézett a sötétségbe. Közben a Marival, a cseléddel bújt össze, aki mindenben igazat adott neki és magasztalta, hogy milyen jól verekedett. És kijelentette, hogy ez a legjobb szer és hogy azt a drágalátos szépséget már régebben kellett volna így helybenhagyni!

Mari arról is tudott, hogy Amerikában ilyenkor a nők is párbajozni szoktak, hosszú késekkel, derékig levetkőzve állnak ki és addig szúrkálják egymást, míg az egyik meg nem hal. Ő látott már olyan képet, melyen

két igen szép kisasszony veszekedett így a képen az egyik épen átszúrta a másiknak a torkát.

Ez Emmát szörnyen érdekelte. Igen, ez jó s ha Aurélia akarná, ő is egy hosszú késsel megverekedne vele és biztosan tudná, hogy ő is átvágná a gégejét.

Letelt a hét és Löwingerről még mindig semmi hír. Végre tizednapra beállított. Nagyön meg volt törve és csak erőltetetten tudott szíves és kedves lenni. Emma félénken, mint a gyerek, tipegte körül és aggodalmasan húzta a kezét végig az arcán, melyen a karmolások pörsenése már leváltak, de a helyük még élesen kivált. Nem tudtak beszélni egymással, a történeteket egyik sem merte szóvá tenni. Érezték, hogy amíg ez az eset feledésbe nem ment, az életük tűrhetetlen lesz.

Löwinger egész nap fel-alá járt, a hegedűjéhez nyúlt, papirosaiban turkált, szivarozott, pálinkát ivott és végtelenül unatkozott. Arról nem igen volt szó, hogy mi dolga volt Bécsben, csak azt mondta, hogy tárgyalása volt.

Miről, kivel — én kérdeztem ugyan, de ő nem felelt. Este félre vont:

— Az ujságban nem volt róla szó? — kérdezte.

— Tudtommal nem. Csak egy ujságot láttam, abban nem volt semmi.

Löwinger megkönnyebbült.

— Akkor a többiben sem volt.

Nagyot lélegzettem és összeszedtem minden bátorságomat.

— Emlékszel még, — mondom — mit fogadtál akkor este, mielőtt hazaértünk?

Mogorván elfordult, de én nem engedtem.

— Tehetsz, amit akarsz, — folytattam — de azért beszélhetnél róla és ha akkor nem voltam gyerek, amikor róla szóltál, hát most is szólhatsz.

— Fölösleges, — morogta — amit mondtam, azt mondtam.

— És — ütöttem tovább a vasat — most egy okkal több van, hogy szavadnak állj, mert most már becsület dolga, hogy a felelősségedet...

— Ne avatkozz a dolgomba, — fakadt

most ki — várjál, amíg kinőtt a bajuszod és akkor is csak akkor szólhatsz bele, ha tudod azt, mi az, ha az ember így van megházásodva, mint én.

— Úgy! — folytattam most már bátran — hát megbántad, hogy Emmát elvetted. De ezt is tudni kell és erre is van segítség. Ha ezt nyíltan megmondod, akkor tudjuk, hányadán vagyunk s a mi családukban nincs egy sem, aki valakinek a nyakába kapaszkodnék, aki le akarná rázni.

— A család! — fakadt ki idegesen. — Ejnye be fejedelmi család vagytok! Csupa gőg és csupa önérzet és az apátok mégis elmegy világgá és a nyakamra varr benne-teket.

Erre nem voltam elkészülve. Reszketve néztem szembe ezzel az emberrel, akit csak most láttam igazán komisznak.

— Ez alávalóság, — mondtam — ez gyalázat. Jól tudod, hogy nem úgy van. Jól tudod, hogy éveken át hiába vágyódtál arra, hogy tőled elfogadjunk valamit s amikor apa mégis belenyugodott, akkor a te kedvedért tette s

amikor rád számolva elment, hát te biztat-
 tad rá s becsületes rokonnak mutatkoztál.
 De légy nyugodt, most már egy krajcár sem
 kell tőled és amit adtál, az fel van jegyezve
 és meg fogod kapni az utolsó garasig. Ami
 pedig a feleségedet illeti, az még ma abban
 a szál szoknyában, amelyben jött, el fog
 velem jönni haza és akkor szabad vagy és
 senki sem fog beleszólni a te gyalázatos
 életmódodba.

Amíg beszéltem, többször a szavamba
 akart vágni, de nem engedtem szóhoz jutni.
 Végezetül befogta a számat, de ellöktem
 magamtól.

— De az Isten áldjon meg! — kiáltott
 föl végül, — talán csak szabad nekem is
 egy szót szólni! Ti mindnyájan olyanok
 vagytok, rögtön a háztetőre ugortok. Nem
 túrtok el semmit, mert büszkék vagytok,
 nekem meg mindent el kell túrnöm s ha
 idegességemben valamit mondok, hát meg
 sem magyarázhatom.

— Ez elég világos beszéd volt.

— Nem volt világos beszéd! — kiáltott

szinte kétségbeesetten — nem volt világos! Mert én nem akarok elválni Emmától, akit szeretek és becsülök, de azért mégis át fogod látni magad is, hogy nem mindenben olyan feleség, amilyen nekem kell. Erről csak szabad beszélni? És ellenetek is csak azért fakadtam ki, mert ti mindig büszkék vagytok, hogy az ember olykor inasnak érzi magát, ha valamelyitekkel beszél s akárhogyan jár a kedvetekben, mégis csak idegen marad.

— Ez nem igaz, te teszed magadat idegenné a viselkedéseddel. Ha rossz kedved van, akkor úgy nézel ránk, mint a király.

— Hát ne beszéljünk erről, Misi, — szólt most egészen más hangon, — ezt el kell felejtened, ha rosszat mondtam, annál inkább, mert minden embernek joga van átlátni a hibáját és jóvá tenni.

— Csakhogy te megbízhatatlan vagy, ma így beszélsz, holnap amúgy.

— Hagyjuk ezt, még egyszer kérlek s ahelyett, hogy ellenem fordulsz, légy inkább jóbarátom, ahogy én is jóbarátod vagyok. És azért, hogy nekem kifogásaim vannak Emma

ellen, azért én nem teszek semmit. De magad is át fogod látni, hogy most, amikor művészetet élek és olyan egészen más a gondolkodásom és az érzésem, mint azelőtt, hát kellene, hogy a feleségem is olyan magasra emelkedjék, mint én, mert ha ő ott marad a régi helyen, én pedig magasra szállok, akkor eltávolodunk egymástól. És nekem szükségem van, hogy megértsenek, hogy az inspirációmát megoszszam valakivel, hogy közölhessem vele terveimet és megbeszélhessem munkámat és Emma nagyon derék asszony, hanem erre nem képes.

— Ez igaz — mondom — és ahhoz én nem értek, hogy miért kell a zeneszerző feleségének is zeneszerzőnek lenni s miért nem beszélhetnéd meg gondolataidat és munkáidat például Haslingerrel, vagy más zeneértővel.

— Ahhoz csakugyan nem értesz, Misi, — felelt ő sóhajtva — bár úgy lehetne, de nem lehet, teljességgel nem lehet.

— Meg kell próbálni, — biztatom. — Látod, Löwinger, az a lány értett a muzsiká-

hoz, nagyon megbecsülte a tehetségedet, de tégedet magadat lenézett és megvetett, különben nem bánt volna veled úgy az előtt a Bodó előtt.

— Akkor részeg volt — mormolja s nem mer a szemembe nézni.

— Ahá, már mentegeted is, — mondom mély keserőséggel — jól van, most már tudom, hányadán vagyunk; ő akkor részeg volt és te is részeg voltál és most haragszol Emmára, mert ha ő akkor a pártodra nem kél és föl nem háborodik a munkád pusztulásán, akkor kimagyaráztátok volna a dolgot s másnap folyt volna a dolog tovább, mint eddig. Úgy-e?

Nem felelt.

— Légy nyugodt, — folytattam, — amilyen butául ragaszkodik hozzád Emma, egy árva szóval sem fog utadba állani. Azt is megteszi, hogy kezet lábat csókol annak a dámának és könyörög neki, hogy csak legyen a szeretőd, csak el kell hitetni vele, hogy a művészet meg a dicsőség megkívánja.

— Nem, — kiáltott most föl, — azt nem fogom tenni. Igazad van, Misi, a történetek után mindennek vége.

— Legyen is vége, — mondom — mert akárminth forduljon is majd a kedved, én nem fogom többé engedni, hogy ismét barátkozzatok s Emma megint megbolonduljon s felüljön annak a művészi babonának. Én úgy láttam mindig és az isten parancsolatja is, hogy amely embernek felesége van, az tartozik vele megosztani életét, még ha rosszul esik is. Furcsa volna, ha apának is az járt volna az eszében, hogy minek tartson el hét gyereket, mikor anélkül az egész keresetét magának tarthatta volna. De ténálad még súlyosabb a dolog, az a lány, vagy micsoda, vagy gonosz, vagy örült, ő csak hiúságból kacérkodik veled és másokkal. Mit akarsz, hiszen még én velem is ki akart kezdeni s én inkább lemondtam a költészetről és hiába csábított, hogy kiadatja a verseimet, mégsem hagytam magamat befonni.

— Jól van, jól van, — motyogta — te

erős, okos fiú vagy és úgy beszélsz, mint a pap. Hát itt a kezem, minden rendben van és ne beszéljünk többet az egész dologról.

— Minden ugyan nincs rendben, de elég, ha a kettőtök dolga rendben van. Te, — mondom hirtelen — nem találkoztál vele az alatt, hogy nem voltál itt?

Elvörösödött.

— Nem, — mondja halkan.

— Úgy mondod, mintha igent akarnál mondani.

— Nem, — ismétli hangosan és erősen és a szemembe néz. De elfordulva hozzáteszi:

— Hogy azonban ne hidd, hogy hazudok, h t megvallom, hogy Bécsből írtam neki.

— És ő?

Összeszorított foggal válaszolt:

— Nem felelt.

— Hála Istennek, ebből is láthatod, hogy nem számítasz nála semmit. Bizonyosan a költőjével van most elfoglalva.

— Megint igazad van, — sziszegte — és most igazán vége köztünk mindennek és

ha habozni találnék, vagy valami gyanusat veszel rajtam észre, csak szólj, Misi, csak kellemetlenkedjél, mint most, hogy észre térjek. És köszönöm neked, hogy így cselekedtél, bizony látom, hogy igazad van és egy nagy szerencsétlenségtől mentettél meg bennünket.

A kellemetlenkedést készséggel megigérttem neki. Sikerétől magam is megmámorosodtam s levontam belőle a tanulságot: nem szabad sohasem félni, mindig bátran meg kell tenni, amit jónak látunk.

— Még egyet — tettem hozzá — azok után, amiket mondottál, otthon nem volna szabad tőled semmit sem elfogadni többé és én nem is felejttem el, hogy a szemünkre vetetted. De amig Emmával jól bánsz és attól a másiktól tartózkodol, addig nem szólok róla. Ha azonban megint Emma ellen fordulsz, akkor bizony nekünk nem kell semmi attól, aki testvérünket és családjunkat tehernek érzi.

7.

Mintha csakugyan derűre vált volna minden. Két napig voltam még kint náluk és ez alatt a két nap alatt Löwinger csupa szíveség és jókedv volt. Dédelgetett engem, dédelgette Emmát, elmentünk kirándulásokra a János-hegyre, Budakeszre és Löwinger karján vitte a feleségét és cirógatta, becézgette. Otthon pedig hegedült és csakúgy csicssergett a játéka, mint a kanári madár dala. Egészen megnyugodva búcsúztam tőlük, noha tartóztattak, de haza kellett mennem. Elég volt már a jólétből, még le találnék szokni a szegénységről.

Otthon is boldogságot találtam. Apától^{*} levél érkezett. Ohióban van, messze bent Amerikában és a levél mellett egy húsz dollárról szóló bankutalvány volt. Apa bízakodva ír, hogy mindenki számára, aki dolgozni akar, van munka és ezt jól megfizetik. Nincs is más kívánsága, csak egy font paprikája volna, mert maga főzi meg ebédjét s szeretné magyarosan csinálni a gulyá-

sosát. Anyának kisütött a nap, most is mindenkivel elolvastatja a levelet és meg nem nyugszik, amíg be nem szerzett két font szegedi paprikát s azt gondosan becsomagolva postára nem adta.

Micsoda derű, micsoda boldogság. Az a pénz, ami a tengeren túlról jött, az apa pénze, olyan egészen más, mint amit könnyörületből vagy szívésségből kaptunk. Abban a pénzben lélek, szeretet és vidámság van s mikor az ebédhez ültünk, az ételnek különös zamatja áthatotta a lelkünket is. Vigadtunk és nevettünk és anya — az örök néma, változatlan türelem — velünk nevetett.

Ez az örömhír szárnyra kelt és hallott felőle Grün Náci, akinek rögtön kigyúlladt a fantáziája, hogy apa Amerikából mint milliomos fog hazatérni. És rohant a kávéházba és vitte a hírt, hogy apa Amerikában milliomossá lett s most két zsák pénzzel a hónap alatt van útban visszafelé, minekutána két ezer dollárt küldött előlegbe. A pajtások örültek és gratuláltak és elnyerték az utolsó

két forintját. Mit bánta ezt ő. Hazugságát most már maga is szentül hitte. És hallotta a hírt az egész dob-utca és a pincénk előtt csoportok álldogáltak: itt lakik az amerikai milliomos családja. És a házmester nyájasan kérdezősködött s még le is vette a sapkáját, sőt maga a háziasszony is meglátogatott bennünket és tudakolta a részleteket. És hiábavaló volt a tagadás — azt hitték, hogy csak titkolni akarjuk a valóságot, hogy a kéregetők ne zaklassanak bennünket.

És hogy-hogy nem: minmagunkat is, akik pedig tudtuk, hogy a millióból csak húsz dollár a valóság, áthatott a hír és legalább úgy éreztük magunkat, mintha igaz volna. A kedvünk megacélozódott, fejünket magasan hordtuk, a pénzzel könnyelműbben bántunk s ha emberekkel dolgunk volt, nem voltunk olyan nyomottan alázatóságok. Micsoda lélek forrása a pénz! Igazán ebben van az emberi méltóság és a szegénységben van minden baj és rosszaság. Gazdagoknak néznek bennünket. És milyen más a szem, milyen más a világ, mikor gazdagnak néz bennün-

ket, mint mikor nyomorúságban tengődve talált bennünket.

Tán ez is okozta, hogy nem vetettem nagy súlyt a Löwinger kifakadására, hogy ő tart bennünket. Pedig hazaérve legalább Jakabbal meg akartam a dolgot beszélni. Ez a hír átkerült a Zugligethe is és Löwinger boldog kíváncsisággal robogott be és nagyon el volt szontyolodva, mikor apa leveléből megtudta a valóságot. Nagyon rosszkedvű lett s ben-nem ismét felmerült a gyanú: hátha terhére vagyunk s most abban reménykedett, hogy megszabadult tőlünk? Hiszen voltaképen most semmi olyan keresete nem volt, amiből bővebben költekezhetett volna s mindig szédülve néztem, hogy fogy náluk a pénz, dolgokra, miket akkor roppant haszontalanságoknak néztem: kocsira, cognacra, ritka gyümölcsökre, halakra, mert Löwinger nagy ingyenc lett és roppantul szeretett válogatott ételeket enni.

Mikor elkisértem, meg is kérdeztem tőle:

— Úgy-e nagy baj az neked, hogy nem igaz a milliónk?

— Dehogy nekem. — mondja ő — hanem nektek.

— Nekünk nem, mert mi úgy sem hittük magunkat gazdagoknak. Hanem ha igaz volna, akkor nem lennénk a terhedre, így pedig...

— Ugyan, — szólt — az a pár forint? Nem is arról van szó, hanem...

— Hát miről?

— Hát...arról, hogy akkor mégis szabadban mozoghatunk. Nem a pénz miatt, — tette gyorsan hozzá, mikor megdöbbenésemet látta — hanem mégis jobban vagyok idekötve. Látod, csak annyiban van a különbség, hogyha ti gondtalanul élhettek, akkor én magam is átmehetnék Amerikába, ahol számomra biztosabban teremne a pénz, mint apa számára.

Teljes jóhiszeműséggel mondta ezt s nekem nem volt lelkem megbántani őt azzal, hogy mondjam: mi meg nem akarunk akadály lenni a pályádon, csak tégy úgy, mintha nem is volnánk a világon. Inkább biztatni akartam és azt mondtam, hogy ha apa ke-

res, akkor bizonyára állandóan fog nekünk pénzt küldeni s lehetséges, hogy nemsokára igazán nem fogunk rászorulni.

Egyebekben igen vidám és megelégedettnek látszott, mesélte, hogy sokat gyakorol most otthon és Emma milyen kitűnő publikum, ki tudja rajta tanulmányozni a hatásokat s nagyon sokat korrigálhat a játékán. Azt mondja — ha sokat játszott, akkor fáj a feje és ideges lesz s akkor el kell mennie hazulról és unatkozik, mert nincs kivel beszélgetnie. Aztán hitt, hogy menjek vele, sétáljunk majd együtt, én azonban kitértem s csak azzal feleltem, hogy közbe-közbe meg fogom őket látogatni.

Így telt el július hava is. Apától még egy levél érkezett, de amellet már nem volt pénz. Azt írta, hogy Ohióból beljebb ment Amerikába és Kaliforniába igyekszik. Egészsége kitűnő és munkát mindenütt talál, mert nagyon kevés ott a mesterember, de ha már idegen országban van, nem akar egy helyben maradni, hanem próbál mindenfelé, hát ha másutt még jobban lehet boldogulni. Anya

ennek a levélnek nem örült olyannyira, mert most nem bizonyos, hogy apa meg fogja-e kapni a két kiló paprikát.

Egy héttel később kora reggel berontott Emma. Nagyon fel volt indulva.

— Nincs itt? — kérdezte, nem is köszönve. Úgy toppant be, mintha csak folyton köztünk lett volna.

— Nincs, — mondom, rögtön elértevén, hogy Löwingert keresi. — Mi baj?

— Azt gondoltam, hogy itt lesz, — mondja roppant nyugtalanul és elrohan.

Megint baj volna? Aggódva nyúltam a kalapomhoz és utána siettem. Nem láttam se merre az utcán. Mégis feltettem, hogy a lakásukra tért s oda szaladtam. Valóban ott volt. Kezét tördelve járt fel-alá a szobákban s feszegette az íróasztal fiókjait, de hiába.

— Itt sincs, — kiáltotta felém — pedig azt mondta, hogy ebédre visszajön és már három napja nem jött. És a házmester azt mondja, hogy csak nappal volt itt és sok levelet kapott, ezeket elolvasta és ismét elment. Valami baja van! — kiáltott föl va-

dul, — és levelet kapott attól — itt kétségbeesetten rázta az íróasztal fiókját, — meg kell tudnom, hogy mit írtak neki, különben a Dunának megyek.

— Ne őrjöngj, — csitítom — én tudom, hogy mit írtak neki. Bizonyosan Bécsbe hívják hangversenyezni, hiszen ezért járt is Bécsben és ezért gyakorol otthon olyan sokat. Hát ezt nem mondta neked?

— De igen, — rebegi s mintha hályog esett volna le a szeméről, boldogságosan fölkacagott. — Hát nincs baja, kis királyom, nincs baja?

— Nincs, nincs; lehet, hogy ismét Bécsbe utazott, hiszen ezt megtette már máskor is, hogy elmaradt, anélkül, hogy szólt volna s te ilyenkor azt mondtad, hogy ez a művészet. Hát most én mondom, hogy ez a művészet.

Nem szólt, csak mélyen elgondolkodva ült le az íróasztal mellé és maga elé bámult.

— A művészet, — motyogta azután és keservesen sírni kezdett.

— Mi bajod már megint?

Oda intett magához és térdre hullva kezembe rejtette az arcát.

— Ó, én nagyon rossz asszony vagyok, — zokogta — kis királyom, nem is merem neked sem megmondani, hogy milyen rossz vagyok. Amióta az történt, tudod, hogy mi, én...én nem szeretem a művészetet — én gyűlölöm a művészetet és ha a művészet ember volna, hát megölném a művészetet, hogy az uramat el ne vegye tőlem.

— Megint túlozol, Emma, ami történt, azt nem a művészet tette, hanem az a rossz lány. A művészet nem fogja sohasem elvenni az uradat s neked nem szabad a művészet ellen cselekedned, mert az az ő hivatása és ebből éltek, mint apa a mestersege után.

— És apa is elment és ő is el fog menni! — kiáltotta kétségbeesetten. — Megölöm azt a lányt, — szólt hirtelen és felkelt — nem lesz addig nyugtom, amíg az él, most mindjárt hozzá megyek és egy késsel agyon-szúrom.

Alig lehetett vele bírni. Szerencse, hogy

előbb a konyhába ment egy nagy kést szerezni s a nagy keresgélés közben mégis csak enyhült a rohama. Kezét tördelve és könyeit bőven ontva, panaszkodott:

— Nem vagyok hozzávaló, meg is mondta, hogy nem vagyok hozzávaló, hogy velem nem válthat két művelt szót, hogy idegen mellettem és átlátom, hogy igaza van, de mióta tudom, hogy máshoz menne, én nem akarom őt ereszteni, én nem tudok nélküle élni és nem akarom, hogy ő éljen, ha nem vagyok mellette.

— Nyugodj meg, — biztatom — nekem meg azt mondta, hogy sohasem fog téged elhagyni, mert szeret s ha valamit tenni akarna, akkor csak szóljak én neki. És biztosítalak, hogy szólnék is, ha látnám, hogy megint rossz útra tévedt, de most bízhat sz benne, nincs semmi baj.

Új reményre kapott. Hátha már kint van a Zugligetben s most őt keresi? Hirtelen fölkerekedett, hogy kisiessen, de összetett kezekkel kért, hogy menjek el vele én is, mert ha Löwinger még sincs kint, akkor ő

megint kétségbeesne s talán megölné magát. Hiába volt minden szabadkozásom, nem is engedte, hogy előbb haza nézzek s értesítssem anyát. Ki kellett vele menni a Zugligetbe.

Szívem hevesen dobogott. Magam is rosszszat sejtettem. Megszökött volna? Lehetetlen. Mégis összeállt volna ismét Auréliával? Hihetetlen. Hiszen alig néhány napja, hogy beszéltem vele s akkor olyan vidám volt s annyira meg volt elégedve az életével, Aurélia nélkül! Nem, megint csak művészi könnyelműség és hanyagság lesz a dologban, ma vagy holnap vagy holnapután mégis csak mutatkozni fog, amint ezt már többször is tette.

Nem volt kint. És ekkor Emma megint be akart rohanni a városba, hátha ott van. Majd megint bizakodott, majd ismét vágya támadt megölni Auréliát. Egyszer csak föl-sikoltott és egy újságot kikeresve, mutogatta nekem:

— Látod, kis királyom, ezért félek.

Az újságban az volt, hogy Visconti Au-

rélia, az ünnepelt művésznő nem újította meg szerződését a Nemzeti színháznál, hanem ismét külföldre fog menni, minden valószínűség szerint, Berlinbe vagy Olaszországba.

— Ő nem lesz már Pesten — mondta siránkozva — és ha Löwinger itt lesz, akkor olyan jó lesz minden, de Löwinger is el akar menni Bécsbe és ő is elmegy és akkor ott kint találkoznak.

— Ott kint! — mondom — hát azt hiszed, az egész világ egy ház, hogy aki kint van, az mind együtt van? Ha Löwinger Bécsben van és Aurélia Berlinben, akkor is még elég messze vannak egymástól.

És elmagyaráztam neki, hol van Bécs és hol van Berlin és ettől valamiképen megnyugodott.

— Azonfelül — mondom — ő Bécsben csak néhány napig lesz és azután visszajön, aztán nem látom át, hogy miért ne kísérhetnéd el te is Bécsbe és súghatnál neki, mint ezelőtt.

— Nem fog vinni, — mondja csügged-

ten — aztán le is szokott már róla, hogy én súgjak neki és nem is tudok már súgni, mert gyűlölöm a művészetet, gyűlölöm a műveltséget és szeretnék ismét nálatok lenni és hogy ő szegény ember volna és én tisztitanám a cipőjét.

Másnap dél felé megjött végre. Mikor engem meglátott, összerezszent és erőltetett nyájassággal köszöntött. Emmát is megölelte és kérdezte, hogy aggódott-e miatta. De egy szóval sem mondta, merre, hol járt, csak izgatottan járt-kelt, végre megállt Emma előtt:

— Azonnal csomagolni kell, behurcolkodunk a városba, a nyaralásból elég volt.

Emma minden kérdés, tudakozás nélkül, vak engedelmességgel nekiesett a szekrényeknek, ágyaknak, felhozta Marival a ládákat és pakolt. Én is segíteni akartam, de nem engedte. Ennélfogva Löwingerrel kiültem a verandára és kérdeztem:

— Miért oly hirtelen?

— Unalmas itt, — mondotta nyugtalanul — aztán meg nekem most sok dolgom van, tárgyalok s innen nem mozoghatok

olyan könnyen, vagy ha keresnek, ők nem igen találhatnak rám.

— Olvastad — mondom — az újságban, hogy Aurélia elmegy a Nemzeti színháztól?

— Nem igaz, — felel hevesen — az újságban állt, de az újságok hazudnak. Nem megy el és holnap bent lesz az újságban is, hogy nem megy el.

— Honnan tudod ezt?

Megzavarodott és aztán ingerülten fakadt ki:

— Honnan tudom? Hát csak élek én is és hallhatok valamit, mint a többi! Aztán nem is ő fogja az újságba tenni, hogy marad, hanem az intendáns.

— Jó, jó, — csitítom — ezért nem kel, mérgelődnöd, nekem mindegy, hogy marad-e nem marad-e.

— Nekem is mindegy, — mondja ő és bement a lakásba, végignyúlt a divánon és úgy tett, mintha aludna.

Két óra sem telt el és minden be volt pakolva. Egy órahosszat még várni kellett a

szekérre, melyet Löwinger már Pesten ki-rendelt, akkor elindult abból a villából, ahol mind a hárman először voltunk urak, ahonnan mindnyájunk a legédesebb és a legvadabb emléket vittük magunkkal. Az a villa most is megvan, elrongyolódva, szegény kertész-nép lakik benne s valahányszor a Zugligetbe megyek, mindig eszembe jut és mindig felszeretném keresni és mindig elkerülöm a tá-jékát is.

Löwingernek csakugyan sok érintkezése volt emberekkel. Színházi ügynökök, impre-záriók, zongoraművészek, énekesek keresték fel és sokat tárgyaltak és sokszor ment el velök s vetődött haza hajnal felé. Nem volt rosszindulatú, de fölötte izgatott. Tervege-téseiről pedig semmit sem akart mondani, ha erre került a szó, vagy szó nélkül ott-hagyott vagy úgy tett, mintha nem hallotta volna kérdésemet.

Emma az alatt az idő alatt szótalán és alázatos volt, míg Löwinger otthon volt, de alig tette ki lábát a lakásból, nyugtalanul repdesett az íróasztala körül s minden pa-

piros darabot fölturkált. Valaminek a nyitjára akart jönni, de vagy nem volt mire, vagy pedig Löwinger nagyon óvatos volt.

Augusztus vége felé megnyílt a Nemzeti színház és akkor kitűnt, hogy Visconti Aurélia csakugyan kilépett. De ott volt még a kerepesi-úti lakásában, sőt egyszer láttam is, amint nyitott kocsin a nénjével elrobogott mellettem. Roppant szép és előkelő volt s márványos nyugalommal nézett a lorgnette-jén keresztül. Látott, bizonyosan tudom, mert megreszkettem a tekintetétől, de egy vonása sem vallott rá, hogy megismert, vagy egyáltalán törődött volna velem. És csodálatos — ez a közömbössége vérig sértett és meg is fájdult tőle a szívem, noha ha köszönt vagy intett volna, ridegen elfordultam volna tőle.

A színházak megnyíltával Löwinger mindennap éjjelezett. Hajnalban került haza és délutánig ágyban maradt. Ekkor fölkelte és elment. Megint mogorva volt, sőt sértőbb, mint valaha. Hozzánk egyáltalán nem jött már, a pénzt is rendetlenül küldte hordár-

ral, Emmával meg nagyon rosszul bánhatott, mert a szegény asszony már reszketett, ha hallotta, hogy ágyában megfordul. Egy párszor próbáltam meglesni őt, hogy megállapodásunkhoz híven kellemetlenkedjem neki, de sértő modorával mindig el tudott riasztani.

Gyanúba fogtam, hogy ismét összeszűri a levelet Visconti Auréliával, de úgy látszik, csalódtam. Egy napot rászántam, hogy kilesem, merre jár. Délután a kávéházba ment, ahol a művészek találkozni szoktak s onnan este felé Haslingerrel távozott s együtt mentek a német színházba. Színház után egy színészszel távozott s betértek egy vendéglőbe vacsorálni. Másfél óráig maradtak ott s onnan ismét a kávéházba mentek s leültek a kártyaszobába. Szinte megkönyebbülten vettem tudomásul, hogy hála Istennek, csak kártyázik s bizonyára sokat veszít.

Hogy honnan veszi a pénzt, arról fogalmam sem volt. Nem volt semmi keresete. Nehány hegedű-étudeje megjelent ugyan, de ezért aligha kapott annyit, hogy megélhetett

belőle. A német színházból meg régebben lépett volt ki. Nyilván adósságokat csinált a téli keresetre s ezt készíti elő a sok tárgyalással.

8.

Elérkezett így az október hava, addig semmi nevezetesebb nem történt, csak egyszer iszonyúan összeveszett Emmával, aki érthetetlen módon szembe mert vele szállni. Löwinger ugyanis rajtakapta, amint a zsebében kotorászik és egy levelet el akart venni. Éktelen dühében kiugrott az ágyból és kikapta a kezéből:

— Kémkedni merészsélsz?

— Igen! — kiáltott Emma — mert én a feleséged vagyok és tudni akarom, mit csinálsz és te semmit nem mondasz meg és én mindent akarok tudni, mert valamit rejtegetsz előttem.

— Semmit sem kell tudnod! — ordított az ember — egy asszony, aki meg nem érti az

urát, annak semmit sem kell tudni. Neked étel, meg alvás kell, azt megkapod, a többihez semmi közöd!

Emma elnémult erre és Löwinger haragjában idő előtt kelt fel, öltözködött és elment. Csak másnap reggel jött vissza.

Ugyan akkoriban sokat járt nála a szabó, hozott utcai ruhákat, egy új frakkot, szalonruhát, a divatárú üzletekből sok fehérneműt, nyakravalókat, új kalapokat hoztak. Löwinger minden számlát rögtön megfizetett, bővíben volt a pénznek.

Egy napon aztán három utazóládát is hoztak. És ezen a napon Löwinger egyszerre ellágyult. Érzéstől remegő szóval cirógatta körül Emmát, az ő egyetlen gondviselő angyalának nevezte, akit ő megkínzott, de akit nagyon szeret és nem is fog soha mást szeretni. És bocsánatot kért tőle, miközben a köny a szemébe tódult. Emma rögtön ellágyult és térdre vetette magát előtte és mindenáron a lábát akarta megcsókolni.

Én is meg voltam indulva, de már ismertem Löwingert és tudtam, hogy az ő érzel-

messége után fog a döntő katasztrófa bekövetkezni.

— Úgy-e, utazni fogsz, még pedig mindjárt? — kérdém keserűen.

— Nem mindjárt, — feleli gyáván — csak a jövő héten.

— És soká maradsz el?

— Nem nagyon.

— Hová mégy?

Most már nem térhetett ki a felelet elől. Megfogta Emma mind a két kezét s magához vonta:

— Hát figyelj ide, kis hamupipőkém. Művész hazája széles e világ, mondja a költő is és te is érteni fogod, hogy a művész nem maradhat mindig egy helyben, mert itt legfőlebb egyszer-kétszer hangversenyezhet, azután máshova kell mennie. Sok pénzt lehet így keresni, de kell is a pénz, mert egy fél év óta nem kerestem semmit és az adósságokat ki is kell fizetni. Hát ahogy minden művész tesz, úgy kell nekem is tennem. Művészi körútra megyek és meg is csináltuk már a szerződést az ügynökökkel, meg az

imprezárióval. Most itt a szezon s néhány hónap alatt bejárom Európát s akkor vissza jövök hozzád és akkor nem lesz gondom sem és lesz sok pénzem s ha gondom nincs, akkor nem is leszek ideges és meglátod, akkor fogunk csak boldogan élni egymással! Úgy-e jó lesz?

Sokkal szebben beszélt, semhogy Emmát le nem kapta volna a tíz körméről. Szinte boldogan borult az ura mellére és biztatta, hogy csak menjen, de vigyázzon az egészségre és ne mulasson, mert ha ő nincs ott és rosszul lenne, akkor nincs senkije, aki ápolja. És övele ne törődjék.

— Én mindig rád fogok gondolni és várok rád és mindennap megvetem az ágynád, hogy ha hazajössz, belefeküdhess és ne legyen gondod rám, nem lesz nekem rossz dolgom, mert rád várok és ha tudom, hogy jössz, akkor rád várni a legnagyobb boldogság.

Nagyon elérzékenyedett erre Löwinger és szent fogadást tett, hogy mindennap írni fog.

— Aztán, — tette hozzá — nem szabad azt gondolnod, hogy vele — Auréliát érintette — leszek, vagy valaki mással. Nem szabad ezzel gyanúsítani engem, mert én most már megokosodtam és nem is volt azelőtt sem semmi közöttünk.

— Jobb volna, — vetettem én közbe — ha egyszerűen magaddal vinnéd Emmát. Tudod, hogy nincs utadban s ha épen akarod, hát a hangversenyekre sem megy el.

Ez igen kellemetlenül érintette Löwingert.

— Nem lehet, — mondotta izgatottan — mert csupa férfi között leszek, aztán azt nem teszem, hogy ha velem van a feleségem, hát dugdossam és rejtegessem, mint a bűnömet. Majd ha visszajövök, — tette hozzá biztató hangon — s nem lesz dolgom, akkor viszem Emmát a világba, elviszem Olaszországba, Rómába, Nápolyba, Velencébe és mindenütt bámulni fogják, hogy ő milyen szép és irigyelni fognak engem, hogy ő az én feleségem.

Ránéztem Emmára — hova lett a féltékeny eltökélése, hogy nem engedi egyedül

menni? Csak nézte az urát s úgy tetszett nekem, hogy nagyon örül az ígért olaszországi utazásnak, de mikor Löwinger elment, leborult a divánra és keservesen kezdett sírni.

— Hát nem örülsz? — kérdém meglepetve, — hiszen mindent olyan szépnek és kedvesnek találtál, hogy azt hittem . . .

— Kis királyom, — zokogta — majd ha nagy leszel és lesz, aki téged fog szeretni és ha annak fájdalmat okozol, akkor tudni fogod, hogy mért tettem, mintha minden jó volna; ő is mosolyogni fog, hogy ne tudjad, mennyire boldogtalanná titted.

És két nap múltán Emma becsomagolta az új ruhákat, a frakkot, az ingeket, a nyakravalókat és Löwinger izgatottan járt fel-alá, útra készen. Nagyon türelmetlen és nagyon szentimentális volt. Meg-megölelte Emmát és a lelkemre kötötte, hogy legyenek itt mellette és hogy mulassunk, menjünk színházba és ne tagadjunk meg semmit magunktól. Mert pénz lesz bőven, már Bécsben lesz pénze, aztán Drezdába megy, onnan Kölnbe,

Frankfurtba és Berlinbe és azután haza jön. Legfőlebb egy hónapról van szó, aztán itthon megpihen s másfelé megy, talán Oroszországba, vagy Franciaországba. És előállott a kocsi és mind a hárman beleültünk és kikisértük a vasútra. Mikor kiszálltunk, Löwinger roppant sietséggel búcsúzott tőlünk s noha a vonat elő sem állott, kirohant a perronra és onnan intett vissza egy utolsó búcsút.

Mi pedig álltunk a sok siető ember között és nem mertünk egymás szemébe nézni. Mert én is láttam, Emma is látta, hogy két nő ugyancsak sietve tűnik el a váróteremből s onon ki a perronra. Aurélia volt a nénjével és ő is Bécsbe megy és együtt fognak utazni.

Tehát mégis áruló volt, nem merte bevallani, hogy nem keresetre indul, hanem szökik!

És csodálatos volt a nyugalom, melylyel Emma a kész faktumot fogadta, míg a gyanútól alig bírt magával. Egy kifakadása sem volt, egy könye sem hullott. Hazaértünk és

megvetette Löwinger ágát, kikészítette a papucsát, aztán kötéssel a kezében leült az ablak mellé és várt. Várt, hogy ura hazajöjjön a nagyvilágból, noha biztosra vette, hogy nem jön haza soha!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

HATODIK FEJEZET.

Várunk.

1.

Várunk. Várunk levélre, kétfelől is és nem jön egyfelől sem. Apának nyoma veszett, a címét sem tudjuk, a tájékot sem sejtjük, merre jár. Várunk levelet Löwingertől, nem jön. Csak egy sebtiben odavetett levelezőlap, hogy nem ér rá írni, meg távirati úton egy kis pénz. Ellenben olvassuk az újságot. Az újság tele van a magyar művésznak diadalával. A Löwingerével, akit odakint a magyar Sarasatenak neveztek el, a Visconti Auréliáéval, akiről kisütötték, hogy olaszos nevének dacára szintén magyar és azelőtt Wiesnernek hívták. Csodálatos hatással énekel a Löwinger hegedűkisérete mellett, ami szokatlan voltával megragadja a közönséget. Hangversenyüket meg kell ismételniök kétszer,

háromszor is és legutóbb egy főhercegi es-télyen is hivatalosak voltak, ahol Löwinger értékes melltűt, Aurélia pedig gyémánt broche-t kapott.

És mi olvassuk ezeket a híreket és nem tudunk nekik örülni. Az az ember olyan ide-genné és alávalóvá vált, legalább az én sze-memben. Hát lehetséges ez? Szabad-e em-bernek olyan hitványnak lennie, hogy ilyen előzmények után még összeáll egy idegen teremtéssel és elárulja feleségét, akihez szent fogadalom köti? És az emberek tudják ezt és mégis megbecsülik s a főherceg is kitün-tet egy művészt, aki nyilvánvalóan gazember?

És furcsa. Olyan idegennek érzem maga-mat enyéimtől is, elválaszt tőlük az, amit én tudok Emmáról, meg az uráról és az, hogy ők nem tudnak semmit. Grün Náci diadalmasan hozza azokat az újsághíreket, miktől nekem összefacsarodik a szívem és örülnek és büszkék a sógorukra mindnyájan s bizonyos áhitatos tisztelettel ejtik ki a Vis-conti Aurélia nevét is, azt a nevet, melyet én átkozok. És a pince mélyében megindul-

nak a diskurzusok a művészetről úgy, ahogy ők fogják föl és úgy, ahogy én lenézem a művészetet.

— Hja, — mondja Grün Náci — a tehetség vagyon, ebből lehet gazdagodni! Többet ér egy kis hang a torokban, mint erő a karban s ha valakinek tehetsége van és jól megtanul hegedülni, annak egész életére el van vetve a gondja.

Aztán hozzám is fordul:

— Tanulás? Írás? Az nem ér semmit. Tanulj meg muzsikálni, vagy eredj színésznek vagy énekesnek, ez aztán a pálya! Mi az a tudomány? Leszel tanár és kapsz havonként száz forintot. Szép pénz, nagy pénz, de többre aztán nem viheted. Gazdagodni kell manapság, legyen miből félre tenni, nemcsak miből megélni. És ha Löwinger okosan gondolkodik, akkor egy pár év alatt egy vagyont rakhat félre. De persze, spórolni kell, ő pedig a pénzt két kézzel szórja ki az ablakon!

És ezt Grün Náci mondja, aki minden garasát elkártyázza és egy éven keresztül

Löwingeren élösködött, csak úgy, mint most mi. S a gyerekei mezítláb járnak, mert nincs cipőjük, ő pedig mindennap legalább egy forintot elpipázik és elkávéházal, a felesége pedig a sok gyerek mellett fehérneműket varr egy belvárosi üzletbe s abból keresi meg a főzésre valót. Olyan különös lelketlenek az emberek, úgy tudnak mindent, amit másnak kell tennie s ami nekik szólana, arról sejtelmük sincsen.

Egy reggel azt olvastam, hogy a híres hegedűművész a jövő hét kedden Budapeszten is hangversenyezni fog. Ah, tehát mégis hazajön, egészen pontosan, mint előre jelezte, sőt váratlanul hamar. Rohantam Emmához és közöltem vele a hírt, melyről nem tudtam örül-e neki, vagy megdöbben rajta. Mert most Löwinger nem hazudhatik többé, nyilvánvaló, hogy kezdettől fogva orvul öszeállott Auréliával.

Amint Emma hallotta ura visszatértét, egy pillanatra keseredetten nézett rám. Olyan beszédes volt az a csúnya, zöld szeme, úgy láttam benne, mint cikkázik rajta át az Aurélia

képe, mint lobog fel benne a düh és féltékenység, mint lohad le ismét, az ura látására gondolván és mint lepi el a köny, megpecsételéseül elhatározásának, hogy ő tűrni és szenvedni fog, hogy urának kellemetlenséget és bosszúságot ne okozzon.

— Úgy is hiába, mondta, — szinte gondolatát hangosan folytatva — ha ő nem akar engem szeretni, akkor én nem kényszeríthetem, hogy mást ne szeressen. Csak egészséges legyen! — tette hozzá sóhajtva, aztán odalépett az ura ágyához és megigazította vánkosait.

Már piroslottak az óriási plakátok a hangversenyéről, kerestem rajta az Aurélia nevét is, de az nem volt ott. Reménykedtem: hátha összevesztek? Ej, ha összevesztek, akkor megint kibékülnek. Igaza van Emmának, ezen a bajon nem lehet segíteni. De a művészt hiába vártuk. Már a hangverseny napja is elérkezett s mégsem jött. Emma majd megőrült a nyugtalanságtól. Déltől fogva terített asztallal várta, minden neszre, minden kocsirobogásra az ajtóhoz, az ablakhoz szaladt.

Mindhiába. Este hét óra lett és még mindig nincs ott. Nyolckor pedig már kezdődik a hangverseny!

Tán lemaradt volna, tán nem lesz meg a hangverseny? Emma hirtelen öltözködni kezdett: megrázkódtam, amint előszedte a tavalyi hangversenyruháját, melyben olyan nevetséges volt, s melyben kétségbeesetten versenyre kelt Auréliával. Előszedte a fehér bundát is, de aztán az undor kifejezésével félrelökte.

— Gyere, — szólt lihegve — meg kell nézni, hogy van-e hangverseny?

És rohantunk a vigadóhoz. Igen, hangverseny van. De jegyet nem lehet kapni, minden hely el van adva. Tán a karzaton? Állóhely? Az van, tessék.

És a művész felesége lihegve felrohant a karzatra, a diákok közé, az iskoláslányok közé. És várnia kellett, míg a folyó számot befejezik s hallotta a dörgő tapsokat és befurakodott a sokaság közé és kétségbeesetten iparkodott látni valami az alatt történőkből, de nem lehetett. Rápiszegtek, rá-

ripakodtak, hogy nem szabad tolamakodni s akkor mozdulatlanul meglapult s kendőjét a szája elé szorítva várakozott. A taps és éljenzés megújult, hallotta a hegedű finom pengését, amint hangolták, aztán reszkető csönd... mondhatatlan szenvedéssel kimeresztette a szemét és hallgatta, amint a hangok, az akkordok kikelnek a hegedűből, mint holt lelkek a kriptából és körülrebbentik és tele harsogják a lelkét. Ő az, ő az, az ő számai, miket a Zugligetben gyakorolt, de más világból jönnek és sejtelmük sincs, hogy ő is itt van és tudja, hogy most más világból jönnek és idegeneknek szólnak.

Amint így hallgattam ezt a zenét, nem látván a muzsikust, Löwinger alakja óriásra nőtt. Ilyen hanghoz rettentő erőt és óriási termetet lehet csak képzelni. S egészen másnak láttam most az erkölcsi viselkedését is. Hiába, ez művészet, az felsőbbrendű lény s kételkedve néztem Emmára: hát valóban ő volna a felesége ennek az óriás léleknek?

Emmát is mintha megalázta volna a mu-

zsika hatása. Azt mondta, gyűlöli a művészetet de hatásától még sem szabadulhatott. És szívfacsaró látvány volt a kiöltözködött aszszony, amint hulló könyekkel idegenül együtt tapsolt az idegenekkel az urának s amikor ez meghajolt a közönség előtt, tudta nélkül a felesége tapsa előtt is meghajolt.

Még egy szám, még egy ráadás és a karzat zúgva és éljenezve tódul kifelé és magával sodor bennünket is. Engem egészen hatalmába kerített a siker láza. Nem gondoltam semmi másra, örömmel és szeretettel, mindent feledve hozzá törekedtem volna s úgy éreztem hogy örömmel hozzánk sietne: itt voltatok? Ez okos volt!

— Most megvárjuk — súgtam lekesedve Emmának.

Ez pedig erősen fogta a kezemet, úgy siettünk le a karzatról.

— Hová még? — kérdeztem, látva, hogy nem áll meg az első emeleten.

Ő azonban nem felelt, csak vonszolt tovább magával, le a díszes, libegő közönség sorai között, arcát a kendőjébe rejtve, ne-

hogy valamikép en megismerjék, le a kapuba, ki az utcára és ottan is siet, szinte fut, nehogy utólérje az, akit látni vágyott.

Mikor már mélyen bent voltunk a dob utcában, csak akkor lassúdott a járása. Nem eresztette el a kezemet s mintha az elmúlt negyedóra le sem telt volna, csak most felelt a szavaimra:

— Nem várjuk meg, kis királyom, mert ha látni akart volna, haza jött volna.

Ebben neki volt igaza. És kibontakozva a művészet varázsából, elkáromkodtam magamat.

— A gazember!

Befogta a számat.

— Kis királyom, nem szabad őt szidni. Nem tehet róla és túrni kell és meg kell neki bocsátani, mert hátha szüksége lesz még rám. Óh — szólt rajongva — érzem, hogy valamikor szüksége lesz még rám és ő ismer engem és akkor el fog hozzám jönni.

Nagyon el voltam keseredve.

— Ha én neked volnék — mondom — akkor ott a Vigadóban megvárom az ajtónál és a világ szeme előtt az arcába köpök.

— Kis királyom — szólt ijedten, suttogva —
ilyet gondolni sem szabad. Ő az én uram,
az én hites uram, akinek engedelmeskedni
kell, ilyet csak a rossz leányok és asszonyok
tesznek, akik csak szeretőik voltak az em-
bereknek. A feleségnek sohasem szabad ártani
a férjének, aztán ő művész, én meg csak
egy szegény, buta súroló leány voltam, min-
denki neki adna igazat, hogy elhagyott,
pedig látod, nem is hagyott el, mert ő tart
el engem és ez igen szép tőle.

Betértünk a lakásba. Olyan szomorú, hideg
és sötét volt a fényes Vigadó-kép után. Az
asztal megterítve, még várjuk a ház gazdá-
ját vacsorával és tudjuk, hogy nem fog jönni.
Emma leveti a szép ruhát és soká kotorász
a szekrényben. Végre megvan. A legrégibb,
legviseltebb ruháját szedi ki és abba bujik.

— Hátha mégis jön — mondom, hogy
vigasztaljam.

Tagadólag rázza a fejét.

— Együnk kis királyom, nem jön, vagy
ha jön, akkor csak hajnal felé, úgy mint
máskor, ha ott volt.

— Nincs étvágyam — mondom.

— Nekem sincs, kis királyom, de enni muszáj. Muszáj egészségesnek lenni — súgja titokzatosan — az erő egészséget ad.

És ettünk. Borús lélekkel, gondtól sujtottan, telve szomorúsággal és keserőséggel, ettünk. S még azt is észrevettem, hogy a krumpli nincs eléggé megsózva és utána sóztam. És mikor jóllaktam, lecsaptam a kést, villát és kifakadtam:

— Tudod, hogy mi történnék, ha apa itt volna?

Nem felelt, csak ijedten nézett rám.

— Hát az történnék, — mondom — hogy vagy elmenne Löwingerhez és agyonütné, vagy eljönne ide hozzád, megfogná a kezedet és azt mondaná: akit az ura elhagy, az ne éljen az ura után, hanem annak ismét a szülei háznál van a helye, ahol dolgozzon és koplaljon, de ne éljen kegyelem-kenyéren.

Bólintott a fejével.

— Szerencse, hogy apa nincs itt, mert én apától nem engedem őt bántani és apa olyan erős, hogy mégis bántaná.

Valami halvány, valószínűtlen reménysé-
gem még volt, hogy Löwinger holnap mégis
csak utána néz a feleségének. Hogy esetleg
az utolsó pillanatban érkezett Pestre s onnan
egyenesen a Vigadóba ment. Biztatónak tar-
tottam, hogy Aurélia nincs vele s mikor le-
feküdtem, egészen meggyőztem magamat, hogy
másnap mégis csak be fog állítani.

Nem állított be. Ellenben az ujságokban,
játéka és dicsősége méltatása mellett az is
megvolt írva, hogy a művész csak ideigle-
nesen tartózkodik Budapesten, ahol a Hun-
gáriában szállt meg és legközelebb Varsóba
utazik, mely kelet-európai körútjának első
állomása lesz.

— Úgy!? — gondoltam, — a Hungáriá-
ban? No ha nem jön hozzánk, megyek én
hozzá.

El is mentem. De az óriási, úri épület
előtt, látván az impozáns portást, a nagy
tódulást s az előtte megálló fogatokat, inamba
szállott a bátorságom. Nem mertem meg-
szólítani a portást, gyáván és bizonytalanul
ténferegtem a kapu előtt s aztán holtra csüg-

gedten távoztam és mélységesen megvetetem magamat a gyávaságom miatt.

Csak aztán mentem Emmához. A szokott helyén találtam, az asztal mellett és kötögetett. Mintha semmi sem történt volna. Ő sem szólt, csak melegen megszorította kezemet. Én sem szóltam. Fogtam a könyvemet és olvastam.

Reggel, mikor iskolába készültem, jött a postás. Levelet hozott. Igen meleg levél volt, amelyben az volt írva, hogy milyen nagyon bánja, hogy nem láthatta feleségét, de egy pillanatnyi ideje sem volt, holnap reggel pedig (azaz ma) már útban lesz. De ezután a körút után lesz ideje és akkor jóvá fogja tenni a hibáját. Addig is bocsásson meg neki, stb.

Furcsa hang volt, megérzett rajta az elkényszeredettség, a hazugság. De nem akartam szegény Emmát bántani, azért vidáman szóltam:

— No lásd, így már rendben van a dolog.

Ő szomorúan nézett rám, elgondolkodva összehajtogatta a levelet, aztán gyöngéden

kituszkolt az ajtón és mosolygott. Kínban és kétségbeesésben, ő sem akarta elrontani az én örömet.

2.

Elment az egész tél és Löwinger nem jött. Néha, nagyritkán egy postautalvány pénzről, mind ritkábban és mind kevesebb pénzről. Emma elbocsátotta a cselédet és fölmondta a lakást. Minek a nagy lakás? Kerestünk egy egyszobás olcsó lakást s betévedtünk az elsőbe, a hársfa-utcába, ahol a mézesheteket élték s ahol Bánovics úr volt az első tisztelőjük. Emma bolondul örült, hogy ezt a lakást megkaphatta. Bánovics úr is nagyon örült, hogy a kedves lakó, a nagy művész felesége visszatért. És olyan szürkén mosolygott a bajusza alatt s mikor a lakás áráról volt szó, azt mondta, annak nincs ára, minek erről beszélni ilyen jó barátoknak?

Emma azonban mereven a szeme közé nézett és azt mondta :

— Azért, hogy én most szegény vagyok, pontosan fogom megfizetni a házbért és én most is tisztességes asszony vagyok és maga ne gondolja, hogy én is olyan leszek, mint a házmesternéja.

Bánovics úr válla közé húzta a fejét és mosolygott. Hogy ő nem gondolt semmit és nem is gondol semmit, ő csak barátságról beszélt és ne gondoljon Emma sem másra. Megegyeztek a régi árban és májusban Emma beköltözött a kis lakásba.

A butoroknak nagy része nem fért oda, még a zongora sem.

— El kellene adni, — vélem én.

— Nem az enyém, — mondja ő — vissza kell neki adni, ha jönne és szüksége volna rá. S kért Bánoviestől egy külön padlást, amelyért külön fizetett és oda került a szalon-garnitúra, az íróasztal, a zongora s minden egyéb bútor, amely nem tartozott a szegénységhez.

Csudálatos, hogy Löwingert sohasem érte el egy levél sem, de épen azt az egyet, melyet csak találomra címezünk, kapta meg

melyben a megtörtént hurcolkodásról értesítette Emma. Ennek a levélnek különös hatása volt, nem is értettem, miképen. Valósággal megverte a távolból Emmát. A legdurvább kifakadásokkal illette, hogy hogyan merészel az ő tudta nélkül ilyesmit cselekedni s ez nem hurcolkodás, hanem szökés az ő házából. De ő tudja, hogy honnan fúj a szél s azért kellett a meglevő lakásból elmenni, hogy oda költözhessen a Bánovics házába. Nem csoda, hiszen már akkor kezdte, de ő nem az az ember, akit büntetlenül meg lehet csalni!

Még alig tértünk magunkhoz az ámulattól és értettük meg ennek a kifakadásnak az okát, értelmét s már beállított maga Löwinger is. Amit a kötelesség nem tudott vele megtétetni, azt a féltékenység műveltette vele. Úgy rontott be, mintha bizonyos volna, hogy most egy ölelkező, rettegő szerelmes párt találna. S visszarökönyödött, mikor megcsapta a kis lakás dohos, szegény levegője s engem látott az asztal mellett, Emmát pedig kötéssel a kezében, az ablaknál ülve.

Nagyon megváltozott. Teljes körszakálat viselt, mely elől hosszan a melléig ért és ki volt fényesítve, a bajusza meg meg volt nyírva, haja szintén megnövesztve, alacsony homlokába csapva. Finnyásan elegáns volt az öltözéke, a gallérja, manzsottája csak úgy ragyogott s minden gombján brilláns csillogott. Dühös berontására én ijedten riadtam fel és Emma feléje rohant, de hirtelen megállt előtte és lehajtotta a fejét. Az ember is meghökölt — nem úgy találta feleségét, mint gondolta és gyáva hangon köszöntötte:

— Szervusz, Emma.

Meg is ölelte, meg is csókolta, de arcát félrefordította és a zsebkendőjéhez nyult, melyből csak úgy áradt az illat.

— Milyen dohos levegő — mondta és körülnézett — és micsoda szegénység! Minek titted ezt? Hát már egészen lemondnál rólam, mert csak nem gondoltad, hogy én is lakhatom majd az ilyen odúban?

Emma szemlesütve felelt. Hogy ezt ő nem gondolta, hanem ő neki egyedül sok volt az

a lakás, hogy őt egyedül nem illeti meg a gazdagság és ő mindig vár az urára és azután is fog reá várni, erre pedig neki ez a lakás is jó.

— És mért épen ez? Nincs Pesten más lakás, mint ennek a szerb disznónak a háza?

Van, hanem ő nem fél Bánovicstól és ebben a lakásban ő olyan boldog volt és itt jobban bírja ki a várakozást, mert itt együtt volt ő vele.

Akinek csak valamire való szíve van, annak el kellett lágyulnia ennek az egyszerűségében szinte fönséges önmegadásnak a láttára. Ellágyult Löwinger is és megsimogatta az Emma ismét kócosra álló haját.

— Tudtam, — mondotta — hogy bármint gondolkodjál is rólam, te mindig becsületes asszony fogsz maradni. Ostobaság volt féltékenykedni arra a vén kecskére. No de nem sajnálom az utat, örülök, hogy látalak.

S a féltékenység oszlásával már meg is szűnt minden érdeklődés a családjá iránt. Még le sem ült, csak föl-alá járva mondta,

hogy hát nem bánja. ha jól érzi magát itt, hát maradjon itt, mert ő csakugyan nem maradhat Pesten, mindenféle kötelezettségei vannak, a nyáron pedig tengeri fürdőre kell mennie, Franciaországba s eltelik bizony még egy esztendő, amíg ismét visszatérhet. Spórolni nem kell, ha nem küldene pénzt, csak forduljon Emma a zenekiadójához, azt utasítani fogja, hogy minden hónapban adjon neki annyit, amennyit, kér. Még néhány közömbös kérdés hozzá, hozzám, egyet hümmget, aztán nyult a kalapjához:

— Hát isten veletek, édeseim, nekem most már mennem kell.

Ez sok volt, ezt nem lehetett szó nélkül tűrni.

— Te úgy-e csak délig bucsuzol? — mondom.

— Miért? Hogyan?

— No igen, mert majdnem egy évi távollét után, egy kicsit furcsa, hogy te csak úgy, néhány percnyi látogatóba jössz a feleségedhez, aztán úgy bucsuzol, mintha nem is megint egy esztendőre távoznál.

Végignézett rajtam, aztán gögösen elfordult.

— Te már erősen benne vagy a nagyzo-
lásban, — mondta foghegyről, — tanulj
szorgalmasan, kis fiú s várj, míg megnő a
bajuszod, azután talán megengedem, hogy
beleszólj a dolgaimba.

Ezzel igen elegáns mozdulattal még intett
Emmának és már elhagyta a szobát, a konyha-
aitóból még egyszer visszaintett s volt-nincs.
Hallottuk a kocsija robogását.

Bambán néztem Emmára. Mi volt ez? Hó-
napokon keresztül tartó távollét után egy
félórai látogatás a feleségénél.

— Hallod, Emma, — szoltam — ha ez-
után is pártját fogod és úgy teszel, mintha
a felesége volnál, akkor én nem tudom, mi-
nek tartsalak.

Emma halotthalvány volt és nem felelt.

— Idejön megnézni, hogy nem teszel-e
rossz fát a tűzre s azután nyugodtan ismét
odább áll a szeretőjével. Bezzeg, annak el-
tudta nézni, mint csókolódzik azzal a Bodó-
val, téged, ha valamit látott volna, végleg
elkergetett volna.

Szívszaggató zokogásban tört ki. Összetette a két kezét, úgy könyörgött, hogy ne szóljak. S én elnémultam, azt is sajnáltam, amit mondtam. Hisz mit tehetne szegény? Utána nem futhat a nagy világba, azután meg elhagyatva úgy is van, még távolabb nem kerülhet tőle.

Jött a nyár és iszonyatosan nagy volt a hőség. Sehonnan semmi hír. Emma a kiadótól kapott pénzt, most tehát még ez az összeköttetése sem volt az urával. Nálunk pedig megint beköszöntött a nyomorúság, mert nálunk Löwinger nem gondoskodott. Emma annyit adott, amennyit csak sikerült rántukmálnia s ennek következtében ő is igen szegényesen élt. Löwingerről ujságokban sem volt többé hír, mert nincs szezon és ő valahol nyaral a szeretőjével. Emma azonban még mindig hűségesen megvetette az ágycsészét és kikészítette a papucsát.

Azt mondták akkor rólam, hogy olyan öreg vagyok, mint a felnőtt ember. Ó, ha úgy volna! Ha kész ember volnék, hogy szembeállhatnék azzal a lelketlen emberrel s ki-

vonhatnám enyéimet a nyomorúságból. Ha megtilthatnám Emmának is, hogy tőle valamit elfogadjon és lehetnék családomnak a fentartója, az oltalmazója, apa távollétében a tekintélye. S még csak tizenkét éves vagyok semmihez sem foghatok, nyomorult reáliskolai tanuló, aki minden esztendőben egy csupa jeles bizonyítványt szerez, tandíjmentességgel és ingyen iskolakönyvekkel. Legalább két évvel volnék öregebb: akkor én is adhatnék leckéket, mint Jakab bátyám, aki már harminc forintot keres ilyen módon s ha én is legalább huszat kereshetnék: ebből már megtudnánk élni. Móric bátyám nem számít, az egyre azzal foglalkozik, hogy elmegy tőlünk lakni, mert keresetéből jobban is meg tudna élni, mint nálunk és anyának minden héten könyörögnie kell hozzá, hogy ne tegye, mert kell az a három forint, amit hetenkint nagynehezen kiszúr.

Hova lettek napsugaras álmaim költészetről, tudományról? Csak pénzre gondoltam, pénzszerzésre. Az utcán járva dühös voltam minden jólöltözött emberre. Az iskolában

belekötöttem a gazdag fiúkba és elpáholtam őket. Egy nyápic kölyök, akit lenéztem a gyöngesége miatt, rámkiáltott:

— Megállj csak, majd gyűjtünk neked még ingyen ruhára!

A vér elborított, ordítva vetettem magamat rá s megfojtom, ha ránk nem csap az osztálytanár. Ez megértvén a történetemet, végignéz rajtam és fejét csóválva, szigorú hangon korhol:

— Ezt tőled nem vártam, Stadler. Jó fiú voltál és mindenki segített rajtad. Amit tettél, az egyszerűen megmagyarázhatatlan. Jegyezd meg magadnak, hogy a legjobb tanulóknak sem szabad csirkefogónak lenni.

Ezt már nem viselhettem el, bögve álltam a tanár elé és rászóltam:

— Miért tettek velem jót? Minek tették, hogy nekem hálás koldusnak kell lennem? Nem kértem senkitől semmit, nem akartam soha, hogy jót tegyenek velem, meg sem kérdeztek, hogy akarom-e, hogy megengedem-e. És most ezek a kutyák a szememre vetik az alamizsnát, melylyel megbántottak

és nekem most hálátlannak kell lennem, ha nem hagyok magamon tiporni. Nem bánom én már, csapjanak ki, de azt nem engedem meg, hogy szememre vessék, amit kaptam, mert én nem tehetek róla, hogy adtak.

— Elég, elég — mondotta a tanár és többé nem volt szó a verekedésről sem, de mogorva voltam az iskolában, nem álltam szóba senkivel s most már sem otthon, sem az iskolában nem volt nyugodt pillanatom.

Minden úgy elvadult. Otthon azt tettek, amit akartak. A házmester ismét gorombászkodott, a háziasszony fölemelte a bért és azt mondta, kéri a pincét buzaraktárnak, amiért sokkal többet fizetnek. A fűszeres rászólt anyára, hogy akinek olyan gazdag veje van, az meg is fizethetné a kontóját, a pék lelketlenségnek mondotta, hogy egy ember úgy megszökjön a családjától, mint apa és most ő rá, a pékre bizza, hogy az egész perepityót eltartsa. Akkoriban volt a tizsaeszlári pör is, a vádlottakat felmentették és minden szegény zsidót halálra üldöztek. Emma kést fogott Bánovicsra, aki mindig a nyakán ült,

mikor nem voltam nála és tettelegességre is akart vetemedni. Ekkor Bánovics felmondta a lakást Emmának és azt mondta, hogy fel is jelenti a rendőrségnél, mert meg akarta ölni a késsel.

És én kis fiú vagyok és nem avatkozhatom semmibe. Nem gázolhatok keresztül a gazokon, akik anyámat, apámat, testvéreimet bántják. Nem kereshetek pénzt, hogy mindenkit mást pótoljak. Micsoda élet és mi lesz egy év múlva, két év múlva, ha beteljesedik a végzetünk, minden még jobban romlik és elhagy a remény is, mely most még néha fellobog és tartja bennünk a lelket!

S bekövetkezett csakugyan az utolsó csapás is. A Löwinger zenekiadója nem adott több pénzt Emmának, mert lejárt a megbízása és nem ujították meg. Fejcsóválva értésére adta «ő nagyságának», hogy férje-ura művésznak is furcsa ember lehet, mert semmivel sem törődik, tőle akár azt sem tudni, hogy él, hal-e? De azt privatim tudja, hogy a művész Amerikába ment át. még a nevét is megváltoztatta: most Lobellynek hívják

és Visconti Auréliát Lobellynénak, így hangversenyeznek majd Amerikán keresztül.

Emmát ez a hír látszólag nem is érintette. Elmondta nekem, elmondta anyának, aki nagyot nézett rajta és gondhoz szokott elméjével végigfutva a következtetések egész során, levonta az utolsó konzekvenciát:

— Gyere vissza hozzánk!

De Emma a fejét csóválta, nem lehet. S bárhogy magyaráztuk neki, hogy így kell tennie, hogy lakást úgy sem tarthat és nincs is miből élnie, ő csak rázta fejét, nem teheti.

— Tudod, kis királyom, neked megmondhatom, — szólt hozzám — nem mehetek haza hozzátok, mert ezzel elhagynám őt. Nekem várnom kell és a felesége vagyok és akármikor jönne és akárhogy jönne, meg kell találania a feleségét.

— De hát miből fogsz élni?

Nagyon öntudatosan nézett rám:

— Én is tanultam valamit!

— Ugyan mit!

— Mosni, — mondta komolyan — és én mosni fogok.

Teknő, vasaló van. Az első szappanra való is megvan még. Sőt kicsi cégtáblára is telt, melyre egy vasalódeszka előtt álló nő van pingálva, fölötte az írás: Stadler Emma, fehérnemű tisztító intézet. És elment délben és haza jött este egy halom ruhával. És másnap a teknőhöz állott és mosott. Mosott úgy, mint régen otthon, rongyosan és piszkosan és kócosan és a könyvek beleszakadtak a szappanos vízbe és hajnaltól-estig dolgozott és késő este megvetette az ura ágát, kikészítette az ura papucsait és aztán oda állt a vasalódeszkához és vasalt.

Hamupipőke visszakerült a rongyok közé. Az egész princ-história csak álom volt.

3.

Ha télen verebet látok, megborzongok. Miből él az a kis állat? Az utcasarkokon rongyokba burkolt csecsemőket tartanak rongyos, éhes és csúnya asszonyok. Van lelkük ölelésre gondolniok, mikor tudják, hogy a gyerekekük rongyokba burkolva, az utcasarkon

fázni és éhezni fog? Honnan a szegény embernek bátorsága élni és életet adni? Nem a földes úr könnyelmű, aki kártyán, lovon és asszonyon elprédálja a holdak ezreit, hanem a szegény ember, akinek semmije sincs és mégis van. Irtózatos lét, mert átkát átviszi azokra, akik nekik legdrágábbak. Iszonyat nézni egy munkás ember gügyögő kis angyalát — olyan édes és ragyogó, mint a többi gyerek s én nem tudom elképzelni, miért nem fojtják meg szülői, mikor olyan holt bizonyos, hogy rongyos, szegény, agyon-taposott asszony lesz belőle, vagy ember, aki pálinkában keres felejtést a nyomorúságtól.

Még ma sem hevertem ki a nyomorúságnak ezt az irtózatát. Még ma sem értem, mint juthattam idáig. Még ma sem hiszem, hogy idáig jutottam és remegve nézem gyermekemet: mint festene ő is rongyosan, éhesen, ő, az édes, az egyetlen, a mindenségem, akinek az öröme sugarakat lopnék a naptól és betörnék és ölnék és akasztófára kerülnek, csakhogy sohase ismerje meg a

nyomort. Lelkére az angyalok leheltek színes álmokat, de a szegénységben eldurvulna ő is, mint eldurvultunk valamennyien. Éljen a szocializmus! Ne legyen szegény nyomorgó ember a világon, éljen a büntető reform, mely halállal sujtja a szegénységet. Aki nem tud tisztán, derülten élni, annak nincs jussa az élethez! Ez a föld a jóllakottaké!

Tizenhárom éves koromban dolgoztam. Tanítottam egy hordár fiát írni, olvasni, tanítottam egy iskolatársamat, aki megbukott. Tanítottam egy vasuti hivatalnokot magyarrá és kerestem nyolc, egész tíz forintig. Jakabnak szerencséje akadt: az érettségit letette és egy gazdag társa, akit szülei kiművelés végett utazni küldtek, magával vitte volna. Sírt a szegény fiú lelke, de visszautasította az ajánlatot, neki itthon pénzt kell keresnie. Ellenben Móric, akinek kitűnő keresete volt, egyszerűen kereket oldott — megunt a nyomoruságot.

A pincénkből ki kellett mennünk — nem győztük a drága házbért. Kibéreltünk a szomszédban egy kisebb pincét. És nyomott a

szegénység kétszeresen, mert szégyeltük is. Weisz úr, az Eszter imádója kiszabadult a katonaságból s jelentkezett régi szerelmesénél. Ám a régi szerelem a sok nyomorúságtól és dologtól úgy megvénült és megrútult, hogy Weisz úr elpárolgott, mint a kámfor.

És mégis megvoltunk. És nem tudván, hogy élhetünk-e még holnap, átéltük az esztendőket. Az én vágyam is beteljesült: nagy ember lettem. Szegény diák, aki leckék után futkos és száraz lélekkel egyébre sem gondol, mint pénzszerzésre. Tizenhat, tizenhét éves fiú, aki nem tud többé nevetni és attörekszik az ifjuságon, mint vándor a sáron.

Bizony, öreg voltam. Társaim akkor jártak az első széplány nyomába és gyötrődtek a gimnázista szerelem bűbájában. Én mint messze, rossz álmra gondoltam néha a Visconti Aurélia elhalaványodó képére és utálattal fordultam el a szerelemtől. Meg vagyok lopva itt is. És a szegénység elrabolta hivatásom szép tudatát, eltemetett egy — biztosan éreztem — világra szóló nagy kulturmunkát. És elszörnyedve néztem, hogy akik

egy töből fakadtunk: a testvérek mivé fejlődnek a szélrózsa minden irányában. Az egyik kinőtt a körünkből, mert gazdag kalmár, a másik elmaradt, mert szegény munkás proletár lesz. A harmadik, a becsületes, komoly Jakab aligha viszi sokra, becsületes lateinerpályán fog küzködni. Én pedig? Én pénzt akarok szerezni, sok pénzt, nem hogy enyéimmel összeforrjak, hanem hogy nyugodtan szakadhassak el tőlük a lelkemben. Mert valami különös lelki életem volt, holmi dermedt álmok, szürke penészvirágok csiráztak bennem. Mi lett belőlük? Most már tudom: ez a regény, meg a többi hozzá hasonló krumplivirágok, egy elkényszeredett életnek keserű korcshajtásai.

Egy délben hazakerülök az egyetemről. Az egyetlen ágy meg van vetve, benne fekszik egy ember. Hófehér a szakálla, bőr és csont az arca. Így kerültél vissza, hatalmas, szép apám, a világ harcából? Megtörött testtel és ha fogadalmad ellen szegényen betértél hozzánk, akkor megtörött lélekkel is. Magához ölel, megcsókol, forrón és reszketve

és különös tekintettel néz rajtam végig és elkerüli a szemem pillantását. Mi ez? És két napig betegen fekszik és harmadnapon felkel — szegény, erős apám, be csuffá tett a nagyvilág! A nagyvilág, az újvilág csak olyan, mint ez a mi pincénk: sötét nekünk, ha delelőn áll is a nap és hideg és éhes, ha narancsfák nyiladoznak is körülöttünk és sült galambok röpködnek is az ablaka előtt — másoknak.

Micsoda tompa öröm volt, viszontlátni apát. Apát, aki annyira megváltozott. Aki nem mond többé súlyos erkölcsi kijelentéseket, nem vádol többé embert, nem kel ki a társadalmi rend ellen, aki szinte alázatosan csodálkozik, hogy az ő távollétében mi mennyire megnőttünk s bámul bennünket, hogy meg tudtunk élni. És meséli élményeit, küzdelmeit a nagy világban, ahol minden olyan más és búsán lezárja a maga életének aktáit a megsemmisítő beismeréssel:

— Aki nem tud boldogulni a hazájában, az másutt sem boldogul; a viszonyok más formában ugyanazok, csak az emberek vagy

életre valók, vagy élhehetetlenek. Ezt megtanultam, dicsértessék az úr isten ezért a tanulságért is.

Lassanként mégis csak dereng a napunk. Jakab megszerezte a mérnöki oklevelet s most már nyolcszáz forint jövedelme van az államvasutaknál. Vagy hatszáz forintot magam is keresek már leckeadással, egy-egy ujságcikkkel. Ki a pincéből! De nincs öröm a jobb módban, mindenünnen leselkedik a baj és követeli áldozatát a szegénység. Jakabnak valami szerelme van, de szó sem lehet róla, nem teszi ő azt, hogy megházasodjék, mikor csak most kezdünk lélegzethez jutni. Isten veled szerelem! Ez a fiú most is olyan, mint tíz éves korában. Keveset beszél és mindig a mások javára cselekszik. Grün Náci kijelentette, hogy nem fogja semmire se vinni és Grün Nácinak igaza van.

És mulik megint egy év, már kezdem magamat embernek érezni. Már író is vagyok s a nyilvánosság figyelme rám terelődik. A Krumplivirágok című novella-kötetem megjelent s a kritika épen csak a pesszimista

fölfogásomat kifogásolja benne. A bölcsek! Hát megírtam volna a Krumplivirágok-at, ha fölfogásom nem volna pesszimista?

És mintha minden ismétlődne: egy napon a másik ágyban is fekszik valaki, aki-nek az az ágy éveken keresztül meg volt vetve és szent volt, mint az oltár. Emma elémbé lép és ujját a szájára illesztve, sut-togja:

— Csitt, alszik!

— Kicsoda?

— Csitt!

És mint hajdanta, mikor még a művész teljes kiméletlenséggel éreztette vele a felsőbbiséget, aggódó félelemmel néz az ajtóra. S az ágy megreccsen és ő beszélt. Aztán int nekem, hogy lépjek be. Ott fekszik a nagy művész a mosónő ágyában. Összeaszva, alig nagyobb egy gyereknel és reszket a nyaka, reszketnek a kezei, a lábai.

— Misi, — suttogja és felém nyújtja a kezét. Ránézek és ő behúnyja a szemét. Tekintetem az ágy mellett a székre téved, ott van a ruhája. Egy rojtos nadrág, egy

kifényesedett fekete kabát, széttaposott cipő. Kezdem érteni a tényt, aztán megsejtem az okát is. Ez a reszketés — ezzel nem lehet hegedülni!

— Úgy-e, mondtam? — diadalmaskodik Emma — várni kellett rá, mert vissza fog jönni. És én olyan boldog vagyok, hogy van ágyam, amelybe fektethetem és van kenyérem, melyet adhatok neki.

— Te angyal, — dadog a szegény ember — és meg tudod bocsátani, amit vétettem ellened!

— Semmit sem vétettél, mert te vagy az uram, aki tehet, amit akar és én mindig megköszöntem istennek, hogy a buta Emmát így megáldotta és köszönöm a jó istennek, hogy nem felejtettél el.

— Ha ezt előre tudom! — sóhajt amaz — hogy is lehettem olyan vak, olyan gyöngye és olyan alávaló. Nem jutottam volna ennyire, volna vagyonom és volna egészségem és meg volna a művészetem is!

Keservesen zokogott. És Emma mellette ül és durva kezével simogatja a homlokát.

— Csitt, drága uram, meg fogsz gyógyulni és visszatér a művészet. Te csak a művészetre gondolj, költsd meg most az operát, ehhez nem kell hegedülni tudni.

— Igen, — kiáltott föl Löwinger csillogó szemmel, — komponálni fogok! Ne félj semmit, lesz a te uradból még valami s akkor a tenyeremen foglak hordani s így, ahogy vagy, a mosóteknő mellől elviszlek az operába, a selymes, csipkés dámák közé és elkiáltom: ő az én múzsám, az én feleségem s oda nem adnám a világ minden dicsőségeért sem!

Nézem ezt az embert. Mintha ezt a felcsillogó reménykedést már láttam volna! Ott a pincében, pogácsamajszolás közben, mikor fiatal és szegény és ismeretlen volt. Hát hiszi ez az ember, hogy lehet az életben valamit megismételni? Nyomorult, lelketlen fráter, amíg volt valaki, lefelé rúgott, most jó neki a hamupipőke, a vetett szegény ágy, mely nélkül az utcán fetrengene.

De csak összefacsarodik a szívem. Szegény ember, hisz világéletében sohsem úgy tett,

ahogy akart, csak úgy, ahogy muszáj volt. S az emberi romban látom az öslelket, a csapongó, gyermeki képzelődést, a nagy naiv akarást, mely a nap felé nyul és nem tudja, hány mértföldnyire van innen a nap.

S az asszony vigan áll a mosóteknő mellett, most már harmadmagával. És áll a vasalódeszka mellett, most már ötödmagával. Az ura ágyban fekszik és operamelódiákat komponál. Az ura az asztalnál ül és reszketeg kezével kottákat irogat. Megnézem a kottákat — csupa reminiscencia és beszámíthatatlanság. És boldogok mind a ketten és az ember büszke a feleségére, hogy az milyen jó mosónő és az asszony büszke az urára, hogy operát komponál.

A multról nem szeret beszélni. Pedig tele van dicsekvéssel, hogy itt hogy tapsolták, ott milyen diadalt aratott. De rögtön megakad, megzavarodik, arról az asszonyról is kellene beszélnie, aki kiszívta az élete erejét, aki magával hurcolta a pocsolyában, aki megsanyargatta csapodárságával s mikor önkretette az egészségét, kacagva odébb állt:

— Végigélveztem az egész művészpályádat, most roncs vagy — semmi közöm hozzád.

És süt a nap a kis külvárosi utcában, ahol Hamupipőke megváltotta a princét és magával vitte a szegénységbe. A dicső multból nem maradt meg más, csak az asszony mérhetetlen alázatossága.

TARTALOM.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Oldal

A nagy világ 69

HATODIK FEJEZET.

Várunk 193

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent és minden
könyvkereskedésben kapható:

JÓKAI MÓR MUNKÁI

Népszerű kiadás. — Egy-egy szám ára 80 fill.

50 diszes vászonkötetbe kötve 180 K.

1. A varchoniták.	54—55. A magyar előidőkből.
2. Fortunatus Imre. — Shirin.	56—59. Hétköznapiak.
3. Kalóz-király.	60—63. A régi jó táblabírák.
4. Sonkoly Gergely. — A drága
kövek. — Maroe Zäre.	64—65. Délvirágok.
5. Török világ Magyarországon.	66—67. Milyenek a nők?
10. A bűntárs. — Nepean sziget.	68—71. Véres könyv.
12. A kétazaru ember. — Az
egyiptusi rózsza.	72—73. A magyar nép élcze szép
hegedűszóban.
13. Koronátszerelemért. — A Har-
gita. — A kalmár és családja.	74—76. Árnyképek.
14. Petki Farkas leányai. — Há-
romszéki leányok. — A két
szász.	77—82. A köszívü ember fiai.
15. Regék.	83. Milyenek a férfiak?
16. Carinus. — A nagyenyedi két
fűzfa.	84—89. Politikai divatok.
17. A serfőző. — A nyomorék
naplója. — Fekete világ.	90—93. Mire megvénülünk.
20. Erdély aranykora.	94. Oceania. Egy elstülyedt világ-
rész története.
21. Csataképek 1848—1849-ből.	95—97. Az elátkozott család.
24. Bujdosó naplója. — Megölt
ország.	98—99. Felfordult világ.
26. A fehér rózsza. — Humorisz-
tikus papirszetelek.	100. Elbeszélések.
27. Magyarhon szépségei.	101—112. Dekameron. Száz novella.
29. Szomorú napok.	113. Egy asszonyi hajsza.
31. A janicsárok végnapjai.	114. Az életből elleve.
37. Kárpáthy Zoltán.	115—119. Névtelen vár.
43. Egy magyar nábob.	120—121. Népvilág. Elbeszélések.
47. Az új földesúr.	122—124. Szélségsend alatt. Elbeszélések.
53. Szegény gazdagok. — Az
utolsó budai basa.	125. Észak honából. Muszka rajzok.
	126—131. Egy ez isten. Regény.
	132. A debreczeni lunátlkus.
	133—134. Egy ember, a ki mindent tud.
	135—136. Asszonyt kísér — Istent kísért.
	137—141. Színművek I. kötet.
	142—146. Színművek II. kötet.
	147—151. Színművek III. kötet.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent és
minden könyvkereskedésben kapható:

JÓSIKA MIKLÓS ÖSSZES MŰVEL.

Sajtó alá rendezi

Dr. BADICS FERENCZ.

Egy-egy kötet ára füzve 3 K, diszkötésben 5 kor.

Abafi. Regény. — Zólyomi. Regény. Tizedik kiadás.

Az utolsó Bátori. Regény. Két kötet. Kilenczedik kiadás.

Zrínyi a költő. Regény. Két kötet. Ötödik kiadás.

Visszhangok. Kisebb regények. Ötödik kiadás.

Szív rejtelsei. Kisebb regények. Ötödik kiadás.

Akarat és hajlam. Regény. Harmadik kiadás.

Jósika István. Regény. Két kötet. Negyedik kiadás.

Egy kétemeletes ház Pesten. Novella. — A mi késik,
nem múlik. Regény. Harmadik kiadás.

A gordiusi csomó. Regény. Negyedik kiadás.

Esztnér. Regény. Ötödik kiadás.

A nagyszebeni királybiró. Regény. Negyedik kiadás.

A tudós leánya. Regény. Negyedik kiadás.

A rom titkai. Regény. Ötödik kiadás.

Pygmalion, vagy egy magyar család Párisban.
Negyedik kiadás.

A rejtett seb. Regény. Harmadik kiadás.

Két királynő. Regény. Negyedik kiadás.

Az első lépés veszélyei. Regény. Negyedik kiadás.

A két barát. Történelmi regény. Harmadik kiadás.

A csehek Magyarországon. Két kötet. Nyolczadik kiadás.

II. Rákóczi Ferencz. Három kötet. Ötödik kiadás.

